

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL BİLİMLER ANABİLİM DALI**

**İZMİR TAHTACI TÜRKMENLERİ MÜZİK KÜLTÜRÜ;
YAKAPINAR ÖRNEĞİ**

Sedat GÜRZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Sertan DEMİR

NİSAN - 2024

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İZMİR TAHTACI TÜRKMENLERİ MÜZİK KÜLTÜRÜ;
YAKAPINAR ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sedat GÜRZ

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel Bilimler
Enstitü Bilim Dalı : Müzik Bilimleri**

“Bu tez 18/04/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Sertan DEMİR	Başarılı
Doç. Dr. Mahir MAK	Başarılı
Doç. Dr. Aşkın ÇELİK	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Sedat GÜRZ

18/04/2024

ÖN SÖZ

Ülkemizin kültür ahengine katkıda bulunan birçok topluluk bulunmaktadır. Bu toplulukların arasında başından bu yana Anadolu topraklarında yaşamlarını sürdürenlerin olacağı gibi göç ile beraber Anadolu'ya gelen topluluklarda bulunmaktadır. Göç kavramı beraberinde kültür alışverişi, kültür aktarımını getirmiştir. Bu etken durumlar neticesinde şimdilerde değişime uğrayarak son halini alan kültürler ve beraberinde uzun süreli kapalı toplum olarak yaşayarak değerlerini korumaya çalışan kültürler bulunmaktadır. Bu topluluklardan biri olan Tahtacılar bu topraklarda genelde dağlık ve orman alanlarının yoğun olduğu kalabalıktan uzak bölgelerde yaşamlarını sürdürmeyi tercih etmişlerdir. Değişime uğramaya müsait olan bölgelerden uzak yaşamlarını sürdüren Tahtacılar, bir zanaat işi olan ağaç işleriyle uğraşlarının olmasıyla beraber sanat ile de ilgilenmişlerdir. Halk müziğine birden çok eser kazandırılmasında kaynak olmuşlardır. Çalışmamızın, Tahtacılar adına yapılacak yeni çalışmalar adına ışık olması temennisiyle...

Uzun süredir araştırmasını sürdürdüğüm bu çalışmamda gerek bilimsel ve akademik olarak gerekse alanının uzmanı olarak yol gösteren, akademik yolculuğuma değer katan, bu serüven boyunca bilgi ve birikimini benden eksik etmeyen değerli hocam Prof. Dr. Sertan DEMİR'e çok teşekkür ederim. Yine lisansüstü eğitim ve öğretim dönemlerimde büyük emekler veren, bu çalışmaya büyük katkılar sağlayacak önemli bilgiler aktaran Doç. Dr. Mahir MAK'a teşekkür ederim. Ayrıca lisans eğitimim boyunca her koşulda yanımda olan ve desteklerini şimdilerde de eksik etmeyen, araştırmama değer katan Doç. Dr. Müslüm AKDEMİR ve Öğr. Gör. Kemal AKDEMİR'e çok teşekkür ederim. Bilgi ve belge temini konusunda katkıları olan, tez yazımı sırasında desteklerini esirgemeyen Sezgin YAMAN, Kaan ŞİMŞEK ve son olarak bu süreçte ve hayatımın geri kalanında her zaman yanımda olacaklarını bildiğim değerli ailem Şenay BİNİCİ, Seda GÜRZ, Servet GÜRZ'e teşekkür ederim.

Sedat GÜRZ

18/04/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
GÖRSEL LİSTESİ	vi
GRAFİK LİSTESİ	vii
HARİTA LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x

GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ALEVİLİK İNANCI ve RİTÜELLERİ	7
1.1. Etimolojik Açıdan Alevilik	7
1.2. Aleviliğin Kısa Tarihçesi.....	8
1.3. Alevilikte İnanç, İbadet ve Ritüeller	14
1.3.1. Dört Kapı Kırk Makam	15
1.3.1.1. Şeriat Kapısı	15
1.3.1.2. Tarikat Kapısı	17
1.3.1.3. Marifet Kapısı.....	19
1.3.1.4. Hakikat Kapısı	20
1.4. On İki Hizmet	21
1.5. Cem Ayini	22
1.5.1. İkrar Cemi	28
1.5.2. Musahiplik Cemi.....	28
1.5.3. Muhabbet Cemi	29
1.5.4. Görgü Cemi	29
1.5.5. Dardan İndirme Cemi.....	30
1.5.6. Birlik Cemi	30
1.5.7. Abdal Musa Cemi.....	30
1.5.8. Muharrem Cemi	30
1.5.9. Nevruz Cemi	30
1.5.10. Hızır Cemi	31
1.6. Alevilik İçin Kullanılan Diğer İsimler.....	31

1.6.1. Bektaşilik.....	31
1.6.2. Kızılbaşlık	34
1.6.3. Rafizilik.....	36
2. BÖLÜM: TAHTACILAR.....	38
2.1. Etimolojik Açıdan Tahtacı	38
2.2. Tahtacıların Kısa Tarihi.....	40
2.3. Türkiye Coğrafyasında Tahtacılar	44
2.4. Tahtacılarda Din Olgusu.....	47
2.5. Tahtacı Ocakları ve Bağlı Oymaklar	50
2.5.1. Yanınyatır Ocağı	51
2.5.1.1. Eseli (Enseli) Oymağı.....	52
2.5.1.2. Nacarlı Oymağı.....	52
2.5.1.3. Göğçeli (Gökçeli) Oymağı	52
2.5.1.4. Çobanlı Oymağı.....	52
2.5.1.5. Çaylak Oymağı	52
2.5.1.6. Sivri Külahlı Oymağı	53
2.5.1.7. Cingöz Oymağı.....	53
2.5.1.8. Üsküdarlı Oymağı	53
2.5.1.9. Enseli Oymağı	53
2.5.1.10. Ala Abalı Oymağı.....	53
2.5.1.11. Çiçili Oymağı	54
2.5.1.12. Mazıcı Oymağı	54
2.5.1.13. Kâhyalı Ocağı.....	54
2.5.1.14. Gökçeli Oymağı.....	54
2.5.1.15. Nacarlı Oymağı	54
2.5.2. Hacı Emirli Ocağı.....	54
2.5.2.1. Şehepli Oymağı	55
2.5.2.2. Kabakçı Oymağı.....	55
2.5.2.3. Aydınlı Oymağı	55
3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	56
3.1. Form Bakımından Eserlerin İncelenmesi	56
3.2. Eserlerin Ses Değiştirici Özelliklerin İncelenmesi.....	58

3.3. Usul Bakımından Eserlerin İncelenmesi	60
3.4. Eserlerin Ses Genişliği Bakımından İncelenmesi.....	62
3.5. Eserlerin Makamlarının İncelenmesi.....	64
3.6. Karar Sesi Bakımından Eser İncelemesi	66
3.7. Eserlerin Güçlü Sesinin İncelenmesi.....	67
4. BÖLÜM: İZMİR YAKAPINAR KÖYÜNDEN DERLENEN TAHTACI	
ESERLERİNİN MÜZİKAL İNCELEMESİ	69
4.1. Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim.....	69
4.2. Nesine Bel Bağlayamda Yalan Dünyanın	72
4.3. Kalktı Havalandı Gönül Kuşları	74
4.4. Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle	76
4.5. Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim.....	79
4.6. Eğer Tarikattan Bir Haber Sorarsan	81
4.7. Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular	83
4.8. Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm	86
4.9. Ali Yar Ali Yar.....	92
4.10. Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölürüm	97
4.11. Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle	107
SONUÇ	113
KAYNAKÇA.....	116
EK	122
ÖZ GEÇMİŞ	133

KISALTMALAR

Akt	: Aktaran
Çev.	: Çeviren
S.G.	: Sedat Gürz
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
İ. G.	: İsmail Gacar
M. A.	: Mehmet Ateş
Y. B.	: Yolcu Bilginç
Öğr.	: Öğretim
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
THM	: Türk Halk Müziği
Vb.	: Ve Benzeri
Yy.	: Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Eserlerin Form İncelemesi	56
Tablo 2: Eserlerin Ses Değiştiricilerinin İncelenmesi	58
Tablo 3: Usul Bakımında Eserler	60
Tablo 4: Ses Genişliği.....	62
Tablo 5: Makam Çeşitliliği.....	64
Tablo 6: Karar Sesi İncelemesi.....	66
Tablo 7: Güçlü Sesi İncelemesi	67
Tablo 8: Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim Eserinin Bilgileri.....	69
Tablo 9: Nesine Bel Bağlayamda Yalan Dünyanın Eserinin Bilgileri	72
Tablo 10: Kalktı Havalandı Gönül Kuşları Eserinin Bilgileri.....	74
Tablo 11: Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle Eserinin Bilgileri.....	76
Tablo 12: Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim Eserinin Bilgileri	79
Tablo 13: Eğer Tarikattan Bir Haber Sorarsan Eserinin Bilgileri	81
Tablo 14: Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular	83
Tablo 15: Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm Eserinin Bilgileri	86
Tablo 16: Ali Yar Ali Yar Eserinin Bilgileri	92
Tablo 17: Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölüyorum Eserinin Bilgileri	97
Tablo 18: Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle Eserinin Bilgileri	107

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Narlıdere Tarihi Tahtacı Cem Evinden Görüntü (Şeriat Kapısı).....	16
Görsel 2: Narlıdere Tarihi Tahtacı Cem Evinden Görüntü (Tarikat Kapısı).....	18
Görsel 3: Narlıdere Tarihi Tahtacı Cem Evinden Görüntü (Marifet Kapısı)	19
Görsel 4: Narlıdere Tarihi Tahtacı Cem Evinden Görüntü (Hakikat Kapısı).....	20

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Eser Form Grafiği	57
Grafik 2: Ses Değiştirici İncelemesi.....	59
Grafik 3: Eserlerin Usul Grafiği.....	61
Grafik 4: Eserlerin Ses Genişliği Grafiği	63
Grafik 5: Makam Çeşitliliği Grafiği.....	65
Grafik 6: Karar Sesi Grafiği	67
Grafik 7: Güçlü Ses Grafiği	68

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Tahtacıların Türkiye’de Coğrafi Dağılımı	47

ÖZET	
Başlık: İzmir Tahtacı Türkmenleri Müzik Kültürü Yakapınar Örneği	
Yazar: Sedat GÜRZ	
Danışman: Prof. Dr. Sertan DEMİR	
Kabul Tarihi: 18/04/2024	Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 121 + (ana kısım) + 11 (ek)
Günümüzde ülkemizde bulunan toplulukların kültür tarihi incelendiğinde varlığını sürdüren birçok kültüre rastlamak mümkündür. Gerek göç ile Anadolu'ya gelen gerekse en baştan bu yana Anadolu topraklarında yaşayan topluluklar bulunmaktadır. Göç kavramıyla, kültür alışverişi, kültür aktarımı gibi durumlar söz konusu olmuştur. Bu etken durumlar neticesinde şimdilerde değişime uğrayarak son halini alan kültürlerle ve beraberinde uzun süreli kapalı toplum olarak yaşayarak değerlerini korumaya çalışan kültürler bulunmaktadır. Kapalı yaşayışı benimseyerek uzun yıllar kültürel değerlerini korumaya çalışan topluluklardan biri ise Tahtacılardır. Ülkemizin bir çok yerinde yaşamlarını sürdüren tahtacılar genel olarak toplumdan uzak dağlık ve ormanlık arazilerde yaşamayı tercih etmişlerdir. Toplumdan uzak yaşayışlarını sürdüren Tahtacıların kendilerine has müzik pratiklerinin olduğu söylenilebilir. Bu çalışmada Türk halk müziğine katkılarının olduğu bilinen tahtacılar ve tahtacı köyünden derlenen eserler, müzik pratikleri başlığı altında, açıklanmaya çalışılmıştır. Tahtacı köylerinden biri olan İzmir Bayındır ilçesi Yakapınar Köyü'nde derleme çalışması yapılarak 11 esere ulaşılmıştır. Ulaşılan eserler notaya alınarak, makam, usül gibi başlıklar altında inceleme yapılmıştır. Bu eserlerin 7 tanesi uzun hava formunda, 4 tanesi kırık hava formunda olmuştur. Yapılan araştırmalar neticesinde literatür taramasında Tahtacılar ile yapılan çalışmaların olduğu görülmektedir. Uzun yıllar kapalı toplum olarak yaşayan Tahtacıların keşfedilmeyen müziklerinin olduğu düşünülerek bu çalışmanın yapılması hedeflenmiştir. Ülkemizin değerlerinden olan tahtacıların ulaşılmayan eserlerine ulaşılması ve Tahtacıların konu edinildiği çalışmalara destek olması hedeflenmiştir. Bu çalışmada karma araştırma modeli benimsenmiştir. Çalışma süresince nitel araştırma yöntemlerinden olan literatüre tarama, tarihsel araştırma ve alan araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan bu araştırma sonucunda Tahtacıların müzik pratiklerinin kendine has olduğu ve Türk halk müziğine önemli katkıda bulundukları söylenebilir. Yanı sıra İzmir bölgesinde hala Tahtacı köylerinin bazılarında Tahtacı müziklerinin geleneksel olarak icra edildiğine ulaşılmıştır. Bu icraların devam ettiği köylere ulaşılarak Tahtacıların kültürlerinin unutulmaması adına yapılan icralar kayıt altına alınarak yazılı hale getirilmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Tahtacı, İzmir, Semah, Nefes, THM	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Yakapınar Example of the Music Culture of the Tahtacı Turkmen of İzmir	
Author of Thesis: Sedat GÜRZ	
Supervisor: Prof. Dr. Sertan DEMİR	
Accepted Date: 18/04/2024	Number of Pages: x (pre text) + 121 + (main body) + 11 (add)
When examining the cultural history of the communities present in our country today, it is possible to encounter many cultures that have persisted. There are communities that have arrived in Anatolia through migration as well as those that have lived in Anatolian lands from the outset. The concept of migration has led to situations such as cultural exchange and the transmission of culture. As a result of these influential factors, there are cultures that have undergone changes, adapting to their current forms, and cultures that have sought to preserve their values by living as closed societies for extended periods. One of the communities that has endeavored to preserve its cultural values by adopting a closed way of life for many years is the Tahtacı. Tahtacıs, who sustain their lives in many parts of our country, generally prefer to live in remote, mountainous, and forested areas, away from mainstream society. It can be said that the Tahtacı, living in seclusion, have their unique music practices. In this study, the contributions of the Tahtacı, known for their contributions to Turkish folk music, and the compositions gathered from the Tahtacı village were attempted to be explained under the title of music practices. A compilation study conducted in Yakapınar Village, located in the Bayındır district of İzmir, one of the Tahtacı villages, resulted in reaching 11 compositions. These compositions were transcribed into notation and analyzed under headings such as makam, rhythm etc. Among the compiled compositions, 7 were in the style of "uzun hava" (long melody) and 4 were in the style of "kırık hava" (broken melody). Research conducted reveals that studies have been carried out on Tahtacıs in the literature review. The aim of conducting this study was due to the belief that the Tahtacı, who have lived as a closed society for many years, have undiscovered music. The objectives were to access the undiscovered compositions of the Tahtacı, who are among the values of our country, and to support studies focusing on the Tahtacı. In this study, a mixed research model was adopted. Throughout the study, qualitative research methods such as literature review, historical research, and field research were employed. As a result of this research, it can be said that the music practices of Tahtacıs are unique and that they have made significant contributions to Turkish folk music. Additionally, it was discovered that in some Tahtacı villages in the İzmir region, Tahtacı music is still traditionally performed. Efforts were made to reach these performances in ongoing villages, recording and documenting them in written form to ensure the preservation of Tahtacı culture.	
Keywords: Tahtacı, İzmir, Semah, Nefes, Turkish Folk Music (TFM)	

GİRİŞ

Dünyada birçok inanış bulunmaktadır. İnsanların sosyal yaşamında etken olan durumlardan biri olarak dinler gösterilebilir. Din, kültürü oluşturan bir kavramdır. Bununla ilgili Bertkay ve Atasoy Dinler çalışmalarında şu şekilde aktarmışlardır; Kültürün temel taşlarından biri olan din insanların toplumsal yaşamıyla başlamıştır (Berkay, Atasoy, 2007: 19). Din olgusu bireylerin toplum içinde yaşayış biçimlerini, düşünce yapılarını ve sosyal yaşamlarında tutum ve davranışlarını etkileyen bir örgütlenmedir. Bu durumdan kaynaklı olarak aslında insanların ortak bir örgütlenmede bulunamadıkları için inanış farklılıkları da ortaya çıkmıştır. Farklı inanış biçimlerinin etkisiyle aynı ırktan olup farklı dinleri benimseyen toplumlar da vardır. Örnek olarak, Türk ırkı olup Müslüman olmayanlar bulunmaktadır. Nüfusları çok olmasa bile birbirlerinden farklı coğrafyalarda var olan *Çuvaş*, *Gagavuz*, *Saha (Yakut)*, *Altay*, *Karaim/Karay*, *Sarı Uygur* gibi topluluklar Müslüman olmayan Türk topluluklarıdır. Türk topluluklarında geleneksel olgularının yanı sıra doğudan ve batıdan etki eden dini inanışlar da olmuştur. Bu etkiden kaynaklı olarak bazı Türk topluluklarında dini değişimler olduğu görülmüştür (Baş, 2016: 14). Türk topluluklarından bazıları Yahudiliğe bazıları Maniheizme bazıları ise Hristiyanlığa yönelmişlerdir. Daha eskiye gittiğimizde Türklerin en eski dini konusunda ilk kapsamlı çalışmayı Ziya Gökalp yapmıştır.

Ziya Gökalp'e göre Türklerin en eski dinine "Toyanizim" ya da "Nom" denilmelidir (Gömeç, 1998:38). "Nom kelimesinin de Tarih-i Cihangüşa'da "Türk dininden olanlara Nomıyan" denilmesine bağlanmaktadır. Yine Cihangüşa'nın bildirdiğine göre, hakan huzurunda Nomilerle Kamlar imtihan olmuşlar ve Nomiler Kamları mağlup etmişlerdir. Cüveyni Nomilerin "Nom" adlı bir de kitaplarından bahsetmektedir" (Gökalp, 1976, :40-41).

Birçok araştırmacı tarafından Türklerin eskiden beri hangi dini inançlara sahip olduğu araştırılmıştır. Bazıları Mani dini ile Türkler arasındaki bağlantıyı araştırmışlardır, bazıları ise Türkler ve Şamanizm arasında bağlantılar üzerine çalışmalar yapmışlardır.

"Stebleva, Türk inançlarına dayanan Türk dinini araştırmış ve Türklerin birçok tanrıya sahip oldukları kanaatine varmıştır. Bu dinde en üstün varlık "Tengri"dir. Daha, sonra sırasıyla "Umay", "yer-su" ve ata ruhları (atalar kültü) gelmektedir (1972). Kljashtornyj, eski Türklerin dinini, dünyayı "yukarı, orta ve aşağı" şeklinde üç bölüme ayıran "şamanizm" olarak kabul etmektedir. Yukarı dünyanın

tanrısı “Tengri” dir ve canlı ve cansız bütün doğayı etkilemektedir” (Moldabay, Azmuhanova, 2019: 896).

Şamanizm

Şamanizm inancı çok eskilerden beri Türk ırkının ve çevresinde bulunan diğer toplulukların yaşadıkları yerlerde şaman veya kam olarak adlandırılan din mensuplarıyla beraber gerçekleştirdikleri bir inanç biçimidir (Çoruhlu, 2000: 15). Nevill Drury çalışmasında şu şekilde aktarımda bulunmuştur; Bu inanış Orta Asya ve İç Asya dışında Kuzey ve Güney Amerika’da, Çin, Tibet, Endonezya ve Japonya’da görülmüştür (aktaran, Tunç, 2007: 7).

Şamanizm inancı ataların ruhlarına ve doğada bulunan varlıkların tamamına tapmaya dayanan çok eski bir inançtır (Mömin, 2013: 81). Araştırmalarda Şamanizm’in hangi tarihte ortaya çıktığıyla ilgili ve zamanla hangi değişikliklere maruz kaldığıyla ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır.

19. yüzyılın sonlarında Orta Asya’da bulunan Türk boylarının arasında yapılan araştırmalar sonucunda Türklerin dinlerinin ana çerçevesinde şamanlık olduğu düşüncesi oluşmuştur (Gömeç, 2003: 82). Geçmiş dönemlerde Anadolu halkı göçebe olmasından kaynaklı eski Şamanist yaşam tarzından ve inanışından etkilenerek yaşamlarını sürdürmekteydi. Anadolu topraklarında ölümden sonra ölenleri silahları ile gömen Türkler ile karşılaşılırmaktaydı. 13. yy’da Selçuklu Devleti, sultan ve vezirlerini mumyalayarak gömdükleri görülmekteydi (Turan, 1998: 356).

Şaman kelimesinin etimolojik geçmişi incelendiğinde Rus dili aracılığıyla Orta Asya’da ve Sibiry’a yayılım gösterdiği görülmektedir. Şamanizm kelimesi ise Tunguzcadaki Şaman adından gelmektedir. Tunguzlar bu kelimeyi halk arasında “büyü yapan” anlamında kullanmaktadırlar (Çoruhlu, 2000: 15).

Şamanizm, toplumun tamamıyla alakalı olarak sosyolojik bir olgudur. Bu olgu dinsel ve simgesel olmasıyla beraber sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan da bir anlam taşımaktadır. Bu olgular üzerinden bakıldığında ise Şaman toplumu yöneten, idare eden kişi, hastalıkları tedavi eden biri ve tanrının bir vekilidir (Perrin, 2003: 9-10).

Bu açıdan bakıldığında zaman bir Şaman’ın iyi bir yönetici, hastalıkları iyileştiren uzman bir hekim, sosyolojik ve psikolojik açıdan yetkin bir kişi, bazen ise iyi bir sanatçı olma işlevini üstlendiği söylenebilir. Şamanizm inancında ayinleri ve törenleri yapan, ayrıca

toplumda bulunan insanlar ile tanrılar ve ruhlar arasında etkileşim sağlayan kişiye şaman denilmektedir (İnan, 1972: 72).

Ziya Gökalp'in Şamanizm ile ilgili "Toyunizmden sonra sihir mahiyetine girerek "kehanetin ve ruhani Tababetin" ismi olduğunu ve bunun Türklerin dini inancı olmadığını bir sihir olgusu olduğunu aktarmıştır. (Gökalp, 1976: 40).

Doğada bulunan olaylar üzerine yerleşmiş bir inanış olan Şamanizm'in, ruhani düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Bu inanış biçimlerine göre doğada bulunan her şeyin bir ruhu olduğu inancı vardır. Doğada var olan her nesne ruhları etkisi altındadır. Bu sebepten doğanın işleyen düzenini bu ruhlar yönetir (Tanpolat, 2015: 1).

Bu bağlamda Şamanizm inancı evreni üç bölümde incelemiştir. Bunlar Gök, Yeryüzü ve Yeraltıdır. Gök, sonu olmayan, oldukça derin, içinde dağlar, denizler, ağaçlar ve ırmaklar olan yerdir. Işıklar içinde ve aydınlıktır. İçinde var olan ruhların iyi olduğu ve onlarla beraber meleklerin olduğu anlatılmaktadır. Onlar için kutsal güneş, ay ve yıldızlar bulunmaktadır. Her şeyden bolca vardır ve bereketlidir. Ülgen'in eşi, çocukları ve yardımcıları da gökte yaşarlar. Yeryüzü ise tüm insanların, canlı ve cansız olan tüm yaratıkların yaşam sürdürdüğü yerdir. İki âlemin ortasıdır (Orhan, 2022: 3).

Yeraltı ise en alt katmandır. Karanlık bir yerdir. Hüküm sürdüğü söylenen şeyler; hastalık, ölüm ve kötülüktür. Bu sebepten kaynaklı cehennem olarak adlandırılmaktadır. Kötü ruhların tamamı buradadır (Artun, 2007: 3).

Türklerin din tarihi konusunda Şamanizm inancı çokça karşımıza çıkmaktadır. Türklerin birçok din ile yan yana gelmesinin sebeplerinden biri olarak göçebe olmaları yorumunu yapabiliriz. Göçebe olarak yaşayan boyların birçok farklı inanışa sahip olan topluluklarla aynı toprakları paylaştığı bilinir. Bu sebepten Türklerin de farklı dinler ile karşılaşması pek muhtemel olmuştur. "Tarihte Türklerin ilk kabul ettiği din, Şark ilmi kaynaklarında "Şemenniye" ve Avrupa müsteşriklerinin "Şamanizm" olarak isimlendirdikleri "Türk dinidir". (Yörükan, 2005: 11). "Türklerde, o dönemlerde görülen ve bu vak'alar içindeki izlerinden en iptidai devirlerde var olan din, Şamanlıktır" (Yörükan, 2005: 11). Bu durumda Türklerin bugünkü yaşantısında bulunan âdet ve geleneklerin Şamanizm'den kalıntı olduğu söylenebilir.

Şamanizm'in din olup olmadığıyla ilgili birçok düşünce ortaya atılmıştır. Bu konuyla ilgili Lot Fakk'ın görüşü; Şaman ritüellerinin dinsel bir olguyla ilgisi yoktur. Şamanların bu sistemi doğaüstü olanlar ile iletişime geçmiş olmalarıdır (Perrin, 2001:

26-27). Bunlarla birlikte bu görüşe benzer olarak aynı dönemlerde bulunan katı Hristiyanlık düşüncesinde Şamanizm'in bir din olmadığı söylenir. Araştırmalara bakıldığında Şamanlar ile ilgili olarak onların büyücü, sihirbaz gelecekte haber veren bir falcı olduğu ileri sürülmüştür. Elin de bu görüşü savunan araştırmacılar arasındadır. Ona göre Şaman inanış olgusunda, sihirbazlara benzer mucize olarak nitelendirilen davranışlar görülmektedir. Şamanların çeşitli hastalıkları iyileştirdiği görülen mistik bir hekim oldukları aktarılmaktadır. (Türkan, 2015: 220).

Şaman, kültürlerinin önemli değerlerini aktaran kişi olarak görülmektedir. Sulliyen ise Şamanlarla ilgili olarak Şamanların ruhların dünyasına girip onları kontrol edebilen kişiler olduklarını aktarmıştır (1994: 30, akt. Türkan, 2015: 2020). Buluç (1970: 310), Şamanların Şamanizm ile yaşayan halklarda insanlık ve ruhlar arasında bağlantı sağlayan kişiler olduğu aktarımını yapmıştır (Türkan, 2015: 2020).

Bütün bu araştırmalara bakıldığında aslında Şamanizm birçok araştırmacı tarafından konu olarak ele alınmıştır. Bu araştırmalarda Şamanizm'in varlığının ispat edilmeye çalışıldığı görülmüştür. Yine bazı araştırmalarda ise Şamanizm'in din mi yoksa bir yaşayış biçimi mi olduğu sorularına yanıt arandığı görülmüştür. Araştırmaların bir kısmında ise Şamanizm'in bir din olmadığı, Şamanizm adı altında hekim rolü oynayan kişilerin şifacı, sihirbaz, büyücü olarak nitelendirildiği görülmektedir. Günümüzde bulunan Alevi-Bektaşî oluşumunun yaşamlarının bir kısmında Şamanizm'in etkisinin olduğu birçok araştırmada karşımıza çıkmaktadır. Kültürel normlarının yanında ibadetlerinde ve dini ayinlerinde benzerliklerin görüldüğü söylenilmektedir.

Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu İzmir'in Bayındır ilçesinin Yakapınar Köyü'nde bulunan Tahtacıların müzikal açıdan incelenmesidir.

Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesini ise "Yakapınar Köyü'nden derlenen eserlerin müzikal yapıları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Alt Problemleri

1. Derlenen eserlerin form sınıflandırması nasıldır?

2. Derlenen eserlerin ses değiştirici özellikleri nasıldır?
3. Derlenen eserlerin güçlü sesleri nelerdir?
4. Derlenen eserlerin usul yönünden çeşitilmesi nasıldır?
5. Derlenen eserlerin ses genişlikleri nasıldır?
6. Derlenen eserlerin karar sesi hangi notalardır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, Türk halk müziğine katkı sağlamış Alevi toplulukları adı altında olan Tahtacıların, İzmir Bayındır ilçesi özelinde eserlerini müzikal açıdan analiz etmek ve yöre müziğine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Çalışma, İzmir Bayındır'da bulunan Tahtacı topluluklarının müzikal açıdan analiz edilmesi, yöre müziğine fayda sağlaması ve yörede yapılacak olan diğer çalışmalara destek olması hususunda önem taşımaktadır.

Sınırlılık

İzmir Bayındır, Yakapınar Köyü derlenen eser sayısı ile sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan literatür taraması, tarihsel araştırma ve alan araştırması yöntemleri kullanılmıştır. Yazılı kaynakların araştırılması sonucunda, İzmir bölgesi, Yakapınar Köyü özelinde derleme çalışması yapılmıştır. Derlenen eserler sesli kayıt altına alınarak, Finale ve Sibelius nota yazma programları ile yazılı kaynak haline getirilerek analiz edilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli karma araştırma modelidir. Bunun yanı sıra çalışmada betimsel araştırma deseni kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmada evreni İzmir yöresi Tahtacı müziklerini oluşturmaktadır. İzmir Bayındır ilçesi Yakapınar Köyü'nden derlenen 11 eser ise örneklemini oluşturmaktadır.

Veri Toplama ve Analiz

Bu araştırmada ulaşılan bilgiler, literatür taraması, yarı yapılandırılmış görüşme araçları toplanarak, doküman analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Alan araştırmasında yapılan görüşmeler çalışmaya aktararak konuyla harmanlanmıştır. İlgili alanda yapılan araştırmada ulaşılan eserler kayıt altına alınarak notaları yazılmıştır.

1. BÖLÜM: ALEVİLİK İNANCI ve RİTÜELLERİ

1.1. Etimolojik Açıdan Alevilik

Alevi kelimesinin etimolojik anlamına bakacak olursak Arapçada “Ali’ye mensup, Ali’den, Aliye ait” anlamlarına gelmektedir. Çoğul şekli ise “Alevviye” ve “Alevviyun’dur”. Tasavvuf edebiyatının bazı kaynaklarında ise “ Hz. Ali’yi sevmek, saymak ve ona bağlı kalmak” anlamlarında kullanılmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak Hz. Ali’yi seven, sayan ve bağlı kalan kişilere *Alevi* denilir (Dalkıran, 2002: 95). Bunun yanı sıra Hz. Ali soyundan oğulları Hasan, Hüseyin, Muhammed Hanefiye, Ömer ve Abbas vasıtasıyla gelenlere Alevi denilmiştir (Akt. Dalkıran, 2002: 96).

“Lügat anlamı dışında "Alevi" tabiri, Hz. Ali'yi sahabenin en üstünü olarak gören ve Hz. Muhammed (sav)' den sonra onun, Allah'ın ve Hz. Peygamber'in tayini ile imamlığa gelmesi gerektiğini kabul edenler için de "Şia" ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Böylece bu zümreler, Hz. Ali'ye mücerret sevgi ve bağlılığın ötesinde, onun ve soyunun adına ayn bir fırkalaşma hareketinin siyasi mümessilliğini de üstlenmiş olmaktadır” (Fığlalı, 1978: 20).

Aksüt (Aksüt, 2012: 13), *Aleviler* isimli çalışmasında şu şekilde bahsetmiştir; Alevi, kutsalı Ali olan, Hak Muhammed Ali inancını sahiplenene, Ehl-i Beyte gönül verip bağlı kalan, matem ve Hızır orucunu tutan topluluktur. Alevi, dede soyundan, pir ve ya şeyh soyundan olan ya da bu yola talip olarak bağlı olan kişilerdir. İbadeti Cem olan topluluktur (Akt. Alkan, 2022: 9).

Bu bilgilerden yola çıkarak Alevi kelimesinin Hz. Ali’yi sevenler olup onun soyunun yolunu benimsemek, fikir ve yaşayışlarını sahiplenmek anlamına geldiğini yorumlayabiliriz.

İslamiyet boyunca Alevi kavramı ilk kez Hz. Muhammed’in ölümünden sonra Raşit Halifeler döneminde kullanılmıştır. O dönemde halifelik seçimleriyle beraber ilk üç halifenin de vefat etmesi sonucunda çıkan halife tartışmalarıyla birlikte bir kesim Hz. Ali’nin halife olmasını istemiştir. Bu durum sonrasında ise Hz. Ali’yi isteyenler “Alevviye” ya da “Şiatü Ali” olarak isimlendirilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Alevi terimi Hz. Ali’yi destekleyenler için kullanılarak bir siyasi topluluk olarak nitelendirildiği şeklinde yorumlanabilir. Alevi terimi, İslamiyet öncesinde ve sonrasında kültür ve inançları uzlaştıracı bir hareketle ortaya koyan İslam inancı ve kültür

olgusudur. Alevilik temelinde tasavvufi bir nitelik barınmaktadır (Balcıoğlu, 2003: 213).

Aguicen Ocağına bağlı Alevi Dedesi Murat Güngör'ün Alevilik ile ilgili aktardıkları şu şekildedir;

“Aleviliğin dini inancı İslam, peygamberi Hz. Muhammed, kitabı Kuran-ı Kerim, imamı İmam Alidir. Ehl-i Beyt ve değerlerini benimsemiş kendisine ve yaşantısına onların edep ve ahlak çizgisini ilke edinmiş kişilerdir. Eline beline sahip olmuş, haktan geldik hakka döneceğiz inancı, bütün azaları ile edep, ahlaka dayalı yaşamı benimseyen Allah'ın yaratmış olduğu canlı cansız bütün yaşama değer veren, koruyup kollayan kişiler Alevilerdir. Kısacası Aleviliğin amacı, doğumdan ölüme dek Allah'ın yaratmış olduğu her şeye değer verip kendini ilk doğduğu gün gibi temiz ve saf şekilde Allah'ın huzuruna taşımaktır” (Kişisel görüşme. 20.12.2022).

1.2. Aleviliğin Kısa Tarihçesi

(Öztelli, 1971: 188-189) Pir Sultan Abdal Adlı çalışmasında; Alevi kavramının anlamını kazandığı ve yaygın olarak kullanıldığı yer, Hz. Ali hakkında değerlere sahip olan inançlardır. Bunlar genellikle Şii ve Şia'da yer alan bazı mezheplerdir. Bunun yanı sıra Zeydiyye, İsnâaşeriyye gibi Şiilerin yanında Beyânîyye, İsmâîliyye ve Bâtîniyye gibi oluşumlara da Alevi denebilir. Lakin günümüzde asıl Alevi olarak isimlendirilen iki mezhep vardır. Bunlardan ilki Suriye, Hatay, Lübnan bölgelerinde bulunan Nusayrilik, ikincisi ise 13. yüzyılda Anadolu'da Safevilerle oluşan Kızılbaşlık'tır. Bu mezhebe bağlı olanlar Osmanlı belgelerinde Kızılbaş veya Rafiziler olarak isimlendirilmelerine rağmen kendilerine Alevi demişlerdir (Akt. <https://islamansiklopedisi.org.tr/alevi>. Erişim Tarihi 21/11/2022). Mezhep kelimesine etimolojik açıdan bakıldığında Arapça kökenli olduğunu görürüz. Mezhep kelimesi “gidilen yol” anlamına gelmektedir (Gölpınarlı, 1997: 19).

Tarihte Hz. Muhammed'in ölümünden sonra yetkinin kime geçeceği konusunda tartışmalar vuku bulmuştur. Bu sebeple Müslümanlar arasında bölünmeler ortaya çıkmıştır. İkiye bölünen gruplardan bir taraf peygamberin soyundan geldiği için ve ayrıca onun damadı olduğu için Hz. Ali'nin halife olmasını istemişlerdir. Diğer grup ise Hz. Ebubekir'in halife olmasını istemişlerdir (Akt. Erdoğan, 2019: 22-23).

Ali'yi destekleyenler hac dönüşünde büyük topluluklar önünde şunları söylemişlerdir; “Ben kimin Mevlâsı isem Ali de onun Mevlâsıdır. Ona dost olana dost, ona düşman olana düşman ol, ona yardım edene yardım et, onu horlayanı horla, nerede olursa olsun gerçeği onunla beraber kıl ve benden sonra sizin imamınız Ali'dir” (Dedekargınoğlu, 2010: 328).

Hiz. Ali'nin soyundan gelenlere Alevi denmiştir. Bunu yanı sıra Hiz. Ali'nin soyundan özellikle Hiz. Hasan ve Hiz. Hüseyin'in soyundan geldiklerine inanılan kişilerin “seyyid, şerif, emir” gibi isimler kullandığı görülmüştür. Aslında Alevi terimi Emevi Devleti'nin son zamanlarına doğru bu terimlerin yanına “Alevi” kavramı da dahil olmuştur. Günümüzde Arap ülkelerinden olan Mısır, Suudi Arabistan, Yemen ve İran'da Hiz. Ali'nin soyundan geldiği düşünülen kişiler için “Alevi” kavramı kullanılmaktadır (Akt. Büyükçelebi, 2019: 44).

Alevilerin İslamiyet anlayışı, İslam'ı Kuran-ı Kerime dayalı, Hiz. Muhammed'in İslamiyet buyruklarına göre evrensel bir biçimde yorumlamaktır. Bunun yanı sıra Alevilik insanlık adına yeni kapılar açan, felsefeye yol çizen, tasavvuf ile birlikte yol alan inanç bütünüdür. Alevilerin inanç sisteminde kesinlikle cinsiyet, ırk ve renk ayrımı yoktur. Yeryüzünde bulunan tüm canlıların Tanrı'nın yansıması olduğu felsefesiyle tüm yaratılanların kutsal değerinin aynı olduğu anlayışı bulunmaktadır. Bu ilke doğrultusunda canlıların birbirinden üstünlüğü olamaz. Doğada bulunan canlıların hepsinin eşit olduğu ve birbirini tamamladıklarını savunurlar (<http://www.alevitakvimi.com/alevilik/alevilik-nedir-alevi-islam-din-hizmetleri-Cem-vakfi/> Erişim Tarihi 23/11/2022)

Birçok araştırmacının ortak konusu olan Aleviliğin inanç boyutunda ele alınması kadar, kaynakları ve tarihi geçmişi hakkında da ele alındığı görülmüştür. Yapılan araştırmalar neticesinde politik, dinsel ve inançsal etiklerden kurtulamamış sonuçlar ortaya çıktığı görülmüştür. Araştırmacıların Alevilik ile ilgili birçok tanımlamaları bulunmaktadır. Bunlardan bir kesimi Aleviliği Orta Asya'da bulunan Türklerin inancı olan Şamanizm ile özdeşleştirenlerdir. Diğer kesim ise Aleviliğin Kürtlerin eski inancı olduğu söylenen Zerdüştlüğün kalıntısı olduğunu söyleyenlerdir.

Massicard Aleviliğin, kırsal kesimlerdeki toplulukları kapsayan, dini inanışları ve kuralları olan topluluğa ait olma anlamına geldiğini aktarmaktadır. (Massicard, 2017:

17-19). Malikoff ise Alevi teriminin Şii ve Alevi'nin fazla olduğu Azerbaycan'da Hz. Ali'nin soyunda gelen kesimi ifade ettiğini aktarmaktadır (Malikoff, 1994: 20).

Erol, Aleviliği şöyle tanımlamıştır; Alevilik, kendinden olmayan, yani Sünni taraf ya da Alevi olmayan taraftan, Alevi olarak tanınan, isimlendirilen insanların, kendi içlerinde ortak olan özelliklerin ve farklı olan özelliklerin neler olduğunu görerek oluşturdukları ait olma bilincidir. Türkiye'de yaşayan Alevi toplumunun peygamberin kuzeni ve damadı olan Hz. Ali'nin soyundan gelmiş olan on iki imama sadakati bulunmaktadır (Erol, 2008:109 Akt. Akdeniz, 2011:7).

Melikoff'un çalışmalarında Aleviliğin tam anlamıyla Şamanizm'in uzantısı olduğu görüşüne ulaşılır. Bu görüşün yanı sıra Gökçe, Aleviliğin Şiilik ve Caferilik ile aynı kola bağlı olduğu görüşünü bildirenler de bulunmaktadır. Hz. Muhammed'in vefatından sonra onun yetkisini kimin alacağı konusunun Müslümanlığı ikiye bölünmesinin Alevilik ve Alevi tarihinin temellerini oluşturması konusunda etkili olduğu söylenebilir. Yapılan görüşme ve alan yazılarında ulaşılan bilgiler doğrultusunda Aleviliğe "heterodoks" ve "Senkretizm" kavramlarıyla değinmek doğru olacaktır. Çünkü Aleviliğin kökenine bakıldığında ne tam anlamıyla Şamanist yapıda olduğu ne de tam anlamıyla İslami yapıda olduğu görülmektedir. (Odabaşı, 2016: 19)

Kaya'nın Alevilik ile ilgili aktardıkları şu şekildedir; Alevilik, İslamiyet içinde bulunan, Hz. Muhammed'in peygamber olarak kabul edildiği, Hacı Bektaş-ı Veli'nin ise pir olarak kabul edildiği inanıştır. Bunun yanı sıra Hacı Bektaş-i Veli'nin felsefesinin benimsendiği, Allah korkusunu değil, Allah sevgisini önemseyen ve benimseyen inanıştır. Kuran-ı Kerimi özüne inerek anlamayı hedefleyen hakikat yoludur. (Kaya, 2012: 365).

Başka bir görüşte ise, Alevilerin toplumsal yapılanmalarının oluşumunda ve oluşum sonrasında dış etkenlere karşı kendilerini korumalarında iki etken bulunduğu ele alınmaktadır. Bunlar; "Guruh-u Naci", yani kendilerini seçilmiş bir toplum olarak kabul etmeleri anlayışıyla "Alevi Sırrı" dır. Kendilerini inançları açısından tanımlamalarına göre Alevilik bir yoldur. Onlara göre bir yola bağlı olmaları ve o yolun değerlerini yaşatmaları Alevilerin kendilerini seçilmiş bir topluluk olarak algılamalarını sağlamaktadır. Bu durum da Alevilerin inançlarının en doğru yol olduğunu, kendilerinin ise seçilmiş olarak tanımladıklarını göstermektedir. Alevi sırrı ise, köy ve kentleşmeden sonrasında köylerde bulunan Alevilerin inanç ve kültürlerinin kendilerinden olmayan

kişilere karşı olarak gizli yaşamalarını tanımlamaktır. Bu bilgiye göre öteki olarak gördükleri kişilerden gelebilecek tehlikelerden korunabilmek adına bir korunma duvarı olduğu söylenebilir. Alevilere göre “Alevi Sırrı” denilen olgu kimseler ile paylaşılmaz (Önder, 2014: 260).

Aleviliğinin tarihsel geçmişine baktığımızda üç ayrı dönem olduğu söylenmektedir; Bunlardan birincisi oluşum dönemi olarak isimlendirilir. 11. Yüzyıl ila 15. Yüzyıl arasını gösterir. Bu yüzyıllar arası Aleviliğin doğuşunu ve tarihsel gelişimini ortaya çıkaran dönemdir. İkinci dönem ise Safevi Dönemidir. Bu dönem Kızılbaş dönemi olarak da isimlendirilmektedir. 16. Yüzyıl ve 19. Yüzyıllar arasını gösterir. Bu dönem Aleviliğin oluşum yıllarındaki gerilimlerinin dindirilme ve Aleviliğin dini Cemaate dönüşerek heterodoks ve sinkretik bir oluşumun kendi inanç ve ritüelleriyle var olmaya çalıştığı süreçtir. Üçüncü dönem ise Modern Alevilik dönemidir. Alevilerin modern hayatta ürettikleri değerlerini yansıtan dönemdir. Bu dönemin cumhuriyetle başlatmak mümkündür. (Subaşı, 2010: 79 Akt. Yıldırım, 2012: 137 Akt. Ceylan, 2015: 131).

Aleviler 15. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar “Kızılbaş” olarak adlandırılmışlardır. “Kızılbaş” adlandırılması Safevi Devleti’nin başında olan Şah İsmail’in babası olan Şeyh Haydar’ın askerlerinin taç adı verdikleri bir beyaz tülbent üzerine sarılmış, sivri ve on iki dilimli bir kızıl başlık giydirmesiyle ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2005: 51 Akt. Köksal, 2006: 10). Askerler “Haydari Taç” olarak adlandırılan *serpuş* giyinmektedirler. On iki dilimli bir serpuş taktıkları için onlara da Kızılbaş denilmiştir (Köksal, 2006: 10). Aktarılan bu bilgiler doğrultusunda Aleviliğin ilk doğdu zamanların aktarımından bu zamana kadar Aleviliğin tarihsel sürecinde var olma konusunda gelişim gösterdiği ve bu gelişim içerisinde değişimlere uğradığı yorumlanabilir.

Aleviliğin kökeni çok eski zamanlara dayanan felsefi, kültürel ve kozmoloji öğretileri barındıran maneviyat dolu bir bütünleşmeyi sergilemiştir. Hz. Ali’nin benimsenmiş olduğu, Batını düşünceyle işlenen “cem” isimli kendine has ritüel olmakla beraber ritüelde bulunan “semah” dansının ve “deyiş, miraçlama, tevhid” vb. isimlerle var olan müzik türlerinin var olduğu kendine özgü felsefelerle varlığını sürdürmüş bir heterodoks inanç sistemidir (Mustan Dönmez, 2008: 21).

Anadolu Aleviliği olarak isimlendirilen inanç olgusunda yaratan ve yaratılan arasında ki iletişimde karşılıklı ve çelişkili durumların olmadığı söylenir ve birbirleri arasında tamamlayıcı nitelikte bir bağlantı olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce doğrultusunda

Anadolu Aleviliğinde yaratılan, Allah'ın bir parçasıdır. Bu yüzden yaratana korkuyla değil sevgi ile itikat edilmelidir. Anadolu Alevileri Allah'ın cezalandırıcı değil sevgi dolu olduğuna inanırlar (Dalkıran, 2002: 115).

Işık (2015), çalışmasında, Aleviliğin, geleneklerden kökünü alan ve İslam ile olgunlaşan bir inanç olduğunu söyler. Anadolu kült ve inançların oluşmasında etkin rol oynayan bu geleneklerin Horasan'dan Anadolu'ya gelen Horasan erenlerinin inançlarından oluştuğunu belirtir. Anadolu, Alevilik inancına ev sahipliği yapmasının yanı sıra birçok medeniyet ve birçok inanca da ev sahipliği yapmıştır (Işık, 2015: 14).

Anadolu merkezli olan inançların birçoğunun yaşam içerisinde bugüne kadar değişim ve dönüşümlere uğrayarak geldiği söylenebilir. Anadolu'da oluşmuş dini hayatların nasıl olgunlaştığı hakkında bilgi sahibi olmak için Anadolu'da yaşamış olan medeniyetler arasında en eski zamanda var olan Türklerin Anadolu'ya gelmeden önce bulundukları bölgelerde hangi inançlarla yaşadıklarını ve göç sonrasında geldikleri Anadolu topraklarında karşılaştıkları inançlar içerisinde hangilerini benimsediklerinin bilinmesi faydalı olacaktır. Türklerin göçle birlikte değişen coğrafyalarda karşılaştıkları kültür ve medeniyet farklılıkları inanç değişikliklerinde önemli rol üstlenmiştir. Kendilerine ait dini inanışları olmasına rağmen yeni karşılaşmış oldukları büyük ve etkin dinlere ilgi gösterip etkilenmişlerdir (Candan, 2005: 15 Akt. Timisi, 2007: 57).

Sözlü kültürün fazla olduğu ve heterojen özellikler içinde olan Anadolu Aleviliği Türklerin İslam'ı kabul etmesiyle birlikte 10. Yüzyıldan sonra doğmuştur. Bundan dolayı Aleviliğin doğmasında Türkler tarafında İslamiyet'in kabul edilmesi büyük önem arz etmektedir (Turan, Yıldız, 2008: 12).

Birçok araştırmacı tarafından, geçmiş yıllarda, Anadolu ve Balkanların bazı bölgelerinde yaşamını sürdüren Torak, Hurufi, Kızılbaş, Tahtacı, Işık, Abdal ve daha çok Bektaşî ve Kalenderî adıyla var olan topluluklar için 19. Yüzyıldan sonra yaygın bir söylem olmaya başlayan Alevi terimini kullanılmaya başlanmıştır (Kutlu, 2003: 32).

Bruinessen bu konuyla ilgili; İnançları, kültürleri, yaşayış biçimleri birbirinden farklı olan toplulukları isimlendirmek ve tanımlamak için kullanılan Alevilik, şimdilerde Anadolu'da bulunan Aleviliği ifade etmektedir, şeklinde aktarımda bulunmuştur (Bruinessen, 2013: 17). Türkiye'de Alevi kavramının olduğu yerde akla gelenlerin Anadolu Alevilerinin olması genel bir düşünceyi yansıttığı söylenebilir. Bütün bu

araştırmalar doğrultusunda bakıldığında günümüzde “Alevi” olarak isimlendirilen toplumların aslında Anadolu Alevilerini gösterdiği söylenebilir.

Subaşı (2010) bu konuyla ilgili şu şekilde bahsetmiştir; Anadolu Alevileri Erdebil Ocağına bağlı olmalarından dolayı Sünniler tarafında Kızılbaş olarak anılmışlardır. Zaman içerisinde bu isim simgesel hale gelmiştir. 16. yüzyılda Safevilerle eşleştirilen Kızılbaşlık zaman içerisinde Türkiye Aleviliğinin tarihsel adı olmuştur (Akt. Ceylan, 2015: 108).

Temellerini Vefâilik, Yesevîlik, Kalenderîlik ve Haydarîlik gibi geleneklerin oluşturduğu Alevîlik anlayış tarzı, Orta Asya’da varlığını gösteren ve sonrasında zamanla çevreye yayılan Moğol baskısıyla Türkmenlerin Anadolu topraklarına göçmesi sonucunda Horasan ve İran üzerinden Anadolu’ya taşındı (Turan, Yıldız, 2008: 14-15). Haydardedoğlu’nun (2018) Alevilik ile ilgili aktardıkları şu şekildedir; Alevilik, ateş, su, gök ve yer gibi doğa güçleriyle harmanlanmış bir kültürdür. Bu nedenle Budizm, Şamanizm, Taoizm, Kabala, Gnostisizm, Maniheizm inançlarından etkilendikleri düşünülmektedir. Bunların yanı sıra İslamiyet’ten de etkilenerek Heterodoks düşünce sistemi oluşturmuşlardır. Alevilik evrenin yüceliğini ve evrimsel oluşumunu asırlarca önce kabul etmiştir. Yani eski bir deyimle; “Ne zamandan beri varsın?” diye sorulan bir soruya Aleviler "Galu Beladan Beri" diye cevap verir. Yani evrenin sonsuzdan buyana yoktan var olduğunu savunur. Bu durumda Aleviliğin felsefî yanının güçlü olduğu söylenebilir (Akt. Erdoğan, 2019: 22).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde Aleviliğin gelişim sürecinde bağımsız yol izlemediği yorumlanabilir. Geçmişten günümüze gelişim süreci içerisinde birçok din, dil, ırk ile karşılaştığı öngörülebilir. Bunun yanı sıra kültürel etkileşimlere maruz kalarak kültür çatışması yaşadığı yorumlanabilir. Tüm bunlarla beraber gelişim çizgisinde biriktirerek gelen Alevilik, İslamiyet ile tanıştıktan sonra bugünkü Anadolu Aleviliği haline geldiği söylenebilir. Araştırmalar doğrultusunda genel olarak günümüz Anadolu Aleviliği Hz. Ali’yi ve Ehl-i Beyt’i seven ve gönülden bağlı kalan topluluğu simgeler.

Alevilik, kökleri Orta Asya’ya kadar uzanmış bir inanıştır. Günümüze gelme sürecinde birçok inanç ve ritüelle karşılaşarak harmanla yaşamıştır. Bu inanç sistemi çok uzun yıllardan beri, Anadolu’nun birçok bölgesinde farklı uygulamalar ile bugünlere

gelmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde birçok araştırmacı tarafından Aleviliğin İslamiyet'in içinde olup farklı bir yorumu olduğu aktarılmaktadır (Avunduk, 2019: 18). Günümüzde bulunan Alevi topluluğuna baktığımızda Türklerin eski dini inançlarında kalıntıların olduğunu görebilmekteyiz. Eski inançlarıyla birlikte bugünlere gelen Aleviler gelişim süreçlerinde İslamiyet'ten de etkilenerek son olarak İslam inancıyla oluşumunu tamamlamışlardır. Şuanda ise İslam'ın içinde bulunan ritüellerin ve İslam şartlarını yerine getiren Alevilerin olmasının yanında getirmeyen Alevi kesimin de olduğu görülmektedir.

Alevi ismiyle ilgili Ali'yi seven ve onun yoluna bağlı olan söylemi oldukça fazla duyulmaktadır. Aleviliğin inanç sistemi Hak, Muhammed, Ali üçlemesi karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber Ehl-i Beyt ve On iki İmamları önemseyen bir yoldur. Günümüz Türkiye'sinde en çok tartışılan konulardan biri Alevilik olduğu görülmektedir. Aslında bir kesim tarafından inanışta bulunan ana dinin içinde olmadığı düşünülmektedir. Bunun sebebi olarak ise Sünni inanışın ritüel ve uygulamalarının yanında farklı ritüelleri olduğu gösterilmektedir. Türkiye'de uzun yıllardır tartışma konusu halinde olan Alevilik, İslamiyet tarihinin önemli bir kısmında bulunmaktadır.

Ocak, Alevilik ile ilgili görüşlerini şu şekilde aktarmıştır; Alevilik asla dışlanma ya da reddedilmeyle karşılaşamaz. Ocak, Ahmet Yesevi'nin uygulamasından bahsederek, İslam'ı İran süzgecinden geçirerek Maniheizim, Budizim, Şamanizm inancından gelen göçebe ya da yarı göçebe Türk boylarının İslamiyet'i anlamaları için anlaşılır ve basitleştirilmiş bir hale getirmesiyle açıklamıştır (Ocak, 2016: 36). Geçmişten günümüze kadar uzanan Aleviliğin, tarihi gelişim sürecinde olumlu olumsuz birçok etken ile karşılaştığı görülmektedir. Bu zamana kadar süregelen süreçte birçok din ile karşı karşıya gelmiştir. Bu karşılaştığı din ve kültürlerden etkilenerek göçebe yaşıntıda oldukları için din ve kültür aktarımlarında bulunmuşlardır. Göçebe olmalarının etkenlerinden biri olarak din tercihinin farklılaşması olarak gösterilebilir. Göçebe ve yarı göçebe olan Alevilerin günümüzde kabul etmiş oldukları İslam içerisinde bulunan inançları, ritüelleri, ibadetleri ve erkân adaplarını inceleyelim.

1.3. Alevilikte İnanç, İbadet ve Ritüeller

Alevilikte çeşitli temel kavramlar bulunmaktadır. Bu temel kavramların canlı tutulması ve unutulmaması gerektiği aktarılmaktadır. Çünkü bu temel kavramların Aleviliğin

varoluşunda önemli bir yere sahip oldukları söylenmektedir. Bu kavramlar toplum içinde hem ilahi hem de mitolojik açıdan önem arz ettiği söylenebilir. Bu çalışmada bu kavramlardan bazılarının açıklamasını yapmak çalışmanın seyrinde etkili olacaktır.

1.3.1. Dört Kapı Kırk Makam

Aleviliğin inanç sisteminde insan-ı kamil olma yolunun, Şeriat, Tarikat ve Marifet kapılarından geçmek olduğu bilinmektedir. Bu kapılardan geçtikten sonra “Hakikat” kapısına ulaşılabilceği inancı bulunmaktadır. Bu kapılar kişilerin yaşamı boyunca insan-ı kamil olması yolundaki kapıları temsil eder. Bu kapıların içinde yerine getirilmesi gereken 10’ar tane şart bulunmaktadır. Kişiler bu şartların tamamını yerine getirdiğinde Hakikat kapısına ulaşılabilceği inancı bulunmaktadır.

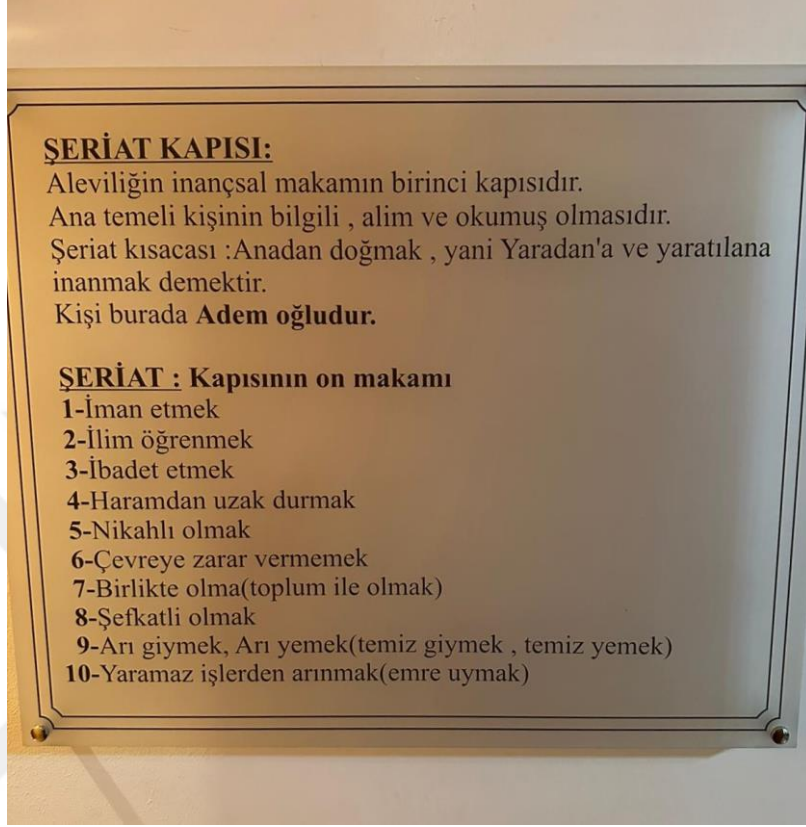
- Şeriat Kapısı
- Tarikat Kapısı
- Marifet Kapısı
- Hakikat Kapısı

1.3.1.1. Şeriat Kapısı

Dört Kapı Kırk Makam inancı üzerine kurulu olan Alevi-Bektaşilikte, Şeriat Kapısı ilik kapıdır. “Bu kapıya bağlı on makam bulunmaktadır. Bu şeriat kapısının, Ortodoks İslamlıktaki Şeriatla hiçbir ilgisi yoktur”. (<http://www.akm-troisdorf.de/> Erişim Tarihi 24/12/2022). Bu Şeriat Kapısı’nın on makamını uygulama, bu yolun bilgisine sahip olmak ve bu yolun ilke ve kurallarını uygulamak olarak yorumlanabilir.

- İman
- İbadet
- İlim
- Helal Yemek ve Helal Giymek
- Aileye Bireylerine Yardımcı Olmak
- Doğayı ve Çevreyi Korumak
- Peygamberin sünnetine uyanlardan olmak, biadçılardan olmamak
- Şefkat ve Merhamet
- Temiz olmak

- İyiyi uygulama yolunda olmak ve iyilik yapılmasına yardımcı olmak. Kötüden uzak durup, kötülük yapmak isteyeneye engel olmak.

Görsel 1: Narlıdere Tarihi Tahtacı Cem Evinden Görüntü (Şeriat Kapısı)

Kaynak: Yazarın arşivinden

Şeriat kapısında bulunan bu on makamı kısaca inceleyecek ve yorumlayacak olursak; Bu kapının ilk makamına baktığımızda İman etmek makamını görürüz. İman etmek, Allah'a inanmak ve Allah'ın varlığının bir parçası olduğuna inanmaktır. Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e inanmaktadır. Bir diğer makam ilim öğrenmektir. İnanışın içinde bilime de önem vermek olmazsa olmazdır. Bilimi bilmek, evreni bilmek insanı bilmek inancı mevcuttur. İbadet etmek ise Allah'a karşı kul olma görevlerini doğru bir şekilde yerine getirme olarak tanımlanıyor (Kaptan, 2013: 7). Bir diğer makam haram yememektir. Alevilik inancı insanların sömürücü tavırları red eden bir inanıştır. Her kişi kendi yaşamını kendi emeği ile geçirmelidir. Şeriat kapısının bir diğer makamına baktığımızda "Ailesine Faydalı Olmak" makamını görürüz. Bir aile ne kadar mutlu ve huzurlu olursa fertlerin yaşama dair bakışları da o denli mutlu ve huzurlu olur düşüncesinin olduğu yorumlanabilir. Çevreye zarar vermemek makamı ise kişinin

çevresinde bulunan doğaya ve insanlara zarar vermemesini gerektiği düşüncesini gösterir. Çünkü Alevilikte doğumdan ölüme iç içe olan canlıların birbirinin bir parçası olduğu inancı bulunmaktadır. Peygamberlerin emirlerine uymak makamı ise Alevilikte, Peygamberin ve Ehl-i Beytin ilkelerine saygı duyulması ve uygulamasını göstermektedir. Şefkatli olmak makamı ise dünyada bulunan bütün insanların bir parça olduğunu ve kardeş oldukları inancını simgeler. Bu yüzden din, dil, ırk ayrımı yapmadan bütün herkese kardeşçe yaklaşmak önemli bir davranıştır.

Şeriat kapısında bulunan on makamı derinlemesine araştırmak doğru bilgilere ulaşmakta faydalı olacaktır. Bu on makamı genel çerçevede inceleyip, yorumladığımızda kişilerin bu yola giriş yapması için kendini hazırlaması gerektiğine, özünden iyi bir insan olması gerektiğine ulaşabiliriz. Bu ilk kapı yolun başlangıcı olduğundan ileriye doğru ilerlemek adına her şeyden arınarak gidilmesi gerektiği yorumlanabilir.

1.3.1.2. Tarikat Kapısı

- Tövbe etmek,
- Mürşidin Öğütlerine uymak,
- Temiz giyinmek,
- İyilik yolunda savaşmak
- Hizmet etmek
- Haksızlığa karşı olmak
- Ümitli olmak
- İbret almak
- Nimet Dağıtmak
- Özünü fakir bilmek

Görsel 2: Narlıdere Tarihi Tahtacı Cem Evinden Görüntü (Tarikat Kapısı)

Kaynak: Yazarın arşivinden.

Şeriat kapısında bulunan on makamı tamamıyla yerine getirip bu mertebeye gelenler yolun devamında Tarikat kapısına varırlar.

Tarikat kelimesini anlamını Türk Dil Kurumu “Aynı dinin içinde bir takım yorum ve uygulama farklılıklarına dayanan, bazı ilkelerde birbirinden ayrılan Tanrı’ya ulaşma ve onu tanıma yollarından her biri” olarak aktarmıştır (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi 25/12/2022). Bir başka kaynak ise yollar, yöntemler, tasavvufta izlenen yollar şeklinde aktarmıştır (<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/tarikat> Erişim Tarihi 25/12/2022). Tarikat kapısında bulunan makamları göz önünde bulundurarak bu kapıyı insanın kendini bulma, kendinde olan olumsuz davranışlardan uzaklaşma süreci olarak yorumlayabiliriz. Yani insanlar iç dünyasını sorgulayarak arınma süreci içerisinde bulunur.

Tarikat piri tarikata bağlanmak isteyen talibi sözlü olarak şu şekilde uyarır. ‘Gelme gelme, gelirsen dönme, gelenin malı dönenin canı. Bu yol ateşten gömlek, demirden leblebidir; bu yola girmeye karar vermeden önce bir daha düşün’ (<http://www.akm-troisdorf.de/> Erişim Tarihi 25/12/2022).

Kahraman, Yunus Emre Divan’ında Şeriat, Tarikat, Hakikat ve Marifet (Dört Kapı) isimli çalışmasında Tarikat ile ilgili şu bilgileri aktarmıştır; Tarikat, gevşek olmamak, tembellikten uzak durmak, şeriat ile birlikte hareket etmek ve dini yaşantının yoluna girmektir. İnanç sisteminde bulunan yasaklardan, kötülüklerden uzak durup dini farzları

yerine getirmektir. Yanı sıra Tarikat, din yaşantının disipliniyle hareket etmektir (Kahraman, 2017: 5).

1.3.1.3. Marifet Kapısı

- Edepli olmak
- Bencillik ve kinden uzak durmak
- Perhizkârlık
- Sabır ve Kanaat
- Hayâ
- Cömertlik
- İlim
- Hoşgörü
- Özünü bilmek
- Ariflik

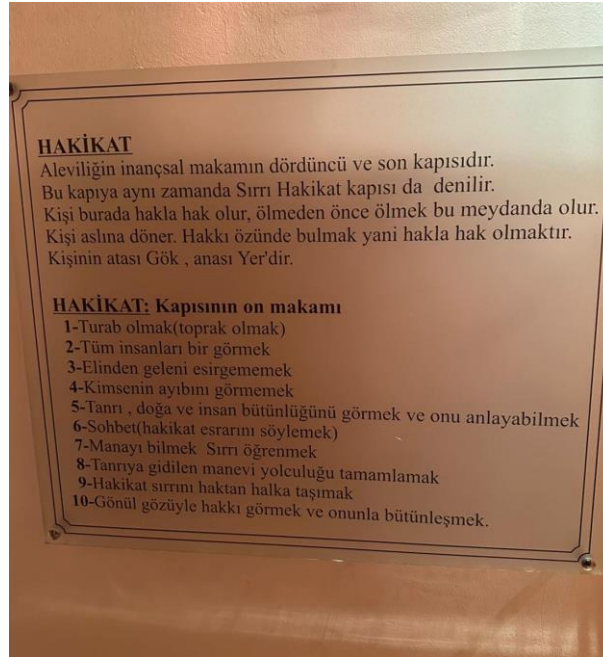
Görsel 3: Narlıdere Tarihi Tahtacı Cem Evinden Görüntü (Marifet Kapısı)

Kaynak: Yazarın arşivinden.

Marifet kapısı, kişinin Şeriat ve hakikat kapılarında öğrendikleriyle birlikte duygu ve ilimde en üst düzeye ulaşmaktır. Marifet kapısında, kişinin bildiklerini iyi bir şekilde ifade etmesi önemli bir husustur. Dört kapının üçüncüsü olan marifet kapısında Allah'a ulaşmanın yolunun insanın kendisini bilmesinden ve kendini Allah'a adanmasından geçtiği anlatılır (Gedik, 2019: 171).

1.3.1.4. Hakikat Kapısı

- Alçakgönüllü olmak
- Kimsenin ayıbını görmemek
- Yapabileceğin hiçbir iyiliği esirgememek
- Allah'ın her yarattığını sevmek
- Tüm insanları bir görmek
- Birliğe yönelmek ve yöneltmek
- Gerçeği gizlememek
- Manayı bilmek
- Tanrısal sırrı öğrenmek
- Tanrısal varlığa ulaşmak (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Alevilik> Erişim Tarihi 24/10/2023).

Görsel 4: Narlıdere Tarihi Tahtacı Cem Evinden Görüntü (Hakikat Kapısı)

Kaynak: Yazarın arşivinden.

Bu kapı artık bütün birikimin bir araya gelip özümsemiştiği kapıdır. Bu kapıya kadar gelen süreçte ulaşılan sonuçların sebeplerine ulaşıldığı kapıdır. Bu kapıya gelen kişiler diğer bütün kapılardaki makamları yerine getirerek gelmişlerdir. Bu kapıda artık kişilerin yanlış yapma hakkı yoktur. Kişiler sadece doğrudan yanadır ve doğruları konuşurlar. Diğer üç kapıyı geçen kişi bu yolculuklar esnasında biriktirmiş olduğu değerlerin ve bilgilerin karşılığını alması ve Allah'a ulaşmasına sebep olan hakikat kapısı talip için önemlidir. Talip, insan-ı kâmil olma yolunda aşamalardan geçerek bu kapıya ulaşmaktadır (Gedik,2019:172).

1.4. On İki Hizmet

- Dede (Mürşit-Pir)
- Rehber
- Gözcü
- Çerağcı (Delilci)
- Zakir
- Farraş
- Saki
- Lokmacı
- Peyikci
- İbrikçi
- Bekçi
- Pervane.

Dede, bazı bölgelerde Mürşit ve Pir olarak adlandırılır. Dede, Cemi yöneten, sorguyu ve sorunları çözen din önderidir. İnançta bulunan hizmetlerin her biri için gerekli duaları okur. On İki Hizmet'ten birincisi Alevilerde dede, Bektaşilerde ise baba olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rehber, Dede'nin yardımcısı görevinde olmakla beraber Dede'nin ayinde bulunmadığı zamanlarda Cem Ayinini yöneten kişi vafındadır. Cem'e katılan taliplerin davranışlarını ve tutumlarını gözlemler.

Gözcü, Cem Ayininin düzeninden sorumlu kişi olarak bulunmaktadır.

Cerağcı yada Delilci ismiyle karşımıza çıkan görevli Cem Ayinlerinde cerağ yakılmasından ve bulunan mekânın aydınlatılmasında sorumlu kişidir.

Zakir, Âşık ve Güvende olarak da isimlendirilir. Cem Ayinleri sırasında bağlama icra ederek, deyiş, düvaz, nefes, miraçlama ve mersiye seslendirir. İbadet esnasında önemli bir yere sahiptir. Zakir'in olmadığı Cem Ayinlerinde deyişleri bağlama ile dede icra etmektedir.

Farraş, diğer bir ismiyle Süpürgeci olarak da isimlendirilmektedir. Cem yapılan mekânın temizliğini üstlenen kişidir. “Elinde bir süpürgeyle gelir ve “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali” diyerek etrafı süpürür. Bu eylem ile meydanın ve Cemaatin ruhsal temizliği temsil edilir” (Onat, 2007: 34; Keleş, 2016: 25).

Saki, Saka olarak da isimlendirilmektedir. Cem törenlerinde su dağıtmakla görevlidir. Alevilerin ibadetlerinde kurban da önemli bir noktadadır. Lokmacı ise kurban kesmek ve onları pay etmekle görevli olan kişidir.

Cem Ayininin yapılacağıının haberini veren kişiye peyikçi denmektedir.

İbrikçi ise yenilen yemeğin bitiminde Cem’de bulunan kişilerin ellerini yıkamasında yardımcı olan görevlidir. Elinin birisinde ibrik, diğer elinde leğen, omzunda ise havlu bulundurmaktadır. Bazı bölgelerde bu görevi kadınlar üstlenmiştir.

Bekçi ise Cem ayinlerinde kapıda bekleyen kişidir. Bu kişi giriş çıkışların kontrolünü sağlamaktadır. Ayin esnasında içeride bulunan kişilere dışarıdan gelebilecek sorunlara karşı koruma görevini üstlenen kişi olmuştur.

Pervane Cem’de semah dönme görevini üstlenen kişilerdir. (Keleş, 2016: 24-25)

1.5. Cem Ayini

Cem kelimesinin kökeni Arapçadan gelmektedir. Arapça kökenli olan bu kelimenin anlamı toplanma, toplama, topluluk anlamına gelmektedir¹. Alevi ve Bektaşî tarihinde Cem Ayinleri önemli ibadetlerden kabul edilmektedir. İslamiyet adı altında olan Alevi ve Bektaşîlerin Cem ibadetleri onları İslamiyet’te bulunan ibadet anlayışlarından ayıran öge olmuştur. Bu ritüel yüzyıllar öncesinden bugünlere gelen yöreden yöreye farklılık gösteren müzikal bir işleyişle birlikte söylencelere yer verilen bir toplanma organizasyonudur. Bazı görüşler ise bu ritüeli çok eskilerden kalan Şamanizmin kalıntısı olarak nitelendirmektedir. Cem’de bulunan işleyiş, ibadet şekli, din adamı, müzik ile ibadet Şaman inancı ayinlerine benzetilmektedir.

---

¹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi, 29/12/2022)

Alevilik inancında karşımıza çıkan birçok öge Şamanizm’de olan ögelere benzerlik sebebiyle dikkat çekmektedir. Örneğin, Şamanlarda olan müzik ve danslı ritüeller, Cem törenlerine oldukça benzemektedir. Alevi dedelerinin görevleri ile bir Şaman’ın görevlerinin benzediği aktarılmaktadır (Melikoff, 1993: 126).

Bu düşünceyle aynı fikirleri olan Ahmet Yaşar Ocak şu şekilde aktarım yapmıştır; Şamanist inanca sahip olan Türk topluluklarının uyguladıkları kadın ve erkek karışık dini törenlerin, Müslümanlık kabul edildikten sonra da devam ettiği bilinmektedir. En başlarda Sünni karakter gösteren Yeseviliğin, Şamanizm’den kalma kadın ve erkek karışık olan ibadet toplantılarını sürdürdükleri bilinmektedir (Ocak, 2013: 176).

Geçmişte göçebe hayat yaşayan Türkmenler, Yesevilik oluşumuna Şamanizm’den kalan içkili toplantılar aktarmıştır. Bu etkileşim sonucunda göç ile birlikte Anadolu’ya gelinerek bu şekilde uygulanmaya devam edilmiştir. “Cem ayinleri gibi toplantılardaki gelenekler hep o eski halk inançlarının uzantılarıdır” (Talas, 2003: 27).

Yapılan araştırmalarda, Alevilik ve Şamanizm’e tarihsel açıdan bakıldığında ritüel olarak Aleviliğin, Şaman geleneğinin devamı olarak görülmesi aktarılmıştır. Bu görüşün yanı sıra Cem ayinlerinin var oluşuyla ilgili halk inanışında Kırklar Cemi aktarımı bulunmaktadır. Yaman, (2007: 211-212) Alevilik & Kızılbaşlık Tarihi çalışmasında Cem ayiniyle ilgili şu bilgileri aktarmıştır; Cem ritüelinin temeli, Miraçtan sonra yapıldığına inanılan Kırklar Cemine dayandırılır. İlk Cem ayini olarak aktarılan Kırklar Meclisinde Hz. Muhammed ve kırk kişi bulunmuştur (Akt. Büyükçelebi, 2019: 90).

Bazı alevi deyişlerin de Kırklar Cemi terimi geçtiği görülmektedir. Örneğin, Ali Ekber Çiçek’in icra ettiği “On Dört Bin Yıl Gezdim (Haydar Haydar)” isimli eser örnek gösterilebilir.

“On dört bin yıl gezdik pervanelikte
Sıdkı ismin duydum divanelikte
İçtim şerbetini (şarabını) mestanelikte
Kırkların ceminde dara düş oldum
Kırkların ceminde
Haydar Haydar Haydar Haydar
Haydar Haydar Haydar Haydar
Haydar (dost) dara düş oldum”

Aleviler varoluşlarından bugüne kadar taşıdıkları bütün değerlerini, birikimlerini ve öğretilerini “söz” ile taşımışlardır. Örneğin, yüzyıllardır dilden dile söylenen deyişler içeriklerinde Alevi öğretilerini barındırmaktadır. Bu söz ile aktarılan deyişler Cem ayinlerinde de icra edilmektedir. Bu deyişler ayinlerde pirlar, dedeler ve zakirler tarafından seslendirilmektedir. Bu durum hem ibadetin bir parçası hem de kültürel öğelerin aktarımı olmaktadır.

Kırklar ile ilgili anlatı şu şekildedir: Hz. Muhammed miraç dönüşünde kırklar ile karşılaşmıştır. Kırklar ile arasında geçen sohbetten sonra kırklara katıldığı aktarılmaktadır. Kırklar söylencesinin Alevi inancının merkezinde olduğu nakledilmektedir. Alevilikte Kırklar Meclisi, Tanrı ile aralarından perdenin kalkması ve Tanrı katına çıkmalarını ifade etmektedir (Dönmez, 2008: 34).

Alevi dedeleri her yılın kış aylarında, çevresinde bulunan taliplerini ziyarete gider. Ziyaretin temel amacında yolsuzları düşkün etmek, düşkünleri kaldırmak, suçluları yargılayıp tekrar yola almak, suçsuzları tarikten geçirmek, sopa ile kutsamak bulunmaktadır. Her cuma gecesi bir evde Cem yapılmaktadır. Bu Cemlerde kendi tabirlerince musahip kavline girmemiş, ikrar vermemiş olan gençler ve çocuklar bulunmaktadır (Yörük, 2015: 448). “Aleviler yüzyıllarca erkânları olan Cemleri köyün veya yerleşim yerinin en büyük evinde yapmışlardır” (Rençber, 2018: 30).

Cem ibadeti, Alevilikte bulunan düzenlik ve sürekli bir ibadet ritüelidir. Alevilik inancında bu kutsal bir öğedir. Cem ayinlerinde saz ve söz birbirini tamamlayan iki kavramdır. Ayinleri, Alevilik inancında inanç lideri olarak bulunan dedeler yönetmektedir. Alevilikte önemli bir dini değere sahip olan Cem ayinlerine ibadet etmek için katılmanın ilk önemli şartı etrafındaki kimseyle küs ve dargın olmamaktır. Bu durum Cem ayinlerinin sadece ibadet amaçlı olmadığını gösterir. Toplumsal birlikteliğin sağlanması amaçlanmıştır (Akdeniz, 2011: 12).

Cem esnasında dualar ve öğütler verilir. Aynı zamanda saz eşliğinde deyişler söylenir. Bu deyişler genel olarak Alevilerin dini değerlerini işleyen ve öğretici bir şekilde aktaran saygı ve minnet duydukları Pir Sultan Abdal, Şah Hatayi (Şah İsmail) ve Kul Himmet gibi halk ozanlarının deyişlerinden olmaktadır. Bu deyişler Cem ayinlerinde Zakir tarafından bağlama eşliğinde icra edilmektedir. Eğer Zakir yoksa bu icrayı Dedeler gerçekleştirmektedir. Alevilik inancında Cem ayinlerinde icrası gerçekleştirilen saza bir değer yüklendiği görülmektedir. Aleviler deyişlerinin icrasının yapılmasından

kaynaklı sazı “Telli Kuran” olarak isimlendirmektedirler. Alevi kültüründe bulunan deyiş kelimesi yöreden yöre isim olarak değişkenlik göstermektedir. Bu kelimenin bazı yörelerde, deme, beyit, dime ve ayet şeklinde kullanıldığı belirtilmiştir (Erol, 2008, Akt. Yöre, 2011: 222). Bu bilgilerden yola çıkarak bağlamanın kutsal bir öneminin olduğunu yorumlayabiliriz.

Bu konuyla ilgili Akdeniz, çalışmasında şu bilgileri aktarmıştır; Telli Kuran olarak isimlendirilen bağlamanın ibadet aracı olarak kutsallaştırıldığı görülmektedir. Kutsal görüldüğünden kaynaklı Cem’de bulunan Zakir, Cem ayininde icra etmeden önce dedenin önüne gelerek dara durmaktadır. Dede, Zakir ile ilgili gülbank okuduktan sonra Zakir yerini alır ve bağlamayı üç kez öptükten sonra icra etmeye başlar. Öpmeden önce “Allah, Muhammed ve Ya Ali” der. Cem ibadeti sonunda, semahta bulunan kızlardan biriyle beraber tekrar dedenin önüne gelerek bağlamayla birlikte yan yana dururlar. Dede tekrar Zakir Gülbankı’nı okur, kız ve Zakir dinler ve Cem ayini sona erer (Akdeniz, 2011: 59). Cem ayinlerinde Zakir tarafından icra edilen bağlamanın Alevilerin Cem ayinlerinde önemli bir yere sahip olduğu yorumlanabilir. Zakir bağlamayla, Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt güzellemelerini içeren deyişler icra ederek inançlarında bulunan değerlerin aktarımını sağlamaktadır. Cemlerde icrası olan bu bağlamanın tarihten günümüze kadar birçok isim aldığı bilinmektedir. Yedi Ulu Ozan’dan biri olan Pir Sultan Abdal’ın “Ey Benim Sarı Tanburam” isimli deyişinde bağlama çalgısı *tanbura* ismiyle karşımıza çıkmaktadır. Cem Ayini ve bağlama çalgısıyla ilgili eserin dizileri şu şekildedir;

“Ey benim sarı tanburam
Sen ne için inilersin
İçim oyuk derdim büyük
Ben anın’çin inilerim
Koluma taktılar teli
Söyletirler bin bir dili
Oldum **ayin-i cem bülbulü**
Ben anın’çin inilerim”

Ateş, Cem ayinleri ve zakirlik ile ilgili; Tahtacılar da eğer musahibin olmazsa o Cemi yürütemezsin. Ne kadar ikrarlı olsan da muhakkak musahibin olmalı. Musahiplik kavramı bizim için çok önemlidir. Tahtacılar da, Zakir isminin yanında sazandar,

güvende, güvender isimlendirmeleri verilmektedir. Zakir, Cem'in aynasıdır. Zakir iyi hitap etmeli. İnsanları etkilemeli (Mehmet Ateş ile kişisel görüşme, 26.11.2023).

Alevi ve Bektaşî inancının felsefi tarafını taşıyan ve yansıtan bu şiirler konularına göre adlandırılmaktadır. Bu adlandırmalar, deyiş, mersiye, semah, düvaz, miraçlama ve nefes şeklindedir. Bu türlerde yazılan şiirler Cem ayinlerinde müziğiyle beraber bağlama ile icra edilerek seslendirilmektedir. “Bu sözlü müzik türleri Anadolu’da gelişen halk edebiyatının önemli bir parçası olmakla birlikte âşık, ozan ve Zâkir de Alevi ve Bektaşî edebiyatının yaratıcısı olarak düşünülebilir” (Gölpınarlı: 2017: 7).

Bir bakıma Alevi ve Bektaşîlerin sözlü aktarımında deyişlerin önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Alevilerin bu zamana kadar bulunan bütün dini öğretilerini geçmişten bugüne aktarılmasında deyişlerin büyük etkisinin olduğu söylenebilir. Güray (2011), çalışmasında müzik ve Cem ile ilgili şu şekilde bahsetmiştir; Birçok gelenekte ibadetlerde müzik ve dans kullanıldığı bilinmektedir. Cem Ayinlerinde de ritmik, sözlü ve ezgisel müziklerin icra edilmesi zihinsel yoğunlaşmayı hedeflemektedir (Akt. Atıcı, 2021: 11).

Tahtacılar; İçeri Cemlerinde Şah Hatayi nefesleri okunur, Dışarı Cemlerinde ise Pir Sultan Abdal ve Kul Himmet okunur. Pir Sultan Abdal düşkün olduğu için içeri Cemlerine alınmaz. Musahibi ona gül attığı için düşkün sayılmaktadır (Mehmet Ateş ile kişisel görüşme, 26.11.2023).

Deyişlerin genellikle Cemevlerinde ayinler esnasında icra edilse de ibadethaneler dışında bulunan müzik yaşantısında da icra edildiğini görmekteyiz. Gerek Alevi gerekse Alevi olmayan müzisyenler ve sanatçılar tarafından icra edilmektedir. Genel çaplı bakıldığında deyişler din adı altında bulunsun da içeriklerinde aşkı, hoşgörüyü, merhameti, doğayı, güzellikleri konu aldıkları görülmektedir.

Aleviler, Cem Ayinlerini temel ibadet olarak kabul etmektedirler. Cem Ayinlerinin yanı sıra ibadetlerinde başka ritüeller de bulunmaktadır. İnanç gereği tutulan oruçlar, Hacı Bektaşî Veli dergâhını ziyaret etmek, tekke ziyaretleri ve kurbanın var olduğu görülmektedir. (Üçer, 2005: 166).

Sinanoğlu, çalışmasında Alevilikte bulunan din kavramlarının köyden kente göçten ve bulunduğu ortamın şehirleşmesinde kaynaklı olarak değişimlerin olduğunu aktarmaktadır. Alevilerin ibadetlerini gerçekleştirdiği din mekânları; dergâh, ocak, tekke isimleriyle bilinirken şehirleşmenin getirdiği sonuçla beraber bu isimler yerini

ibadet ve eğitim alanı olarak kullanılan “Cemevi” ismine bırakmıştır (Sinanoğlu, Akt. Aktürk, 2013).

Şehirleşmenin olmadığı alanlarda yapılan Cem Ayinlerinde, dedenin kurduğu Cem toplantıları için farklı bir yer aranmazken, şehirleşmiş yerlerde ibadet edilecek yer ve cenaze erkânının yapılacağı bir mekân ihtiyacı duyulmuştur. Bu ihtiyaçlar sonucunda şehirleşmiş yerlerde Cemevleri kurulmuştur. Cemevlerinde gerçekleştirilen Cem Ayinlerine genelinde temel unsur olan “On İki Hizmet” sırasıyla yerine getirilerek başlanır. Kentleşmenin olmadığı yerlerde Cem Ayininin yapılacağı yeri dede seçer. Bu mekânlar büyük bir ev olarak tercih edilir ve gece boyu Cem ayini yapılır. Cem Ayinleri dedenin dualarıyla başlar ve müzik eşliğinde deyişler icra edilir. Bu durum ayinin sonuna kadar devam eder.

Gacar, şu şekilde aktarır; Hz. Musa Tur Dağı’na çıktığında ayakkabısız çorapsız çıktılar. O yüzden biz Cemlerimize girerken ayağımızdaki çorabı çıkarırız. İkinci olarak belimizdeki kemer besti çıkartmalıyız. İmam Bakır’ı kayıştan ip yaparak boğdukları için Cem Törenlerine girerken belimizdeki kayışı çıkarırız. Cüzdan dışında herhangi bir deri ile içeri girmeyiz. Belime bağladığım bu kemendimin anlamı ise ikarımızı simgeler. İkrarına, yoluna bağlılığı simgeler. Başımızda olan bu taç ise Hz. Ali’yi simgeler (İsmail Gacar, kişisel görüşme, 26.11.2023).

Ersal, çalışmasında Cem Ayinleriyle ilgili şu bilgileri aktarmıştır; Alevi dedesinin dualarıyla başlayan Cem töreni Zakir’in bağlaması ile eşlik ederek seslendirdiği Hz. Muhammed, Hz. Ali, Ehlibeyt, 12 İmam ve Kerbela olayı üzerine deyişler ile devam eder ve ayin bitene kadar sürer. Sözlü bir aktarım olan bu törenler yöreler bakımından farklılık göstermektedir. Bu sebepten kaynaklı ayinlerde sembolik ve doğaçlama olmak üzere bir çok ritüel ile karşılaşılabilir (Ersal, 2009: 195).

Keleş’in çalışmasını incelediğimizde; Cemevlerini Dedelerin ve Baba isimli kanaat önderlerinin, Cem’e katılan kişilerin halka biçiminde birbirlerinin yüzlerini görecektir. Cem Ayininde müzik eşliğinde deyişler, semah, yemek ve dem’in icra edilmesiyle birlikte hizmetlerinde yerine getirilmesi önemlidir. Bu hizmetler “On İki Hizmet” olarak bilinmektedir.

Başlıca cem çeşitleri şunlardır:

- İkrar Cemi,

- Musahiplik Cemi,
- Muhabbet Cemi
- Görgü Cemi,
- Dardan İndirme Cemi,
- Birlik Cemi,
- Abdal Musa Cemi,
- Muharrem Cemi,
- Nevruz Cemi,
- Hızır Cemi.

1.5.1. İkrar Cemi

İkrar kelimesinin anlamı, söz vermektir. İkrar vermek, söz vermek anlamına gelmektedir. Erkek çocuğu yetişkin yaşa geldiğinde “eline, diline, beline sahip ol” düşüncesini öğretmeye ve uygulamaya, görmediği durumlar için gördüm dememesine duymadığı bir şeye duydum dememesine ve yaşamı boyunca doğruluktan ve dürüstlükten yana olacağına dair söz vermesi için yapılan Cemlere denmektedir. Bu İkrar Cemi’nde Alevi inancında bulunan değer öğelerinin benimsenmesiyle ilgili yönlendirmeler ve bilgiler verilerek doğru insan olma yolunda adım attırmak hedeflenir (Murat Güngör Dede ile görüşme: 04.01.2023).

1.5.2. Musahiplik Cemi

Alevilikte bulunan musahiplik kavramının adı kardeşlik anlamına gelmektedir. Musahip olan kişiler ömür boyu iyilikte, kötülükte birbirlerinin yanında olurlar. Musahiplik Cemi ise, Alevilik yolunda bulunan iki evlenmiş çiftlerin dede tarafından görgüye alınarak sorgulanmasından oluşmaktadır. Bu sürece girmek isteyen kişilere öncelikle dede tarafından 1 yıl süre verilir. Bu süre içerisinde kişilerin birbirlerini tanımalarını ve bu süreç içerisinde iyiden yana olarak güzel ilişkiler yürütmeleri beklenir. Bu süre sonunda eğer her şeyin iyi olduğu kanıtlanırsa musahiplikleri onaylanır. Bu Cem’e sadece musahip olanlar katılabilir (Görkem, 2000: 51).

Tahtacılar da Musahiplik Cemi bulunmaktadır. Fakat Tahtacılardaki Musahiplik Cemi’nde bir farklılık vardır. Tahtacılar da Musahip Cemi’nde kuzu kültürü vardır. Canlar dedenin huzuruna çıkarlar. Yol göstericisi olan mürebbisiyle beraber çıkar.

Kapıya niyaz ederler. Kapı nedir, eşik dediğimiz yerdir aslında. Eşik Medettir. Başköşeye geçerler. Orası da Mürvet'tir. Medet ve Mürvet Fatma ananın çocuklarıdır. Eşiğe basmayız mesela günahtır. Darda dururlar. Dört çeşit dar vardır; Hasan Mansur Darı, Fazlı Darı, Fatma Darı ve Nesimi Darı vardır. Genelde Fazlı Darı'nda dururlar. Sonra hak için musahiplik kurbanı gelir. O kuzu gelir ve serbest bırakırlar, etrafına bakar. Önce dedeye gelir sonra musahip olacak kişilere gider. Sonra dede gülbank çeker ve kuzu kurban edilmek için götürülür. Sonrasında kurban nefesleri seslendirilir (Mehmet Ateş ile kişisel görüşme, 26.11.2023).

Yine Tahtacılarıdaki musahiplik kavramı ile ilgili farklı bir bilgi olarak Yolcu Bilginç şunları aktarmaktadır; Alevilikte olmayıp tahtacılarıda olan en önemli fark şudur; Alevilikte iki yol vardır. İkrarını verirsın yola gelirsın ve musahip olursın. Tahtacılarıda ise Musahip olursın. İki evli çift musahip olurlar. Yani dört kişiyi kardeş yaparsın. Musahiplikten sonra Aşına olma vardır. O iki çift başka iki çift ile musahip olur ve toplamda sekizi birbirinden sorumlu kişi olurlar. Sonrasında Peşine vardır o sekiz kişi on altı kişi olur. En son olarak Çiğildaşlık vardır. En son otuz iki kişi olursın. Kendin hariç otuz bir kişiden sorumlusun. Böyle önemli bir birlik beraberlik hareketidir (Yolcu Bilginç ile kişisel görüşme, 25.11.2023).

1.5.3. Muhabbet Cemi

Bu Cemde Alevi inancında bulunan değerleri, Cem'e katılan kişilere sohbet havasında anlatarak öğretme durumu söz konusudur. İkrarlı olan olmayan herkes bu Cem'e katılabilir.

1.5.4. Görgü Cemi

Görgü Cem'i, dedelerin kendilerine bağlı olan kişileri sorgulamak ve sorgu sonucunda düşkünleri ilan etmek ya da düşkün kişileri düşkünlükten kurtarmak için yaptığı Cem'dir. Düşkünlük, Alevilik inancını benimsemiş kişiler tarafından toplum içerisinde onaylanmayan davranışlarda bulunan kişinin, Alevilerin önderi ve yol göstericisi olan dede tarafından topluma dâhil edilmeyerek cezalandırılmasıdır. Düşkün görülen kişinin düşkünlüğü kaldırıldıktan sonra yola girmek için kurban kestiği aktarılmaktadır.

1.5.5. Dardan İndirme Cemi

Ölen bir kişinin tanrı karşısında affedilmesi için müsahibi tarafından kurban kesilmesiyle yapılan Cem'dir.

1.5.6. Birlik Cemi

Bu Cem'e ikrarlı ikrarsız herkes katılabilir. Bu Cem'in temel amacı Cemaat arasında birlik ve beraberlik sağlanmasıdır. Herkesin desteği ile para toplanarak bir kurban kesilir ve Cem sonrasında yemekhanede yemek dağıtılır.

1.5.7. Abdal Musa Cemi

Hacı Bektaşî Veli'nin yolunu sürdüren kişilerin başında gelen Abdal Musa, bu yolun içinde birlik ve beraberlik, dostluk ve barışın aktarımcısı olan önemli erenlerden biridir. Bu Cem'de her yaştan kişiler bulunur. Temel amacı birlik beraberlik olan bu Cem'in sonunda kurbanlar kesilmektedir.

1.5.8. Muharrem Cemi

Hız. Hüseyin ve yanında bulunan yetmiş iki kişiyi Kerbela çölünde susuz bırakarak öldürmüşlerdir. Bu olaya "Kerbela Olayı" denir. Alevilik inancında bulunan en büyük matem olarak gösterilen hadise bu olmuştur. Bu olay için Aleviler Muharrem Ayı'nda hiç su içmeden oruç tutarlar ve bu süreçte Cem yaparlar. Bu ayda yapılan Cemlere Muharrem Cemi denmektedir.

1.5.9. Nevruz Cemi

Her yeni yılda, baharın başlangıcı ve Hız. Ali'nin doğum günü olarak kabul edilen 21 Mart günü yapılmaktadır. Bunun yanı sıra gece ile gündüzün eşit olmuş olduğu gün olarak bilinen bu gün İran'ın eskiden kullandığı takvime göre yılbaşı olarak bilinmektedir. Nevruz Cemi semah havalalarının ve deyişlerin okunarak herkesin katılımıyla gerçekleştiren cemdir (Görkem, 2000: 51).

1.5.10. Hızır Cemi

Şubat ayının 13-14-15. günlerinde üç gün olmak üzere Hızır Orucu tutulmaktadır. Bu Cem'e herkes katılmaktadır. Darda olanlara ve sıkıntı yaşayanlara yardım eden Hızır anılmaktadır (Akdeniz, 2011: 15).

Alevilik inancında bulunan Cem Ayinlerinin önemli bir yere sahip olduğu yorumlanabilir. Cem Ayinlerin birçok çeşidi bulunmaktadır. Her birinin yapıldığı zamanların ve sebeplerin farklı olduğu görülmektedir. Cem Ayinlerinin temel amacı Alevilik inancının yaşayış biçiminin nasıl olduğu konusunda aktarım yapması olarak görülür. Bu yolda bulunan kişilerin doğru insan olma yolunda neler yapması gerektiği konusunda yönlendirmeler yapıldığı söylenebilir. Tarih boyunca Aleviler ibadetlerini Cem Ayinleri ile yapmaktadırlar. Bazı kaynaklarda bu ibadet biçimini eski Türk inançlarından olan Şamanizm'de bulunan ayinlere benzetildiği görülmektedir. Cem ayinlerindeki amaçlardan bir diğeri ise Alevi bilincinin birlik ve beraberliğinin pekiştirilmesi olduğu söylenebilir.

Şimdi ise Anadolu'da Alevilik için kullanılan diğer isimler hakkında bilgi aktarımı sağlanacaktır.

1.6. Alevilik İçin Kullanılan Diğer İsimler

Alevilik için geçmişten bugüne kadar birçok farklı isim kullanıldığı görülmektedir. Bu isimler kendilerinden olanlar tarafından kullanılmasının yanı sıra onlara karşıt olan kişiler tarafından da kullanıldığı aktarılmaktadır. Anadolu'da kullanılan başlıca isimler şu şekildedir.

- Bektaşî
- Kızılbaş
- Rafizi
- Tahtacı

1.6.1.Bektaşilik

Türkiye'de Alevilik isminin ardından akla ilk gelen isim Bektaşiliktir. Bu tarikatın Hacı Bektaş Veli tarafından kurulduğuna inanılmaktadır. Aleviliğin temel esaslarından olan Hz. Ali, Ehl-i Beyt, Ehl-i Beyti sevenleri sevme ve Ehl-i Beyti sevmeyenleri sevmeme ilkelerini benimsediklerinden Bektaşiliğe, Alevilik denilebilmektedir. Ülkemizde her

Bektaşî'nin Alevî olduğu söylenebilecekken, her Alevî'nin Bektaşî olduğu söylenemez. Bu yüzden karşımıza Bektaşilik'de Köy Bektaşisi ve Şehir Bektaşisi olmak üzere iki terim çıkmaktadır. Köy Bektaşisi olarak anılan kişilere Alevî denilirken, şehir Bektaşilerine Bektaşî denmektedir (Fığlalı, 1989: 9 Akt. Dalkıran, 2022: 98).

Hacı Bektaş'ın 13. Yüzyıl'da başlattığı ve günümüze kadar ulaşan, Alevilik inancında bulunan, ilahî aşk ve insan sevgisi, hoşgörü, merhamet ve eşitlik vb. gibi ortak inançları olan heteredoks bir inanç sistemi olduğu görölmektedir. Aleviler ve Bektaşiler, Hacı Bektaş-ı Velîyi pîrleri olarak kabul ederek, ona sevgi ve saygı gösterirler. Aleviler ve Bektaşiler her yıl olmak üzere Ağustos ayında Hacı Bektaş-i Velîyi anma programları düzenleyerek kültürel kimliklerini onaylarlar (Akdeniz, 2011: 9). Bektaşiler de Aleviler gibi Orta Asya'dan göçe başladıktan sonra bu günlere gelene kadar birçok din ile karşılaşmışlardır. Bu dinler, Budizm, Maniheizm, Şamanizm ve Hristiyanlıktır. Bu dinlerle karşılaşan ve tanışan Bektaşiler karşılaştıkları dinlerde bulunan değerleri harmanlayarak zaman içerisinde bu günlerde ki inanç sistemlerini oluşturmuşlardır.

İrene Melikoff, Uyur İdik Uyardılar adlı çalışmasından şu bilgileri aktarmıştır; Bektaşilik, Alevî veya Kızılbaş adı verilen toplumlarca temsil edilen halka dayalı olduğu gibi, Anadolu, Romanya, Arnavutluk, Balkanlar ve İran Azerbaycan'ına yayılmış bir toplumdur (Melikoff: 1993: 23). Zelyut ise Bektaşilik ile ilgili, Alevilik inancı ile hiçbir farkın olmadığını aktarmıştır. Zelyut, Hacı Bektaş'ın Anadolu Aleviliğinin büyük pîri olduğunu söylemektedir (Zelyut: 1990: 12). 15. Yüzyıl'da kurulan Bektaşî tarikatı Ahlik'ten, Babailikten ve Kalenderilik'ten birçok öğeyi kendi oluşumuna dâhil etmiştir. Alevilik ve Bektaşilik arasında benzerliklerin yanı sıra farklılıklar da bulunmaktadır (Türkdoğan, 2006: 393).

Dönmez yine aynı çalışmada Alevilik ve Bektaşilik arasındaki farkları şu şekilde aktarmıştır;

- Alevilik'te kır orjinli örgütlenme mevcut iken Bektaşilik'te kentsel örgütlenme mevcuttur.
- Alevilik'te dede ve ocak sisteminin getirdiğı soydan gelen liderlik (dedelik) mevcut iken Bektaşilik'te üstün vasıflı kişilerin adaylığında seçimle gelen kişiler (babalık) mevcuttur.

- Alevilik'te Cemaat üyeliğinin şartı olarak soydan gelme gösterilirken, Bektaşilik'te gönüllü katılım yapılabilmektedir.
- Alevilik'te heterodoks olan kültür ve yaşam biçimi varken Bektaşilik'te heterodoks bir İslami tarikat vardır.
- Aleviler, Doğu'da ve Orta Anadolu'da yoğun olarak var olurken, Bektaşiler genelde yoğun olarak Balkanlarda ve Batı Anadolu'da bulunmaktadırlar (Dönmez, 2008: 20).

Bütün bu bilgiler doğrultusunda özetleme yapılacak olursa Bektaşilik'in bir tarikat olduğunu ve Alevilik'te bulunan inanç sistemini benimsediğini söyleyebiliriz. Alevi ve Bektaşilik'in birleştirici simgesi olarak Hz. Ali gösterilir. Bektaşilik'in gönül vermek isteyen herkesin katılabileceği bir tarikat olduğu söylenebilir. Bektaşilerin aksine Alevilerde ise kişinin doğuştan alevi olması gerektiği savunulur. Hacı Bektaş-i Veli'nin bu konuyla ilgili şu söylemi bulunmaktadır; “Benim belimden gelenler değil, benim yolumdan gidenler benim müridimdir”. Bunun yanı sıra bakıldığında ise Alevilik ve Bektaşilik'in ortak paydada bulunduğu birçok konuyu görebiliriz.

Bektaşî oluşumunun ortaya çıkışında bu ismi almasının sebebi, “Vefa-i Haydari” şeyhi olarak bilinen Hacı Bektaş-i Veli'dir. Bu yüzden Bektaşilik tarikatı denilince akla ilk Hacı Bektaş-i Veli gelmektedir. Bunun yanı sıra Bektaşilik'in asıl yayılmasında büyük önem arz eden isim ise Abdal Musa olmuştur (Ocak, 2000: 215).

Bu inancın ilk ne zaman çıktığına baktığımızda, Hoca Ahmet Yesevi tarafından ilk temellerin atıldığı söylenilmektedir. Bazı araştırmacılar ise Hacı Bektaşî Veli'nin Hoca Ahmet Yesevi'nin öğrencisi olduğunu aktarmışlardır. Melikoff Hacı Bektaşî Veli'nin, Hoca Ahmet Yesevi'den bir asır sonra doğduğunu ve bu durumun imkânsız olduğunu aktarmaktadır (Melikoff, 1999: 18). “Hacı Bektaşî Veli, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Kızıl Deli Sultan, Şucaeddin Veli Sultan, Koyun Baba, Demir Baba, Balım Sultan, bu Bektaşî ulularından bazılarıdır” (Dönmez, 2008: 20).

Bunun yanı sıra Bektaşilik'in Osmanlı Devleti kaynaklarında adının geçtiği ve Osmanlı Devleti'nde etki bıraktığı aktarılmaktadır. Nurhan Aydın, Osmanlıdan Günümüze Aleviliğin Tarihsel Gelişimi adlı makale çalışmasında bu konuyla ilgili şu bilgileri aktarmıştır; Osmanlı Devleti'nde Alevi kelimesi çok az kullanılmaktadır. Alevilik yerine Bektaşilik ve Kızılbaşlık isimlendirmeleri oldukça hâkimdir. Devletin güçlenmesinde büyük rol oynayan Bektaşilik tarikatı önemli bir yere sahip olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin ordusunun önemli bir yerinde olan Yeniçeri Ocağının oluşumunda Hacı Bektaşî Veli'nin duası alındığı ve bu orduya isim veren kişinin Hacı Bektaşî Veli olduğu söylenmektedir (Aydın, 2020: 119).

Bütün bu araştırmaların sonucunda Bektaşilik ve Alevilik'in arasında farklılıkların olmasının yanı sıra da bu iki inanç sisteminin ortak paydaların da bulunduğu ve Hz. Ali, Ehl-i Beyt sevgisinin ortak inançlarından biri olduğu görülmektedir. Ayrıca Bektaşilik kavramının Osmanlı Devleti kaynaklarında adının geçtiği ve Osmanlı Devleti'ne etkisinin olduğu bilgisi de araştırmalarda aktarılmaktadır.

1.6.2. Kızılbaşlık

Alevilik'in bir diğer adlandırması da Kızılbaşlık'tır. Bu isim en çok kullanılan isimlerdendir. Bunun yanı sıra Aleviler tarafından en çok benimsenen isimler arasındadır. Bu isimlendirmeye ilgili birçok görüş bulunmaktadır. Kızılbaşlık kavramı ile ilgili Korkmaz, çalışmasında şu bilgileri aktarmıştır; Hangi yıllarda ve kim tarafından kurulduğu net olarak bilinmeyen, göçebe hayat yaşayan, merkezi otoriteye başkaldıran, inanç olarak On iki İmam ve Kerbela'ya tapan, insanı sevmeye felsefesini ve öğretme gücünü sevmeye ilkelerini benimseyen Alevilik koludur (Korkmaz, 2005: 414).

Çetinkaya (2004: 42), çalışmasında Kızılbaşlık ile ilgili görüşlerini şu şekilde aktarmıştır; Bu adlandırma İslam tarihi ile açıklanmak istenmiştir. Bu düşünce halkın içinden, halkın anlatı geleneğinden oluşmuştur ve Alevilik'te bulunan değerleri oluşturan inançlardan kaynaklanmaktadır. Rivayetlerden biri şu şekildedir; Hz. Muhammed'in dişi, katıldığı bir savaş sırasında kendisine gelen bir ok darbesiyle kırılır ve yere düşer. Hz. Ali ise bu dişin düştüğünü görerek kaybolmasın diye onu alır ve kendi kafasına çakar. Kendi kafasına çakmasından kaynaklı Hz. Ali'nin başı kanamaya başlar ve başına giymiş olduğu başlık kan kırmızısına boyanır. Bu rivayete atfen “kızıl börk” giyilmiştir şeklinde bilgi aktarımı yapılmaktadır (Aktaran Yılmaz, 2008: 56).

Kaynakların birçoğunda aktarıldığı gibi Kızılbaşlık teriminin günümüzde bir kesim topluluğu kapsamı durumu, Safevi Devleti'nin Anadolu topraklarında yapmış olduğu faaliyetler neticesinde ortaya çıkmıştır. Şah İsmail'den önce devletin başında bulunan Şeyh Haydar Anadolu'da birçok faaliyette bulunmuştur. Faaliyetlerde bulunan kendi askerlerine “On İki İmam” işareti olan on iki dilimli başlık giydirmiştir. Bu başlığın rengi ise kırmızıdır (Yaman, 2007: 91). Onat, Kızılbaşlık kavramının bir oluşumu ifade

etme sürecinin Safevi Devleti'nin kuruluş zamanına, Şeyh Haydar yıllarına denk geldiğini aktarmıştır. Şah İsmail döneminde ise bu kavram Safevi Devleti'ni destekleyen Türklere söylenmiştir (Onat, 2012: 671).

Dalkıran'ın (2002: 99-100) Alevilik için kullanılan isimlerden olan Kızılbaşlık ile ilgili kaynaklardan yola çıkarak dört görüşü aktardığını görmekteyiz. Birinci görüş olarak; Hz. Muhammed'in savaşta Mekkeliler tarafından yaralanması sonucu akan kanlar başını ala bular. Bundan sebep Hz. Ali bulunduğu bütün savaşlarda başını kırmızı örtüyle bağlamaktadır. Böylece Kızılbaş deyiimi ortaya çıkmıştır (Şapolyo, 1964: 254, Aktaran Dalkıran 2002: 99). İkinci görüş olarak; Şapolyo (1964: 254-255), *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi* eserinden Dalkıran şu şekilde aktarım yapmıştır; Şah İsmail II. Bayezid ile anlaşmasından sonra askerilerini Anadolu'dan Suriye bölgesine geçirir. Bu askerlerin başında kırmızı bir kıyafet bulunmaktadır. Bu sebeple sadece Şiiler Kızılbaş olarak adlandırılırken Anadolu Alevileri de bu şekilde adlandırılmaya başlanmıştır. Üçüncü bir görüş olarak; Yine bu isimlendirmenin Şah İsmail'in askerleriyle ilgili olduğu aktarılmaktadır. Şah İsmail'in askerleri kendilerini diğerlerinden ayırmak için başlarına kırmızı renkte bir külah takmaktadırlar. Bu sebepten kaynaklı Anadolu Alevilerine Kızılbaş adlandırılması yapılmaktadır. Dördüncü görüş olarak; İslamiyet'ten önce Türkler Şamanlık inancından etkilenmişlerdir. Şamanlık inancında ayinleri yöneten Türk Şamanlar başlarına kırmızı külah takmaktadırlar. Benzer olarak Alevi dedeleri de Cem ayinlerini yönetirken kafalarına kırmızı külah giymektedir. Bu sebeple Sünni Türkler tarafından Alevilere Kızılbaş denmiştir. Bununla ilgili şu dörtlük karşımıza çıkmaktadır;

“Yezid oğlan bize Kızılbaş demiş,

Bahçede açılan gül de kırmızı, incinme ey gönül!

Ne derlerse desinler,

Kitabi dere eden dil de kırmızı” (Akt. Dalkıran 2022: 9).

Bu konuyla ilgili araştırmalarda birçok rivayetten bahsedilmektedir. Şu durumda Alevilere Kızılbaş denmesinin gerçekte sebebinin ne olduğunun aktarımını yapmak pek mümkün olmayacaktır. Bilinene göre kişi ve topluluklar tarafından Kızılbaşlık söylemi iyi ve kötü anlam olarak değişkenlik göstermektedir. Anadolu Alevileri tarafından ise bu söylemi bazıları gurur ile kabul ederken bazıları ise ötekileştirme olarak kabul etmektedir. "Aleviler, Kızılbaş olmaktan utanç ve küçüklük duymazlar. Onlar; karşıt

insanların bu sözü hakaret anlamında kullanmasına kızarlar. Hatta "Kızılbaşlık gibi unvanımız var" diyerek Kızılbaş olmalarıyla övünürler... Aleviler, kızıl başlık olayını Hz. Ali 'ye bağlarlar" (Zelyut, 1990: 82).

Melikoff'a göre, Osmanlı kaynaklarından Kızılbaş kelimesinin kötü anlamda kullanılmasının sebebi bu toplulukların isyanlara karışmasındandır. Kızılbaş ismi uzun yıllar içinde küçümseme anlamı kazanmış ve Celali İsyancıları ile tanınmasından kaynaklı başkaldıran "dinsiz asi" anlamında kullanılmıştır. Bu sebepten ötürü Kızılbaş deyimini yerini *Alevi* deyimine bırakmıştır (Melikoff, 1993: 33).

Üzüm'ün, (2002), Kızılbaş adlı çalışmasında konuyla ilgili tarihi açıdan aktardıkları şu şekildedir; Bu isim, X. Yüzyıl'dan itibaren, İslamiyet'i kabul etmeye başlayan ve bu kabul ettikleri dinle önceleri edinmiş oldukları inanç sistemlerini harmanlayarak yaşamlarını sürdüren Türk toplulukları için farklı yerlerde kullanılan isimlerden olmuştur. Bunun yanı sıra bu ismin Türklerde başlarına giyilen kızıl bir giysiden geldiği de aktarılmaktadır (Üzüm, 2002: 546-547).

1.6.3. Rafizilik

Rafizi kelimesinin sözlük anlamlarına bakıldığında Türkçede "dinden çıkan, doğru dini öğretiyi terk eden" anlamına geldiği görülmektedir. Arapçadaki "rafid", yani "terk eden" sözcüğünden türetilmiştir. Bu yüzden "terk etme, bırakıp gitme" anlamını taşımaktadır (Koçoğlu, 2012: 219). İslam Ansiklopedisinin aktarmış olduğu sözlük bilgisinde ise "terk etmek, bırakmak, ayrılmak" anlamında olan rafz kökünden gelen rafıza kelimesinin "bir fikir veya gruptan ayrılan kişi yahut topluluk" anlamına geldiği görülmektedir. (Lisânü'l-'Arab, "rfz" md.; Kâmus Tercümesi, II, 1260.) Erişim Tarihi 15/01/2023).

Bağdadi'nin (1982), Mezhepler Arasındaki Farklar (çev. Ethem Ruhi Fırlıklı) adlı çalışmasında Rafizi ile ilgili aktardıkları şu şekildedir; Anadolu Alevileri için kullanılan bu kavrama on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda Osmanlı kaynaklarında çok fazla rastlanılmaktadır. Rafizi kavramın ilk olarak "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in (94/712) oğlu Zeyd'in (122/740) Emeviler'e karşı ayaklanması esnasında kullanıldığı görülmektedir". O dönemde bu ayaklanma sonrasında Zeyd'in adamlarında birçoğu onu terk eder. Zeyd'in adamlarının onu terk etmesi sonucunda Zeyd, "beni bırakıp kaçtınız,

terkettiniz” anlamına gelen “refaztumüni” kelimesini söyler. O günden sonra terk edenlere Rafizi denmiştir (akt. Dalkıran, 2002: 102).

2. BÖLÜM: TAHTACILAR

2.1. Etimolojik Açıdan Tahtacı

Tahtacı kelimesinin tarihçesi ile ilgili birçok araştırmada aktarımlar yapılmıştır. Tahtacılar, hayati geçimlerini sağlamak için ağaç ve orman işleriyle ilgilenmeye başlamışlardır. Bu nedenle geçimlerini sağlayabilecekleri ormanlık alanlarda ya da ağaç işleriyle uğraşabilecekleri ortamlarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Coşkun, 2013: 34). Aleviler için kullanılan bir diğer önemli isim ise Tahtacı'dır. Bugünlerde genellikle ülkemizin Batı Anadolu kısımlarında yaşayan Tahtacıların tarihte 13. Yüzyıl'da ismi geçen Ağaçeri Türkmenlerinin devamı oldukları söylenmektedir (Öz, 2021: 15). Tahtacı kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu'nda orman işletmelerinin izniyle ağaçları işleyen, budayan ve doğrayan kişi olarak aktarılmıştır. Bunun yanı sıra Anadolu'da yaşayan bazı Alevi topluluklarına verilen isim olarak da tanımlanmıştır. (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi 21/08/2023)

Yörükân çalışmasında Tahtacı kelimesi için, Orta Asya'da yaşamış olan Tahtahlardan geldiği söylenmiş olsa bile geçmişte görev edindikleri ağaç işlerinden dolayı onlara Tahtacı ismi verilmiştir, şeklide aktarımda bulunmuştur (Yörükân, 2015: 149). Literatür taramasında ulaşılan çalışmaların birçoğunda Tahtacı Alevilerinin, Tahtacı olarak isimlendirilmelerindeki en büyük etkenin geçmişte ağaç işleri ile uğraşmalarından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Teke yöresinde bulunan Kızılbaşlar Tahtacı olarak bilinmektedir. Kendileri ise kendilerine Alevi demektedirler. Bunun yanı sıra Çukurova Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve Güney Akdeniz Bölgesi'nde bulunan Tahtacılar, Kızılbaş olarak bilinmektedir. Bu toplumun Tahtacı ismini almasına istinaden Fığlalı şu bilgileri aktarmaktadır; Türkçede Tahtacı kelimesi, ağaç kesen kişiler, tahta biçen kişiler ve kereste ile ilgilenen kişiler anlamına gelmektedir. Ülkemizde, Adana, İçel, Antalya, Maraş, Burdur, Isparta, Denizli, Muğla, İzmir, Balıkesir ve Trakya'da bulunmaktadırlar. Bu kelime bu bölgelerde bulunan ormanlık alanlarda hayatlarını idame ettirmek için ağaç kesme, ağaç dikme ve ağaç biçme işleriyle uğraşan kesimi ifade eder olmuştur. Şimdilerde ise makineleşmeden kaynaklı Tahtacıların bu meslekten uzaklaşarak ve yerleşik hayata geçerek başka mesleklere yöneldikleri söylenilmektedir (Fığlalı, XXX: 352, Yörükân, 1998, Akt. Dalkıran: 2002: 101). Tahtacıların, Oğuzların Anadolu'da ormanlık alanlara

göçlerinden sonra “ağaç eri” olarak isimlendiren kesime mensup oldukları aktarılmaktadır (Öz, 2021: 15).

Tahtacı kelimesinin nereden geldiğiyle ilgili farklı bir aktarım şu şekilde yapılmıştır. Bu isme, var olan yazılı kaynaklarda, Osmanlı arşivlerinde bulunan tapu tahrirlerinde 16. Yüzyıl’dan itibaren “Cemaat-i Tahtacıyan” şekliyle rastlanılmaktadır (Seyhan, 2001: 2). Bu bilgi aktarımı o dönemlerde “Cemaat-i Tahtacıyan” olarak isimlendirilmiş topluluğun şimdilerde Tahtacı olarak isimlendiren kesim ile bağlantılı olabileceğini ve Tahtacıların Cemaat-i Tahtacıyanların devamı olan bir topluluk olma ihtimalini ortaya atmaktadır.

Bu ismin nereden geldiğiyle ilgili farklı bir bilgi daha vardır. Tahtacı adının Oğuzlarda tahta oturan, kağanın tacını giydiren, tahtın tacını giydiren anlamında olan Tahtacı anlamına geldiği de aktarılmaktadır (Yolcu Bilginç ile kişisel görüşme, 25.11.2023).

Tahtacıların meslek olarak tek uğraşlarının orman işleri olması, onları diğer orman işleri ile uğraşanlardan ayıran özellik olmuştur. Yaşamları boyunca, belli zamanlarda yaşamlarını sürdürdükleri yerlerden ormanların olduğu yerlere giderek ağaç işleriyle uğraşmışlardır. Daimi işlerinin orman olması, aile olarak da orman işleriyle uğraşmalarını sağlamıştır. Devlet işlerinde ağaç işleri söz konusu olduğunda Tahtacılar ile iletişime geçilmiştir (Daşdemir ve Kanburoğlu, 2009: 198).

Tahtacıların devlet işlerinde çalışmasıyla ilgili yapılan kişisel görüşmede, Mersin’in Mut ilçesinde yaşayan tahtacı topluluğuna mensup Yenmez, “Bölgemizde bulunan Orman İşleri Genel Müdürlüğünün birçok biriminde Tahtacılar görev almaktadır. Bunun dışında günümüzde yaşamını sürdüren Tahtacılar orman işlerini bırakarak başka sektörlere yönelmiştir” şeklinde aktarımda bulunmuştur (Harun Yenmez ile kişisel görüşme, 06.07.2023).

Bu görüşmeye istinaden Engin (1995: 39), “Tahtacıyım diyen bir kimse, artık geçmişteki gibi ormanda çalışan ve geçimini ağaç kesmek ile sağlayan bir topluluğun üyesi olduğunu belirtmemektedir” (Akt. Şenyayla, 2020: 8) şeklinde aktarımda bulunmuştur.

2.2. Tahtacıların Kısa Tarihi

Tahtacıların göç ile birlikte Anadolu'ya gelmelerinden ziyade, Anadolu'nun eski topluluklarından olabileceği aktarılmıştır. Bununla birlikte Tahtacıların ilk önceleri Hristiyan oldukları ve zaman içerisinde İslamiyet ile buluştukları söylenmektedir. Daha sonraları ise onu da unuttukları aktarılmıştır (Engin, 1998: 13-17 akt. Tamay, 2009: 1).

Tahtacıların yaşayış biçiminde ve dini inanç sisteminde Hristiyanlığa ait öğelerin bulunduğu ve eski Anadolu topluluklarının özelliklerini taşıdıkları öne sürülmektedir. Fakat bu aktarılan bilgilerin yüzeysel bağlantılar ile yorumlanarak aktarıldığı söylenebilir (Engin, 2008: 20).

Tahtacıların yaşamlarını sürdürdükleri coğrafi bölgelerin en eski topluluklardan olan Likyalıların yaşadığı yerlere benzerlik göstermesinden kaynaklı olarak Batı kökenli araştırmacılar Tahtacıların eskiden yaşamış bir topluluğun devamı olduğuyla ilgili aktarımlardan bulunmuşlardır (Sarısır, 2012: 74).

Tahtacı Türkmenleri aslında ilk olarak bu topraklardaydı. Sonraları onların Orta Asya'ya gidip tekrar geri dönmüş oldukları aktarılmaktadır (Yolcu Bilginç ile kişisel görüşme, 25.11.2023).

Eröz, (1990:175) Türkiye'de Alevilik Bektaşilik adlı çalışmasında, Babinger, Hasluck ve Jacob isimli araştırmacıların Alevilik inancının Hristiyanlık ile benzerliklerinin olduğunu aktardıklarını belirtir. Bu, Hristiyanlık'ta yer edinmiş önemli öğelerin ve kişilerin, Aleviler tarafından benimsendiği düşüncesinden yola çıkılarak açıklanmaya çalışılmıştır. “Örneğin Alevilik'te yer alan on iki imam ve Hristiyanlık'ta yer alan on iki havari arasındaki benzerlik Alevilik'te yer alan Allah, Muhammed ve Ali üçlemesi ve Hristiyanlıkta yer alan Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlemesi arasındaki benzerlik ile iddialarını kuvvetlendirme yoluna gitmişlerdir” (Eröz, 1990: 175).

Tahtacıların inanç sisteminin Hristiyanlık olduğunu aktaran çalışmaların dışında, Hanry Raubinson ise bu topluluğun Yahudi asıllı olduklarını aktarmaktadır (Çıblak, 2005: 32). Bu bilgilerin yanı sıra, Georgios Kleantus Skaileri, Atina'da yayınlamış olduğu “*Küçük Asya'nın Halkları ve Aşiretleri*” isimli kitabında Tahtacı topluluğunun Yunan olduğunu savunmuş, kanıtlamaya çalışmıştır (Küçük, 2009: 28).

Küçük, Tahtacılar ile ilgili araştırma yapan araştırmacıların ulaştıkları ve aktardıkları bilgileri şu şekilde yorumlamıştır; 19. Yüzyıl'ın sonları ile 20. Yüzyıl'ın başlarında Anadolu'ya gelen araştırmacılar, Tahtacı topluluğunun Anadolu'da bulunan ilk

Hristiyan halkların devamı olduğunu düşünerek onlar hakkında ulaştıkları bilgileri bu düşünce ile yorumlayarak aktarmışlardır (Küçük, 2009: 26).

“Tahtacılar, Osmanlı döneminde “Ağaçeri” ismi verilen topluluğun devamı olmakla beraber Oğuz, Kıpçak ve Uygur boylarından gelmektedir” (Yılmaz, 1948: 11 akt. Şenyayla, 2020: 6).

Tahtacılar ile ilgili ilk araştırmaları yapanlardan Luschan, Tahtacıların diğer topluluklara göre daha kapalı bir topluluk olarak yaşamlarını sürdürdüğünü aktarmaktadır. Bununla beraber Tahtacıların Alevi inancını sürdüren bir topluluk olduğunu söylemektedir. (Selçuk, 2004: 33).

Yapılan araştırmalarda kesin ve net bilgilerin olduğu söylenemez. Tahtacı topluluğunun yaşamlarını konargöçer olarak sürdürmeleri onlar hakkında detaylı bilgiye ulaşmakta zorluk yaratmaktadır. Tahtacılarla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, konargöçer yaşam sürdüren Tahtacıların, bir zamandan sonra köken ve inançsal yapı bakımında bir bütünü gösterdiği gözlemlenebilir.

Tahtacılar, Güney Anadolu’da ve Batı Anadolu’da yaşamlarını sürdüren konargöçer Kızılbaş Türkmenlerindedir. Kökenleri Beş Uygur içinde yer alan Ağaçerlerine dayanmaktadır. “Ağaçerlerin günümüzdeki devamı sayılan Tahtacı Türkmenlerinin sonradan diğer boylarla karıştıkları düşünülmektedir” (Mutlu, 2011: 1503).

Bütün bu araştırmaların yanı sıra farklı bir görüş Biçen tarafından yapılmıştır; Biçen Tahtacıların adına kaynaklık etmiş olduğu söylenen bu ağaç işleme çalışmalarının aslında bu topluluk tarafından son zamanlarda öğrenilmiş bir meslek olduğunu aktarmıştır. Bu sebepten kaynaklı olarak Biçen tarih araştırmacılarının Tahtacıların ismi olan Tahtacı sözcüğünü ele alarak gerilere gitmelerini yanlış bulduğunu nakletmektedir. Tahtacı topluluklarının hiçbirinde “Ağaçeri” kelimesi ad, soy ad ya da sülale ismi olarak kullanılmamıştır. Bu yüzden Biçen’e göre tahrir defterlerine geçmiş olan “Cematı Tahtaciyan” ve “Ağaçeri” kavramlarının yeniden ele alınması ve sorgulanması gerekmektedir (Biçen, 2005:204).

Tahtacılar konusu üzerinde yabancı araştırmacılar da oldukça fazla çalışmalar yapmışlardır. Yapılan ilk araştırmalar Tahtacı topluluğunun ilk olarak Türk olmadığı, sonraları Türkleşmiş ve Müslümanlaşmış oldukları yönündedir. Bu bilgiye istinaden Tahtacıların kökenlerinin Likyalılar ve Hititler gibi eski toplulukların devamı olması

konusunda bilgi aktarımı yapanların yanı sıra İran kökenli olabilmesi konusunda da bilgi aktarımı yapanlar mevcuttur (Çıblak, 2005: 33).

Bu konu ile ilgili Yörükan, Tahtacıların yaşamlarını öğrenmenin oldukça zor ve zahmetli olduğunu belirtmektedir. Zor olmasının nedeni olarak, Tahtacıların eskiden aralarına hiçbir komşusunu ya da herhangi bir seyyahı almamalarını aktarmıştır. Bu nedenle dışarıdan herhangi biriyle iletişimi olmayan Tahtacıların yaşam sürecini öğrenmek zor olmuştur (Yörükan, 2015: 145). Başka bir görüşle, Birdoğan, (1995: 9), Tahtacıların eski tarihiyle ilgili bilgilerin oldukça az olmasının sebebini kapalı toplum olmalarından kaynaklı olduğunu aktarmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından sonra bu durum ortadan kalkmaya başlamıştır. Yanı sıra Tahtacılar kendilerini ziyaret eden misafirlerini oldukça iyi ağırlamalarına rağmen kendileriyle ilgili bir şey anlatmamışlardır.²

Yapılan literatür taraması sonucunda ulaşılan bilgiler dahilinde Tahtacı topluluklarının kökeni ile ilgili olarak bir çok topluluğa uzandığı aktarılmıştır. Bazı araştırmalarda Tahtacıların Likya topluluğunun devamı olduğu aktarılırken bazı araştırmalarda ise onların Likya topluluğundan önce de orada yaşadıkları aktarılmıştır. Araştırmaların bir kısmında ise Tahtacıların Türk olduğu ve İran kökenli oldukları da nakledilmiştir. Din bakımında araştırmaların bir kısmında Hristiyan oldukları bir kısmında ise sonraları Müslümanlığı tercih ettikleri aktarılmıştır. Yapılan bu araştırmaların sonucunda aslında kesin kanaat verilen sonuçlara ulaşamadığı görülmektedir. Bu durum yine Tahtacı topluluklarının çok eskilerden bu yana çevre toplumlarından izole bir hayat yaşamaları ile açıklanabilir.

Tahtacıların din olgusuyla ilgili olarak Çıblak, şu şekilde aktarımda bulunmuştur; Tahtacılar dini inanışları bakımından Hristiyanlık ve Yahudilik inancını benimsemişlerdir, sonralarında ise Müslümanlaşmak zorunda kalmışlardır. Yapılan bu araştırmalar Tahtacılar adına yapılan ilk araştırmalar olması açısından ve dini inanışları bakımından izole bir topluluk olması açısından önem arz etmektedir (Çıblak, 2005: 33).

---

² Nejat BİRDOĞAN, “Tahtacıların Dünyası”, I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri, 26-27 Nisan 1993 Antalya, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları Seminer Kongre Bildirileri Dizisi, Ankara, 1995, s. 9.

Tahtacılar ile ilgili araştırma yapan yabancı kökenli Carl Humann, Tahtacıların daha önceleri Hristiyan olup, zaman içerisinde Hristiyanlığı unutarak korkmalarında kaynaklı İslamiyet'e yönelen bir toplum olarak aktarmaktadır. Bu topluluğun Hristiyan olmaları görüşünün yanı sıra bir başka yabancı araştırmacı olan Hanry Raubinson, Tahtacılar için Yahudi kalıntıları olduklarını aktarmıştır. Ancak Raubinson'un bu aktarımında bulunan bilgiye istinaden, bu konuda araştırma yapan Toros, Tahtacıların ne fiziksel özellik ne de gelenek-görenek ve ahlaki açıdan Yahudilerle hiçbir şekilde benzerlik göstermediklerini aktarmıştır. Fransız Babinger ise bu konuyla ilgili Tahtacıların Şah İsmail dönemi Safevi Devletinin gelenek-görenek ve törelerini taşıdığını aktarmıştır. Tahtacıların, 16. Yüzyılın başlarında İran bölgesinden Anadolu'ya göç ettirilmiş "Safevi tarikatının üyeleri İranlı göçmenler" olabilme ihtimalini aktarmıştır (Engin, 1998: 26-27).

Bu konularla ilgili araştırmacılardan Atalay (2018), Tahtacıların etraflarında bulunan diğer etnik kökenlerin hiçbirisiyle etkileşim içine girmediğini ve özelliklerinin Türkmenlerin özelliklerine benzediğini aktarmıştır. Araştırmalarının birçoğunda Tahtacıların Türk, Türkmen ve Yörük gibi isimlerle bahsedilmiştir. Yine konuyla ilgili Yörük (2002) Tahtacıların, Orta Asya'da bulunan "tahtah" ismiyle anılan topluluğun sonraki nesli olduğunu aktarmıştır. Sümer (1962) ise Tahtacıların "Ağaçerlerin" devamı olan bir oluşum olduklarını aktarmıştır (akt. Selçuk, 2008: 33-35).

Tahtacılar konulu araştırmaların birçoğunda bu topluluk isimlendirmesi ve köken olgusu incelendiğinde, Tahtacılar ile Ağaçerlerinin aynı topluluk olduğu, tahtacıların Ağaçerlerinin devamı niteliğinde bir topluluk olduğundan söz edilmiştir. Konuya dair Kocadayı şu şekilde bilgi aktarımında bulunmuştur; Tahtacılar 13. ve 15. Yüzyıllarda Maraş ve Malatya dolaylarında yaşayan Türkmenlerdir. Bazı araştırmacılar tarafından Ağaçerlerinin aslı Rusya'da ki Akatzir Kavmi'ne bağlansa bile birçok tarihçi tarafından Ağaçerlerinin Türkmen asıllı oldukları aktarılmaktadır. İlk defa 13. Yüzyıl'da yazılı kaynaklarda adı geçen Tahtacıların, Ağaçeri Türkmenlerinin devamı olduğu aktarılmaktadır (Kocadayı, 2013: 9).

2.3. Türkiye Coğrafyasında Tahtacılar

Bu bölümde Tahtacıların, günümüz Türkiye coğrafyasında nerelerde yaşadıklarına değinilecektir. Konargöçer olarak yaşamlarını sürdürmüş Tahtacıların günümüz Türkiye’inde yerleşik hayata geçerek yaşamlarını sürdürdükleri söylenebilir. Yaşam alanlarının ormanlık bölgeler olduğu aktarılan Tahtacılar zamanla merkezi konumlara yakınlaşmışlardır. Bu durumun nedeni olarak Tahtacıların artık sadece ağaç işleriyle uğraşmadıkları, farklı meslek alanlarına yönelmeleri gösterilebilir.

Tahtacıların ilk göçlerinden bu yana günden güne yaşam alanlarının daraldığı ve bu alanlarda yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı’nın, Tahtacıların gelenek ve görenekleriyle birlikte göç durumlarını da etkilediği söylenebilir. Bunun yanı sıra Tahtacılar ülkemizin kurulmasından bu yana ise karşılaştıkları doğal afetler sebebiyle ülke içinde göç etmek durumunda kalmışlardır. Bu durumla beraber yaşadıkları köyleri yok olmuştur ve yeni yerleşim yerleri oluşturmuşlardır (Sarısır, 2012: 74 akt. Şenyayla, 2020: 6).

Tahtacıların geçmiş tarihi ile ilgili kaynaklarda birçok bilgi aktarımı yapılmaktadır. Anadolu Aleviliği adı altında adı geçen Tahtacıların göç olgusu ile birlikte birçok coğrafi konumda yer aldığı görülmektedir. Tahtacılar ülkemizde büyük oranda Akdeniz ve Ege kıyılarıyla birlikte Toroslar, Mersin, Antalya, Isparta, Burdur, Balıkesir, Çanakkale, Manisa, Aydın, Adana ve İzmir dolaylarında yaşamlarını sürdürmektedirler (Çıblak, 2013: 43). Bu topluluğun Alevi inancına mensup olan bir topluluk olduğu bilinmektedir. Tahtacıların resmi ya da yazılı tarihlerinin olmadığı aktarılmıştır. Bunun yanı sıra çok uzun süredir birçok araştırmacı, gezgin ve bilim adamı tarafından araştırmalar yapılarak Tahtacıların kimliklerinin ne olduğu ve tarih boyunca nerelerde bulunarak göç ile birlikte Anadolu’ya geldikleriyle ilgili birçok araştırma ve çalışma yapıldığı bilinmektedir.

Birçok kaynakta aktarılan bilgiye göre Tahtacıların ilk kez Türkistan dolaylarından Anadolu coğrafyasına göç ettiği bilinmektedir. Moğol istilasından sonra Suriye ve Irak topraklarına geçiş yaptıkları aktarılmıştır. Suriye ve Irak topraklarında bir süre yaşadktan sonra Tahtacıların bir bölümü Anadolu’ya tekrar göç ederek şuanda anıldıkları Tahtacı ismiyle anılmaya başlanmışlardır. Anadolu’ya göçlerinden sonra Tahtacıların ilk olarak bulundukları yer Kahramanmaraş ve Kayseri’dir. Sonralarında

ise Çukurova ve Sivas yörelerinde etkinlik göstermişlerdir (Korkmaz, 340. Akt. Öz, 2021: 15).

Yusuf Ziya Yörükan Tahtacıların tarihi ile ilgili şu görüşleri aktarmıştır; Tahtacılar Anadolu'ya göçlerinden sonra birçok oymağa ayrılmışlardır. Birçok yörede Tahta işleriyle uğraştıkları için Tahtacı olarak anılan bu topluluk, Adana ve Çanakkale dolaylarında tahta işleriyle uğraşmamalarına rağmen Tahtacı ismiyle anılmaktadırlar. Bu durum isimlerini almalarında tahta işleriyle uğraşmalarının etkili olmasından ziyade Tahtacıların kökeninin çok daha eskilere dayandığını göstermektedir. Bunun yanı sıra Anadolu'ya göçen Bayat, Bayındır, Afşar, Çepni gibi Türk boyları isimlendirmelerini muhafaza etmeleri gibi Tahtacılar da Tahtahlar ismini muhafaza etmiştir. Yörükan bu bilgilerle birlikte Tahtacıların, Bayat boylarıyla birlikte Anadolu'ya göç ettiklerini, Narlıdere'nin aşağı mahallesinde Bayatların, yukarı mahallesinde Tahtacıların yaşadığı bilgisini aktarmaktadır (Yörükan, 2015: 158-159)

Luschan'ın araştırmalarına göre, Tahtacılar Likya bölgesinde yaşamakta olan, tahta ve ağaç işlerini meslek edinmiş olan ve çevresindeki topluluklar tarafından Alevi olarak adlandırılan bir topluluktur. Tahtacıların yaşamış oldukları bölgeler incelendiğinde dağlık bölgelerin yüksek kesimlerinde çadırlarda yaşamlarını sürdürmektedirler.³ Likya olarak isimlendirilen bölgede yaşayanların çoğu Türklerden oluşmaktadır. Likya'da yaşamakta olan Türk toplulukları daha önceleri Anadolu'da yaşamış olan toplulukların devamıdır⁴ (Akt. Kuşçi, 2018: 7).

Bunun yanı sıra John Felix Luschan, Tahtacıların Likyalılar ile ilgili bağlantısını antropometrik açıdan incelemiştir. Tahtacılar ile ilgili olarak ten renklerinin koyu renkte olduğunu, gözlerinin kahverengi, saçlarının ise koyu renkte olduğunu aktarmıştır. On üç tane cinsiyeti erkek olan kafatasları üzerinde çalışmalar yapmıştır. Bu çalışma, Tahtacı topluluklarının Likyalıların devamı olması konusunun geçerliliğini zayıflatmıştır (Engin, 1998: 15).

Ağaççerlerinin Moğol istilasının sonucunda Türkistan dolaylarından göç etmek zorunda kaldıkları aktarılmıştır. Bu topluluk Oğuz kavmine bağlı olup, ağaçlık ve ormanlık alanlarda yaşamıştır. Ağaççerleri göçlerinden sonra Anadolu'da ilk olarak

³ F. V. Luschan, The Early ... s.230.

⁴ Georg Jakob, Felix Von Luschan ve Edmund Naumann, 19. Yüzyılda Alman Şarkiyatçıların Bektaşilik Serüveni Bektaşiler, Tahtacılar, Kızılbaşlar, (Çev.: İlhami Yazgan), 2.Baskı, La Kitap Yayınları, Ankara 2017, s. 103.

Kahramanmaraş, Malatya dolaylarında etkinlik göstererek, sonraları Kayseri, Sivas ve Çukurova bölgelerine yayılmışlardır (Seyhan, 2001: 2). Moğol istilasıyla Anadolu'ya göç eden bu topluluk, göç ettikleri bölgenin yine Moğollar tarafından istila edilmesi sonucunda Suriye ve Irak bölgesine geçmişlerdir. Ağaçların devamı olarak söylenen Tahtacıların Suriye ve Irak topraklarından tekrar Anadolu'ya geldiklerinde bir kısmının hala geldikleri yerde kaldıkları rivayeti bu olaya uymaktadır. Tahtacıların ocaklarına bağlı yanı yatır kolu dedeleri, Tahtacıların bir kısmının Halep civarında kaldığını, bir kısmının Malatya ve Kayseri'ye bir kısmının ise Kıbrıs ve Midilli adalarına yerleştiğini aktarmıştır (Seyhan, 2001: 3).

Günümüz Türkiye'sinde tahtacıların yoğun olarak yaşadığı bölgeler şu şekildedir; Mersin, Muğla, İzmir, Manisa, Gaziantep, Isparta, Denizli, Toroslar, Antalya, Adana, Aydın ve Balıkesir. Tahtacılar bu bölgenin ormanlıklarında ya da ormanlık alanların yakın noktalarında yaşamlarını sürdürmektedirler (Seyirci, 2007: 2). Başka bir kaynakta Tahtacıların coğrafi dağılımı ile ilgili şu şekilde aktarım yapılmıştır; Tahtacı topluluklarının bulunduğu bölgeler; İçel, Antalya, Adana, Manisa, Edremit, Balıkesir, Muğla, Isparta, Denizli, Gaziantep, İzmir şeklindedir (Selçuk, 2005: 33).

Tahtacıların, ülkemizdeki nüfusu ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu sebepten kaynaklı Türkiye'de bulunan tahtacıların nüfusu ile ilgili herhangi istatistiksel bir veri bulunmamaktadır (Çıblak, 2005: 30). Tahtacıların nüfusu ile ilgili aktarımlar genellikle yerli ve yabancı araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalar üzerinden olmuştur.

Yörükan'a göre; Türkiye topraklarında bulunan ve geniş bir alana yayılmış Tahtacı topluluklarının yaşadığı bölgeleri aktaran haritaların olmaması bu konunun temel eksikliği teşkil etmektedir (Yörükan, 2015: 151).

Buna istinaden, yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan coğrafi dağılımda göz önünde bulundurularak aşağıdaki Tahtacıların Türkiye'de ki dağılımı haritası hazırlanmıştır.

Harita 1: Tahtacıların Türkiye’de Coğrafi Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tahtacı topluluklarının yerleşim yerlerini göstermek için hazırlanan bu harita Tamay’ın, (2002: 8) Kristina Kehl Bodrogi’den yararlanarak hazırlamış olduğu haritadan faydalanılarak yapılmıştır.

Yapılan bu araştırmalar neticesinde Tahtacıların göç olgusuyla birlikte birçok bölgede yaşam sürdürdükleri söylenebilir. Konar-göçer olan Tahtacılar yerleşim yerleri olarak dağlık bölgeleri tercih ederek, dağların tepe kısımlarında yaşadıkları söylenebilir. Günümüzde ülkemizde Tahtacıların yaşadığı bölgeler genellikle dağlık bölgelerde. Konar-göçer yaşamdan uzaklaşan tahtacılar dağlık bölgelerde yerleşik hayata geçerek çevresinde var olan topluluklardan izole bir yaşam sürmeyi tercih etmişlerdir. Şimdilerde bu durumun keskin duruşunun kırıldığı söylenebilir.

2.4. Tahtacılarda Din Olgusu

Yapılan araştırmaların birçoğunda Tahtacıların dini yapısının Anadolu Aleviliği inanç yapısına oldukça benzediği tespit edilmiştir. Literatür taramasında Tahtacıların kökeniyle ilgili yapılan araştırmaların birçoğunda Alevilik ile ortak kökenin olduğu görülmektedir. Yine araştırmalarda aktarılan bilgilerde karşımıza Tahtacıların bir dönem Hristiyanlık etkisinde olduğu sonralarında ise Müslümanlığı kabul ettiği ortaya atılmıştır. Bazı araştırmacılar tarafından ise din olarak kökeninin Yahudilik olduğu aktarılmıştır. Tahtacılar konusunda araştırma yapan yerli, yabancı çoğu araştırmacının

sonucu ise Tahtacıların Orta Asya'dan göç eden Türkmen topluluğu olduğu yönündedir. Araştırmanın bu kısmında Tahtacıların dini inanışları ve ritüellerine yer verilecektir.

Tamay (2002), somut olarak ortaya atılmış olan bilgiler ve bilim camiasında genel olarak var olan düşünceye istinaden, Tahtacıların dinsel yapısının Alevilik, etnik kimliklerinin Türkmenlik olduğu bilgisini aktarmıştır (Tamay, 2002:7).

Yabancı kökenli araştırmacıların birçoğunun araştırmasında Tahtacıların dini kökeninin Hristiyanlık olması konusu dikkat çekmiştir. Nilgün Çıblak bu konuya dair; Yapılan bu araştırmalar doğrultusunda aktarılan bilgilerin o dönemin ilk araştırmaları olmasından ve Tahtacıların kapalı bir toplum olmasından kaynaklı doğruluk payının düşük olmasına dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra yapılan araştırmaların ortak ifadesi olarak Tahtacıların Türk olmadıkları ve Hristiyanlık sonrası Müslümanlaştırıldıkları olgusunun bugünlerde tamamen geçerliliğini yitirdiğini aktarmıştır. Tahtacıların Türk olduğunu, ana dillerinin Türkçe olduğunu ve Orta Asya gelenek göreneklerini sürdürdüklerini belirtmiştir (Çıblak, 2005: 33-36).

Tahtacıların büyük bir çoğunluğu alevidir. Bir mezhep adı altına koymak gerekirse Caferi mezhebine bağlıdır. Bu inanç yapısına bağlanmalarının büyük etkisi Ahmet Yesevi ve Horasan Pirleridir (Asan, 2012: 51 akt. Bulut: 2014: 34).

Tahtacı toplulukları inanç olarak İslamiyet'i benimsemelerine rağmen; namaz, oruç gibi İslamiyet inancında olan dini kavramların uygulanmasında tamamen kurallara uymamaktadırlar. Bu ibadetleri kendi inanç biçimlerine göre uygulamalarından kaynaklı onlara farklı bir düşünce ile bakılmaktadır. Bazı gruplar tarafından Alevilik inancı İslam dini altında anılmadığı gibi bazı gruplar tarafından İslamiyetin bir kolu olarak anılmaktadır. Bazı kesimler tarafından ise Alevilerin eski Türk inançlarını İslam dini içerisine uyarladıkları aktarılmaktadır (Ekinci, 2004: 10).

Tahtacılar Alevilik inancına sahip olmalarına rağmen, kültürel ve inanç yapısı bakımından kendine has taşıdığı özelliklerden kaynaklı Anadolu'da bulunan diğer Alevilerden ayrı olarak değerlendirilmektedirler (Şenyayla, 2020: 15).

Tahtacıların Allah ile ilgili inanç biçimlerini Selçuk, çalışmasında şu şekilde aktarmıştır; Tahtacılar Allah'ı, her şeyden haberdar olan, yapılan kötü durumlarda cezalandıran, iyi durumlarda ise affeden ve ahirette ise yargılayan evrenin yaratıcısı olarak görmektedir. Onlar tarafından Allah insanlıkla nurunu paylaşan ve insan yüzüne

yansıyan olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden Tahtacılar dini ayinlerin sırasında birbirlerinin yüzüne bakarlar (Selçuk 2008: 65).

Bunun yanı sıra Uçar, çalışmasında Alevilikte bulunan Allah inancını şu şekilde aktarmıştır; Allah'ın insan yüzünde yansıma olarak görünmesi bu inancın yüce olması fikrine hiçbir zaman ters düşmemiştir. Bu durumda insanlık kendini kutsal atfetmemiş, tam tersine birbirlerine daha yapıcı bir dil kullanmalarına sebep olmuşlardır. Anadolu Alevilerinde Hz. Ali'nin önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. "Allah'ın yardımcısı ve insanların yardımına koşandı" şeklinde anılmaktadır. Bu sebepten kaynaklı olumsuz bir durumla karşılaşan Aleviler "yetiş ya ali" şeklinde dua etmektedirler (Uçar, 2006: 33).

Tahtacı Alevilerinde ise Hz. Ali'nin önemi, Hz. Muhammed'in musahibi olması ve onunla aynı ilahî ruhu paylaşmasıdır (Selçuk: 2008 65). Hz. Muhammed, Hz. Ali'nin kayınbabası olduğundan kaynaklı önem arz etmektedir. Tahtacılar için Hz. Ali'nin iyi ilişkilerde bulunduğu herkes önemlidir (Uçar, 2006:34).

Alevilik inancında bulunan Allah, Muhammed, Ali üçlemesi önemli bir yere sahiptir. Bu üçlemenin nübüvvet ve velayet anlayışı ile doğrudan bağlantılı olduğu aktarılmaktadır. Bu üçlemenin birçok şekilde yorumlandığı söylenebilir (Zanco, 2019: 19). Bazı kesimler tarafında bu üçleme, Allah, göndermiş olduğu peygamber Muhammed, halifesi Ali şeklinde yorumlanmaktadır. Bazı kesimler tarafında ise bu üçleme Tanrı'nın üç sureti olarak yorumlanmaktadır. Bir başka yorum ise Allah'ın, Muhammed ve Ali suretlerinde insanlığa görüldüğünü ve bu üçlemenin Allah'ı anlatan bir üçleme olduğu yönündedir (Üçer, 2007: 121-124).

Tahtacılar da ise bu üçleme şu şekildedir; Allah, Muhammed ve Ali birbirinden ayrılmazlar. "Allah, Muhammed ve Ali'yi kendi ruhundan yaratmıştır". Bu yüzden bu isimler aynı anda söylenmelidir. Bazı Tahtacılar ise bu üçlemeyi Muhammed ve Ali'nin bir olduğundan aynı anda zikredilmesi yönünde yorumlamışlardır. Hatta bununla ilgili bir kimsenin bu iki ismi ayrı zikrettiğinde kafir olacağı yorumu yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, Muhammed ve Ali iki ayrı varlıktan ziyade tek bir varlığa karşılık geldiği inancı da mevcuttur. O varlık ise Ali'dir (Selçuk, 2008: 72).

Bu konuyla ilgili İngiliz araştırmacı olan Bent, Tahtacıların inanç yapılarının gizli bir din olarak görüldüğünü aktarmaktadır. Tahtacılar, Alevilik inancında bulunan "Allah, Muhammed, Ali üçlemesini benimsemişlerdir. Bu üçlemeyi araştırmacı Bent,

Hristiyanlık'ta bulunan “Tanrı, İsa, Kutsal Ruh” üçlemesi ile benzeştirmiştir. Bunun yanı sıra Tahtacıların ayinler esnasında şarap içtiklerini aktararak Hristiyan kökenli bir topluluk olduğunu aktarmıştır (Engin, 1998: 4).

Tahtacılar, Anadolu Aleviliği adı altında isimlendirildiklerinden kaynaklı inanç esasları açısından Alevilik inanç esasları ile aktarılmaktadır. Dini ritüel ve ayinler Anadolu Aleviliğinde bulunan olgular ile birçok konuda benzerlik gösterdiği söylenebilir. Benzerliğin yanı sıra farklı olan dini inanç esaslarının olduğu görülmektedir.

2.5. Tahtacı Ocakları ve Bağlı Oymaklar

Anadolu Aleviliğinde inanç sisteminde bulunan değerlerin aktarımı ve yayılması ocak olarak isimlendirilen olgu ile aktarıldığı bilinmektedir. Alevi toplumlarının bulunduğu bölgelerde bağlı olduğu ocaklar bulunmaktadır. Bu ocaklar inançları gereği benimsedikleri bilgi ve birikimleri ocağına bağlı olan kesime öğreti olarak aktardıkları bilinmektedir. Ocak, Alevi toplumu inanç değerlerinde topluma öncülük eden pir, dede, rehber, mürşid, dede isimleriyle bilinen kişilerin soyunu ifade etmek için kullanılan bir kavramdır (Yaman, 2011: 48). Tahtacılar da ocak adı verilen kurum ile dinsel öğretilerini aktarıp, sürdürmektedirler.

Tahtacılar, Anadolu Aleviliği adı altında anılmasına rağmen, Anadolu Alevilerinden farklı özelliklere sahip olduğu da bilinmektedir. Alevi toplumunun büyük çoğunluğu Ocak olarak Hacı Bektaşî Veli ocağını kabul etmektedirler. Tahtacılar da ise sadece muhtelif ocakları benimseyenler Hacı Bektaşî Veli ocağına bağlıdırlar (Fığlalı, 2006: 10 Akt. Yıldız, 2020: 11). Hacı Bektaşî Veli ocağını tanımayan Tahtacıları ise bağlı oldukları ayrı bir evleri bulunmaktadır. Tahtacı toplumunda dedeler “Yaninyatır Ocağı” ve “Hacı Emirli Ocağı” olan Dede Ocaklarına bağlıdırlar. Tahtacı dedeleri bir tek bağlı oldukları Dede ocağına dedelik yapabilmektedirler (Selçuk, 2008: 38).

Tahtacıların bağlı oldukları bu iki ocak arasında da bazı farklılıklar bulunmaktadır; Hacı Emirli Ocağına bağlı olan Tahtacılar Muharrem Ayı orucunu on gün tutmaktadır. Yanyatır Ocağına bağlı olanlar ise bu orucu on iki gün boyunca tutmaktadır. Yanı sıra iki ocak arasında Musahiplik törenlerinde de farklılık bulunmaktadır. Bu töre Hacı Emirli ocağında altı erkânlı iken Yaninyatır ocağında ise on iki erkanlıdır. (Şapolyo, 2004: 326 Akt. Kuşçi, 2018: 16).

Tahtacı dedelerinin bağılı olduğu bu iki ocaktan biri olan “Yanınyatır Ocağı” İzmir’in Narlıdere köyünde bulunmaktadır. Diğer ocak olan “Hacı Emirli Ocağı” ise Aydın’ın Reşadiye bucağında yer almaktadır. Bu iki ocak dedeleri birbirlerine bağılı değildir (Çıblak, 2005: 36).

2.5.1. Yanınyatır Ocağı

“Dedelere veya babalara karşı verilen ikrarlarda divana getirilen canların bir döşek üzerine yayı yana yatırarak gelmesinden kaynaklı “yanınyatır” ismini aldığı ifade edilen bu ocak, İzmir’in Narlıdere ilçesinde bulunmaktadır” (Tire, 2012: 8 akt. Yıldız, 2020: 11).

Tahtacı ocaklarının bilinen en yaygın ocağı Yanınyatır Ocağıdır. Bu ocağa bağılı olan Tahtacı topluluğu, Adana’nın Ceyhan ilçesinde bulunan kendi adının verildiği Dur Hasan Dede’yi pir olarak kabul etmektedirler. Dur Hasan Dede’nin, İran’da türbesi bulunmakta olan İmam Rıza’dan yetki aldığı söylenmektedir. Bu durumdan kaynaklı Tahtacılar soylarının İmam Rıza’dan geldiğini aktarmaktadırlar (Yörükan, 2015: 152, 154). Bu ocakta bulunan dedelerin aktarımlarına göre, Tahtacıların ilk çıkış yeri Bağdat’tır. Bağdat’tan gelen Tahtacılar sonrasında Çukurova’nın Ceyhan dolaylarında yaşamlarını sürmüşlerdir. Daha sonraları ise Ege’ye geçmişlerdir (Yörükan, 2015: 151). Yanınyatır ocağına bağılı oymaklar şu şekildedir;

- Eseli (Enseli) Oymağı
- Nacarlı Oymağı
- Göğçeli (Gökçeli) Oymağı
- Çobanlı Oymağı
- Çaylak Oymağı
- Sivri Külâhlı Oymağı
- Kokluca Tahtacıları
- Cingöz Oymağı
- Üsküdarlı Oymağı
- Ala Abalı Oymağı
- Çiçili Oymağı
- Mazıcı Oymağı
- Kâhyalı Oymağı (Yıldız, 2020: 12).

2.5.1.1. Eseli (Enseli) Oymağı

Yaninyatır Ocağına bağlı olan bu oymak kendi içinde üçe ayrılmaktadır. İsimleri ise Enseli, Çaylak ve Tomaklıdır. Bu üç oymak göçle birlikte birçok yere dağılmıştır. Adana’da bir süre yaşamını sürdüren bu oymak bir süre sonra harekete geçerek birçok yerde bulunmuştur. Sonrasında da Rumeli’ye göç ettikten bir süre akabinde Anadolu topraklarına tekrar geri dönmüşlerdir. Anadolu’da göç ettikleri yer Üsküdar olduğu için bir süre sonra Üsküdarlı namını almışlardır ve bu nam ile anılmışlardır (Yörükan, 2015: 156).

2.5.1.2. Nacarlı Oymağı

Bu oymak bütün nüfusuyla birlikte Adana’dan tamamen göç etmişlerdir. Sonraları Kıbrıs’a göç ederek yaşamlarını orada sürdürmüşlerdir (Yörükan 2015: 157).

2.5.1.3. Göğçeli (Gökçeli) Oymağı

Bu oymak, diğer bir oymak olan Eseli Oymağı ile beraber göç etmişlerdir. Bu Oymağın bir kısmı hala Adana Ceyhan dolaylarında yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu oymakta bulunan erkek nüfusu önceleri hayvancılık, kadın nüfusu ise halı dokuma ile ilgilenerek yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Sonraları ormanlık alanlara doğru göç eden bu oymak ağaç işleri ile ilgilenmeye başlamışlardır. Bu durumdan sonra Tahtacı namını kazanmışlardır (Yörükan, 2015: 158).

2.5.1.4. Çobanlı Oymağı

Narlıdere Çobanlı aşiretinin var olduğu ve yaşam sürdürdüğü bölge olmasından kaynaklı o bölgede olan göçebeler için ve Narlıdere’ye yerleşen Tahtacılar için Çobanlı aşireti olarak isim verilmiştir. Bu isim sonraları genelleştirilerek o bölgede yaşayan bütün Tahtacı köylerine söylenmiştir. Çobanlı adını taşıyan Tahtacılar Nacarlı da denmektedir (Yörükan, 2015: 178).

2.5.1.5. Çaylak Oymağı

Çaylak oymağı, oymaklar arasında en büyük ve en nüfuzlu oymaktır. “Kaz Ayağı” işaretinin bu oymağa ait olduğu aktarılmaktadır (Yörükan, 2015: 179).

2.5.1.6. Sivri Külahlı Oymağı

Bu oymakta Yaninyatır Ocağına bağlı bulunan oymaklardandır. Bu oymak ile ilgili hileyi seven bir oymak olduğu bilgisi aktarılmaktadır. Bu oymağın İzmir'in dağlarında, Sivrihisar, Kemalpaŗa ve Urla dolaylarında yaŗadıđı söylenmektedir. Diğer bir kısmı ise Midilli'de bulunmaktadır. Ayrıca Midilli'den geri dönen ve muhacir sıfatıyla var olan bu kesim sonraları ‐Kokluca Tahtacıları‐ namını almıŗlardır (Yörükan, 2015: 196).

2.5.1.7. Cingöz Oymağı

Bu oymağın kendine ait bir ismi olmasına rağmen, Sivri Külahlı Oymağı'ndan farklı olmadıkları söylenmektedir. Buradan yola çıkararak oymaklar'ın zaman içerisinde isim deđiŗtirdikleri söylenebilir. Yanı sıra bu oymak Üsküdarlı olarak da anılır. Bu oymağın nüfusunun genellikle Kemalpaŗa, Manisa, Bergama ve Menemende bulunan Emiralem köyü dolaylarına yayıldığı aktarılmıŗtır (Yörükan, 2015: 196).

2.5.1.8. Üsküdarlı Oymağı

Adana dolaylarında yaŗayan bu oymağın, Eseli oymağından ayrıldığı ve Rumeli göçünden sonra bu ismi aldığı bilinmektedir (Yörükan, 2015: 197).

2.5.1.9. Enseli Oymağı

Enseli oymağı'nın adı çok eskilere dayanmaktadır. Diğer oymaklar'ın isimlerinin zaman içerisinde deđiŗikliđe uğradığı göz önünde bulundurularak, bu oymağın isminin çok ufak bir deđiŗikliđe uğradığı bilinmektedir. Eski adı Eseli olan bu oymağın ismi Şimdilerde Enseli olmuŗtur. Bu oymak, Fethiye Beŗkaza, Antalya ve Finike dolaylarında yaŗam sürdürmektedirler (Yörükan, 2015: 197).

2.5.1.10. Ala Abalı Oymağı

Yanıyatır ocağına bağlı olan, eskiden bu yana ren berlik ile uđraŗan bu oymak Ha in ve Dur Hasan Dede köyünde yaŗamlarını sürdürmektedirler. Bu oymağın halkının Maraŗ abası giymelerinden kaynaklı bu ismi aldıkları aktarılmıŗtır (Yörükan, 2015: 197).

2.5.1.11. Çiçili Oymağı

Bu oymak, Çanakkale dolaylarında yaşamaktadırlar. Bazı bölgelerde Tahtacı isimlendirilmesi bilinmediğinden kaynaklı o bölgede var olan Tahtacılar için Türkmen isimlendirilmesi yapılmaktadır. Çiçili oymağı için ise bölgede bulunan halkın Tahtacı isimlendirmesini bilmemelerinden kaynaklı bu oymağı Türkmen olarak isimlendirmişlerdir (Yörükan, 2015: 198).

2.5.1.12. Mazıcı Oymağı

Bu oymakta Çanakkale dolaylarında yaşamaktadır. Orada bulunan diğer halk tarafından Türkmen olarak isimlendirilirler (Yörükan, 2015: 198).

2.5.1.13. Kâhyalı Ocağı

Bu oymakta Balıkesir ve Bergama bölgesinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bölgede yaşayanlar tarafından Türkmen olarak isimlendirilmektedirler (Yörükan, 2015: 198).

2.5.1.14. Gökçeli Oymağı

Bu oymakta Yanınyatır ocağına bağlı en eski oymaklardandır. Almış oldukları bu isim çok eski tarihlere dayanmaktadır. Eski bir oymak olmasının yanı sıra önemli ve kalabalık olduğu söylenmektedir. Gökçeli oymağı, Adana dolaylarında ve Akhisar bölgesinde bulunmaktadır. Akhisar'da bulunan kesime Türkmen adı verilmiştir (Yörükan, 2015: 198).

2.5.1.15. Nacarlı Oymağı

Bu oymağın adı da Gökçeli oymağının ve Eseli oymağının adı gibi çok eskilere dayanmaktadır. İzmir'de yaşam süren, Çobanlı olarak isimlendirilen topluluğa Nacarlı adı verilmiş olsa bile, asıl Nacarlı Tahtacıları Kıbrıs'ta yaşamlarını sürdürmektedirler (Yörükan, 2015: 198).

2.5.2. Hacı Emirli Ocağı

Bu ocağın piri ise İbrahim-i Sani'dir. Bu pirin soyunun Musa-i Kazım'a dayandığı aktarılmaktadır. Bu ismi dışında İbrahim Baba ve ya İbrahim bölükbaşı olarakta bilinmektedir. İbrahim Pir'in mezarı Gaziantep'in İslahiye ilçesinden bulunan Çerçili

köyündedir. Bu ocağın merkezi günümüzde Aydın Germencik'te bulunan Kızılcapınar köyündedir. Bu köyün eski adı ise Reşadiye'dir (Genç, 2017: 26).

Hacı Emirli Ocağına bağlı olan oymaklar;

- Şehepli Oymağı
- Kabakçı Oymağı
- Aydınli Oymağı

2.5.2.1. Şehepli Oymağı

Hacı Emirli Ocağı'na bağlı olan Şehepli oymağının büyük bir çoğunluğu Aydın'a bağlı Reşadiye bölgesinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Yanı sıra Cebeli Bereket, Osmaniye, İzmir Bulgurca, Muğla Karahayıt, Adan Pozantı ve Antalya dolaylarında da yaşamaktadırlar. Şimdilerde Yanınyatır ocağına bağlı olan kişiler İzmir Narlıdere'de yaşıyorken, Hacı Emirli ocağı ve Şehepli oymağı Aydın Söke dolaylarında yaşamaktadırlar (Yörükan, 2015: 199).

2.5.2.2. Kabakçı Oymağı

Hacı Emirli Ocağına bağlı Kabakçı oymağının bir bölümü İslahiye dolaylarında bulunan İbrahim-i Sani Tekkesi bölgesinde yaşarlarken bir diğer kısmı ise Denizli taraflarında yaşamlarını sürdürmektedirler. İslahiye yöresinde yaşayan Tahtacılar diğer bölge halkı tarafında Türkmen ismi verilmiştir (Yörükan, 2015: 199).

2.5.2.3. Aydınli Oymağı

Bu oymak Adana'da yaşamaktadır. Önceleri Aydın'a göç edip bir süre kaldıktan sonra Adana'ya geri göç etmişlerdir. Bu göç sonrası Adana'ya döndüklerinde Aydınli adını almışlardır.

3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

3.1. Form Bakımından Eserlerin İncelenmesi

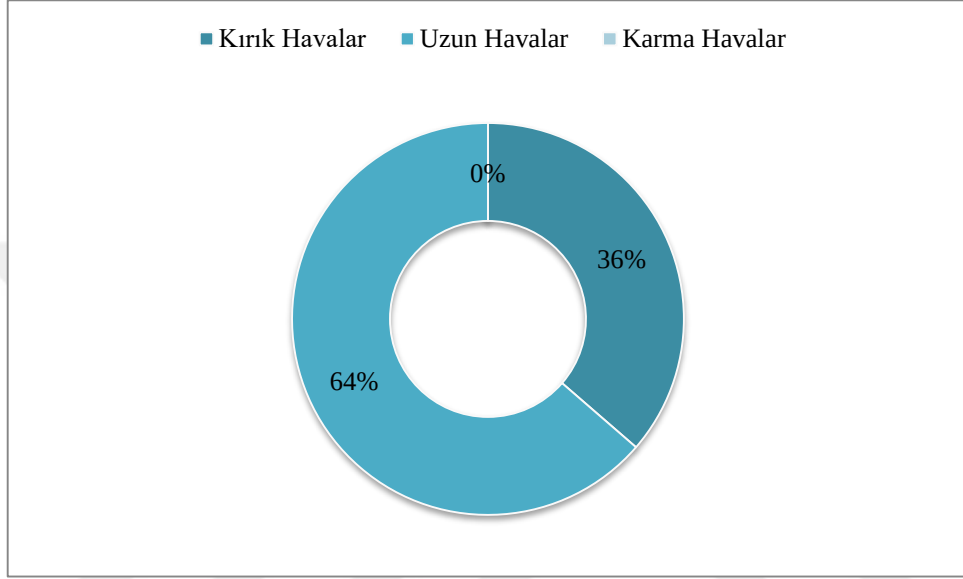
Tahtacı köylerinden olan İzmir Bayındır/Yakapınar köyünde toplam 11 esere ulaşılmıştır. Ulaşılan bu eserler kayıt altına alınarak notaya alınmış ve inceleme çalışması yapılmıştır.

No	Eserin Adı	Kırık Havalar	Karma Havalar	Uzun Havalar
1	Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim			*
2	Nesine Bel Bağlıyayım Yalan Dünyanın			*
3	Kalktı Havalandı Gönül Kuşları			*
4	Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle			*
5	Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim			*
6	Eğer Tarikattan Haber Sorarsan			*
7	Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular			*
8	Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm	*		
9	Ali yar Ali Yar	*		
10	Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle	*		
11	Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölüsem	*		

Tablo 1: Eserlerin Form İncelemesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloya göre araştırmanın örneklemini oluşturan Yakapınar köyünden derlenen 11 eser form bakımından oluşturulan tablo incelendiğinde 11 eserin 7 tanesi uzun hava formunu oluşturmaktadır. Bu 7 tane eser, Yakapınar köyünden derlenen eserlerin %64'ünü oluşturmaktadır. 11 tane eserin 4 tanesi ise kırık hava formunu oluşturmaktadır. Bu 4 eserin Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin %36'sını oluşturmaktadır.

Grafik 1: Eser Form Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2. Eserlerin Ses Değiştirici Özelliklerin İncelenmesi

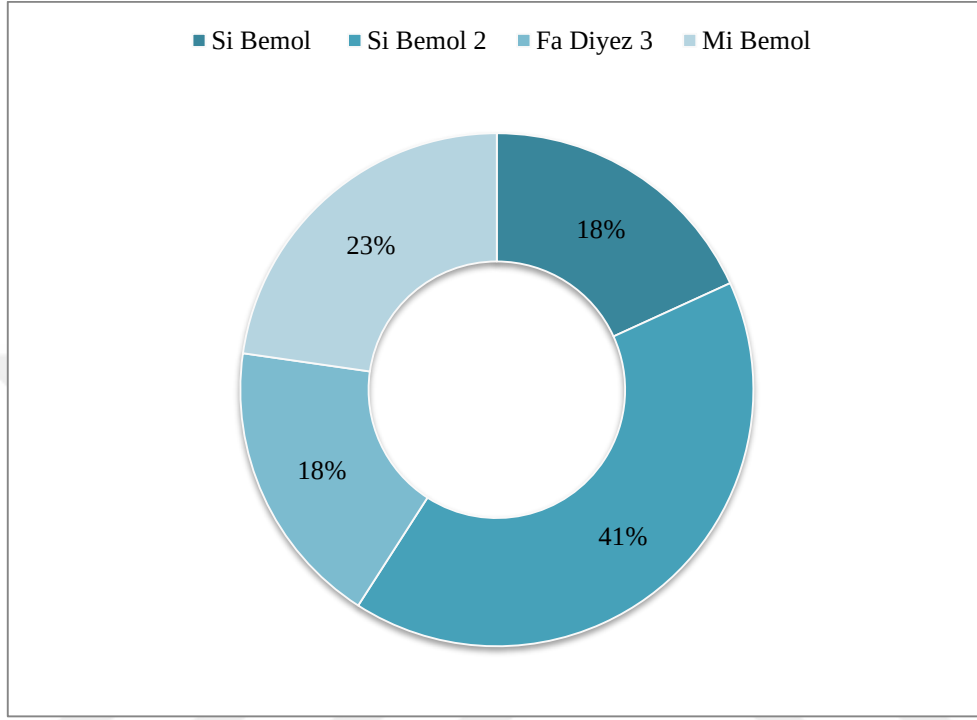
No	Eserin Adı	Si Bemol	Si Bemol 2	Fa Diyez 3	Mi Bemol
1	Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim	-	-	-	-
2	Nesine Bel Bağlıyayım Yalan Dünyanın		*	*	*
3	Kalktı Havalandı Gönül Kuşları		*	*	*
4	Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle		*		
5	Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim		*		*
6	Eğer Tarikattan Haber Sorarsan		*		*
7	Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular	-	-	-	-
8	Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm	*	*	*	
9	Ali yar Ali Yar	*	*		
10	Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle	*	*		
11	Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölürsem	*	*	*	*

Tablo 2: Eserlerin Ses Değiştiricilerinin İncelenmesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yakapınar köyünden derlenen eser sayısı 11 tanedir. Derlenmiş olan bu 11 eserin ses değiştirici özelliklerine ait değerlendirme yapılmıştır. Bu yapılan değerlendirme sonucunda elde edilen bulgular yukarıda tabloda aktarılmıştır. Tabloya göre derlenen 11 eserin ses değiştirici özellikleri aktaran tablosu incelendiğinde 11 eserin 8 tanesinde si bemol 2 kullanılmıştır. Bu 8 eser derlenen 11 eserin %41'ini oluşturmaktadır. Derlenen 11 eserin 4'ünde si bemol kullanılmıştır. Bu 4 eser, derlenen 11 eserin %18'ini

oluşturmaktadır. 11 eserin 4'ümde fa # 3 sesi kullanılmıştır. Bu 4 eser, derlenen 11 eserin %18'ini oluşturmaktadır. Derlenen 11 eserin 5 tanesinde mi bemol kullanılmıştır. Bu 5 eser, 11 eserin %23'ünü oluşturmaktadır.

Grafik 2: Ses Değiştirici İncelemesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3. Usul Bakımından Eserlerin İncelenmesi

Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin usul bakımından incelemeleri yapılmıştır. Yapılan incelemeler doğrultusundan ulaşılan bilgilere aşağıdaki tabloda aktarılmıştır.

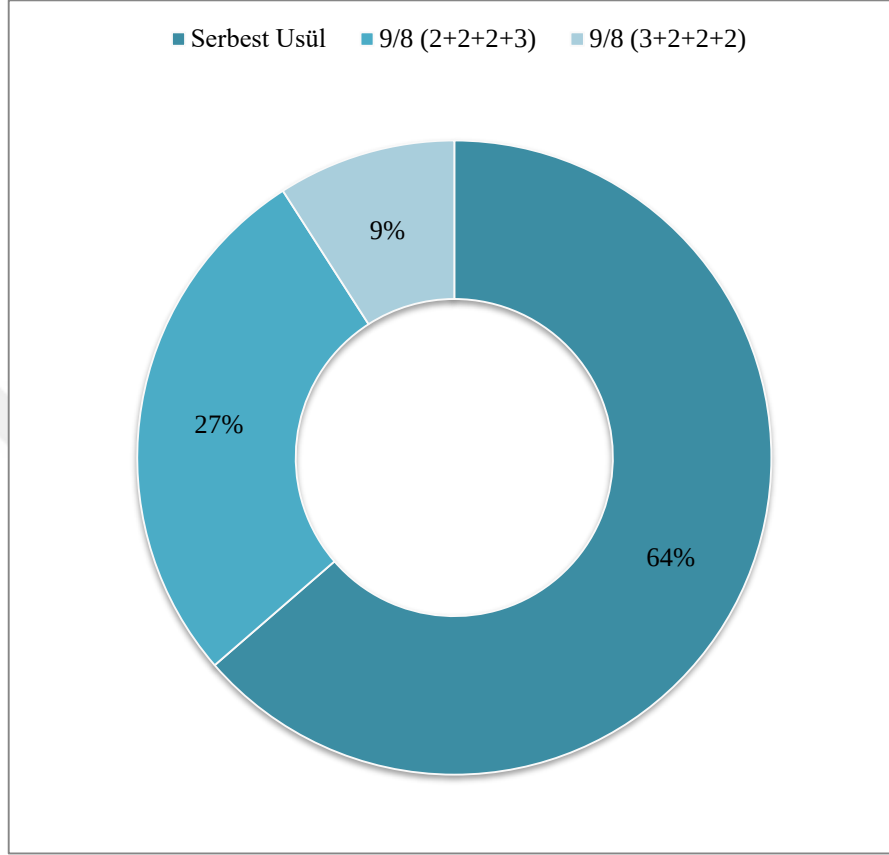
No	Eserin Adı	Serbest Usul	9/8 (2+2+2+3)	9/8 (3+2+2+2)
1	Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim	*		
2	Nesine Bel Bağlıyayım Yalan Dünyanın	*		
3	Kalktı Havalandı Gönül Kuşları	*		
4	Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle	*		
5	Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim	*		
6	Eğer Tarikattan Haber Sorarsan	*		
7	Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular	*		
8	Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm		*	
9	Ali yar Ali Yar		*	
10	Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle			*
11	Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölürsem		*	

Tablo 3: Usul Bakımında Eserler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloya göre, Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin usul tablosu incelendiğinde 11 eserin 7 tanesi serbest zamanlı usulde olduğu görülmüştür. Bu 7 tane eser Yakapınar'dan derlenen 11 eserin %64'ünü oluşturmaktadır. 11 eserin 3 tanesi ise 9/8 (2+2+2+3) olan usulde olduğu görülmektedir. Bu 3 eser derlenen 11 eserin %27'sini

oluşturmaktadır. 11 eserin 1 tanesi ise 9/8 (3+2+2+2) usulde olduğu görülmektedir. Bu 1 eser, derlenen 11 eserin %9'unu oluşturmaktadır.

Grafik 3: Eserlerin Usul Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.4. Eserlerin Ses Genişliği Bakımından İncelenmesi

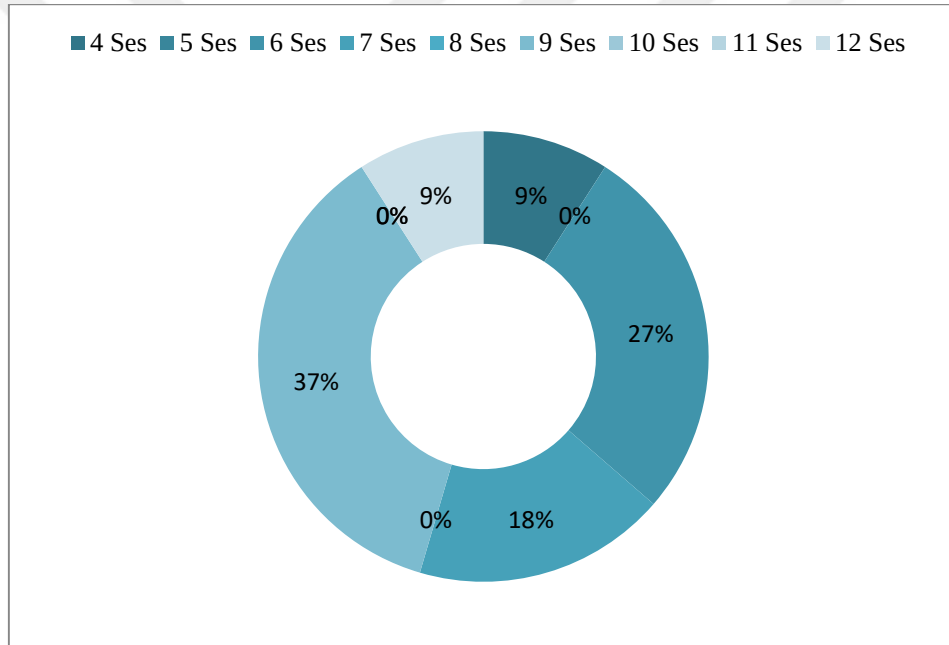
Yakapınar köyünden derlenen 11 eser, ses genişliği bakımından incelenmiştir. Yapılan incelemede ulaşılan bulgular aşağıda tabloda verilmiştir.

No	Eserin Adı	4 ses	5 ses	6 ses	7 ses	8 ses	9 ses	10 ses	11 ses	12 ses
1	Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim			*						
2	Nesine Bel Bağlıyayım Yalan Dünyanın						*			
3	Kalktı Havalandı Gönül Kuşları						*			
4	Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle			*						
5	Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim			*						
6	Eğer Tarikattan Haber Sorarsan				*					
7	Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular	*								
8	Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm						*			
9	Ali yar Ali Yar						*			
10	Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle				*					
11	Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölüsem									*

Tablo 4: Ses Genişliği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloya göre araştırmanın örneklemini oluşturan Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin ses genişliği tablosu incelendiğinde, ses genişliği 4 ses olan 1 tane eser olduğu görülmüştür. Bu 1 tane eser derlenen 11 eserin %9'unu oluşturmaktadır. Derlenen 11 eserin 2 tanesinin ses genişliğinin 7 ses olduğu görülmüştür. Bu 2 eser, 11 eserin %18'ini yansıtmaktadır. Derlenen 11 eserin 3 tanesinin ses genişliğinin 6 ses olduğu görülmüştür. Bu 3 eser 11 eserin %27'sini oluşturmaktadır. Derlenen 11 eserin 4 tanesinin ses genişliğinin 9 ses olduğu görülmektedir. Bu 4 eser derlenen 11 eserin %37'sini oluşturmaktadır. Son olarak derlenen 11 eserin 1 tanesinin ses genişliğinin 12 ses olduğu görülmektedir. Bu 1 eser 11 eserin %9'unu oluşturmaktadır. Derlenen eserlerde 5, 8, 10 ve 11 ses genişliğiyle karşılaşılmamıştır.

Grafik 4: Eserlerin Ses Genişliği Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.5. Eserlerin Makamlarının İncelenmesi

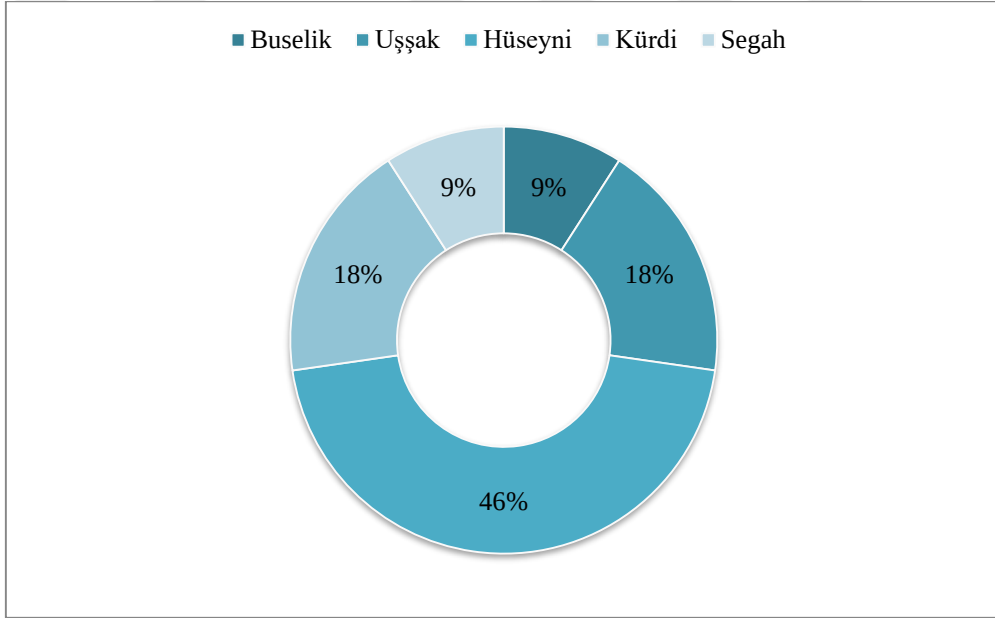
Yakapınar köyünden derlenen 11 eser, makam çeşitliliği bakımından incelenmiştir. Yapılan incelemede ulaşılan bulgular aşağıda tabloda verilmiştir.

No	Eserin Adı	Buselik Makamı	Uşşak Makamı	Hüseyni Makamı	Kürdi Makamı	Segâh Makamı
1	Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim	*				
2	Nesine Bel Bağlıyayım Yalan Dünyanın			*		
3	Kalktı Havalandı Gönül Kuşları			*		
4	Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle			*		
5	Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim			*		
6	Eğer Tarikattan Haber Sorarsan			*		
7	Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular					*
8	Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm				*	
9	Ali yar Ali Yar		*			
10	Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle				*	
11	Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölürsem		*			

Tablo 5: Makam Çeşitliliği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloya göre araştırmanın örneklemini oluşturan Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin makam çeşitliliğini gösteren tablo incelendiğinde, 11 eserin 5 tanesinin Hüseyini makamına benzediği görülmektedir. Bu 5 tane eser Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin %46'sını oluşturmaktadır. 11 eserin 2 tanesi ise Uşşak makamına benzemektedir. Bu 2 eser, Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin %18'ini oluşturmaktadır. 11 eserin 2 tanesi, Kürdi makamına benzemektedir. Bu 2 eser Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin %18'ini oluşturmaktadır. 11 eserin 1 tanesi, Buselik makamına benzemektedir. Bu 1 eser Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin %9'unu oluşturmaktadır. Yine son olarak 11 eserin 1 tanesi, Segâh makamına benzemektedir. Bu 1 eser Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin %9'unu oluşturmaktadır.

Grafik 5: Makam Çeşitliliği Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.6. Karar Sesi Bakımından Eser İncelemesi

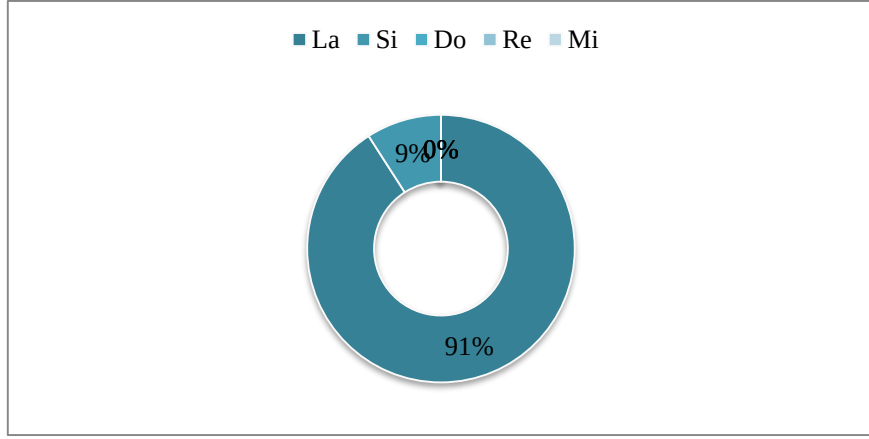
Yakapınar köyünden derlenen 11 eser, makam çeşitliliği bakımından incelenmiştir. Yapılan incelemede ulaşılan bulgular aşağıda tabloda verilmiştir.

No	Eserin Adı	LA	Sİ	DO	RE	Mİ
1	Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim	*				
2	Nesine Bel Bağlıyayım Yalan Dünyanın	*				
3	Kalktı Havalandı Gönül Kuşları	*				
4	Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle	*				
5	Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim	*				
6	Eğer Tarikattan Haber Sorarsan	*				
7	Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular		*			
8	Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm	*				
9	Ali yar Ali Yar	*				
10	Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle	*				
11	Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölüsem	*				

Tablo 6: Karar Sesi İncelemesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloya göre araştırmanın örneklemini oluşturan Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin karar sesini gösteren tablo incelendiğinde, 11 eserin 10 tanesinin karar sesi la sesi olduğu görülmektedir. Bu 10 eser Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin %91'ini oluşturmaktadır. 11 eserin 1 tanesinin ise si sesi olarak görülmektedir. Bu 1 eser Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin 9'unu oluşturmaktadır.

Grafik 6: Karar Sesi Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.7. Eserlerin Güçlü Sesinin İncelenmesi

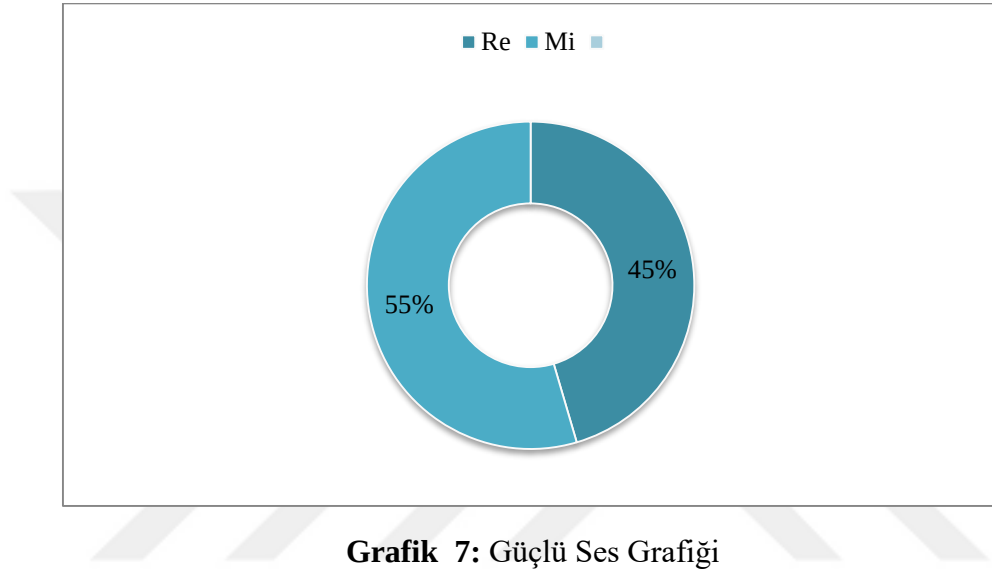
Yakapınar köyünden derlenen 11 eser, güçlü ses çeşitliliği bakımından incelenmiştir. Yapılan incelemede ulaşılan bulgular aşağıda tabloda verilmiştir.

No	Eserin Adı	Re	Mi	Fa
1	Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim		*	
2	Nesine Bel Bağlıyayım Yalan Dünyanın		*	
3	Kalktı Havalandı Gönül Kuşları		*	
4	Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle		*	
5	Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim		*	
6	Eğer Tarikattan Haber Sorarsan		*	
7	Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular	*		
8	Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm	*		
9	Ali yar Ali Yar	*		
10	Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle	*		
11	Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölürsen	*		

Tablo 7: Güçlü Sesi İncelemesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloya göre araştırmanın örneklemini oluşturan Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin güçlü sesini gösteren tablo incelendiğinde, 11 eserin 6 tanesinin güçlü sesi mi sesi olarak görülmektedir. Bu 6 eser Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin %55'ini oluşturmaktadır. 11 eserin 5 tanesinin güçlü sesi ise re sesi olarak görülmektedir. Bu 5 eser Yakapınar köyünden derlenen 11 eserin %45'ini oluşturmaktadır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4. BÖLÜM: İZMİR YAKAPINAR KÖYÜNDEN DERLENEN TAHTACI ESERLERİNİN MÜZİKAL İNCELEMESİ

4.1. Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim
Eserin Formu	Uzun Hava
Eserin Benzediği Makam	Buselik Makamı
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	Serbest Zaman
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	
Eserin Konusu	Ölüm

Tablo 8: Şu Yalan Dünyaya Geldim Giderim Eserinin Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

ŞU YALAN DÜNYAYA GELDİM GİDERİM

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

u ya lan dün ya ya da ge dim gi de rim

2 E ma net ten de bir don giy mi e dön düm

3 Sa hi bi gel di de üs tüm den al dı

4 Ku ru yer de de ko yun da ney güt mü e dön düm

5 mü e dön düm güt mü e dön düm

ŞU YALAN DÜNYAYA
GELDİM GİDERİM

2

1

Şu yalan dünya da geldim de giderim
Emanetten de bir don giymişe döndüm
Sahibi geldi de üstümden aldı
Kuru yerlerde de koyun da gütmüşe döndüm

2

O yar geldi de geçti beri bakmadı
Hendekler kazdım da sular akmadı
Boş yuva bekledim de cücük çıkmadı
Boş yuva bekleyen de yoz kuşlara döndüm

3

Bana gül diyorlar da nasıl güleyim
Ayrılık şanıma düştü neyleyim
Ellerin çiçekleri de allı yeşilli
Şu benim çiçeklerim de soldu neyleyim

4

Yeşil durnam da uçtu mo'la gölünden
Bir haber gelmedi Kenan elinden
Hakkım ayrılıktır korkum ölümünden
Akıbet başıma da geldi neyleyim

5

Dünya nimetleri de başımı döndürdü
Gören gözlerime de perdeler indirdi
Yüreğimde ne fenerler söndürdü
Birir birer yaktım da sana yöneldim

6

Yaradana açılan eller de gördüm
Yalvarıp yakaran da diller gördüm
Önünde durulmaz coşkun seller gördüm
Kapıldım sellerine sana yöneldim

7

Pir Sultan Abdal'ım da dünyalar fani
Kimler geldi geçti de sürdü devranı
Dostun bir çift sözü üşüttü beni
Yüce dağ başında donmuşa döndüm

4.2. Nesine Bel Bağlayamda Yalan Dünyanın

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Nesine Bel Bağlıyamda Yalan Dünyanın
Eserin Formu	Uzun Hava
Eserin Benzediği Makam	Hüseyni
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	Serbest Zaman
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	
Eserin Konusu	Ölüm

Tablo 9: Nesine Bel Bağlayamda Yalan Dünyanın Eserinin Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

NESİNE BEL BAĞLAYAYIM YALAN DÜNYANIN (ÖLÜM NEFESİ)

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

Ne si ne de bel bağ la yım da ya lan da dün ya nın _____ dün ya nın _____

Hal ey le yip de yü zü mü ze de _____ gü lü yor _____ gü lü yor _____ gü lü yor _____ de gü lü yor _____

Ey ni me se rer ler ke fen de be zi ni _____ be zi ni _____ be zi ni _____

Do yup ta u san ma dım da ya lan dün ya _____ da ka _____ yor ka lı yor _____ ka lı yor _____

Nesine de bel bağlayım da yalan da dünyanın
Hal eyleyip de yüzümüze de gülüyor
Eynime sararlar kefen de bezimi
Doyup da usanamadığım yalan dünyada kalıyor

Bir vakit de beyidim de başıma
Bir vakitte giderdim de kendi de işime
Tedarikler de görürdüm de kendi de başıma
Kıruyası da toprak da gözümüze doluyor

Yalan dünya imiş de benim de yurdum da mekanım
Günden de güne de artıyor da ahım da fıganım
Fani dünyada da ben de ölmem de sanırdım
Türeyesi toprak gözümüze de doluyor

Pir Sultan Abdal'ım dünyalar yıkılır
Taşı toprağı da üstümüze de dökülür
Yalan dünyada başa gelen de çekili
Çürüyesi toprak da gözümüze de doluyor

4.3. Kalktı Havalandı Gönül Kuşları

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Kalktı Havalandı Gönül Kuşları Eserinin
Eserin Formu	Uzun Hava
Eserin Benzediği Makam	Hüseyni
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	Serbest Zaman
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	
Eserin Konusu	Ölüm

Tablo 10: Kalktı Havalandı Gönül Kuşları Eserinin Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

KALKTI HAVALANDI GÖNÜL KUŞLARI

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

Kalk tı ha va lan dı da gö nül de kuş la rı _____ kuş la rı _____ kuş la rı _____

2
Uç ma yın ca gö nül dost tan da ay rıl ma _____ ay rıl maz _____ ay rıl maz _____

3
Ku rul du ka za nım da ı lı dı su yu _____ su yu _____ su yu _____

4
Yun ma yın ca gö nül dost tan da ay rıl ma _____ ay rıl maz _____ ay rıl maz _____

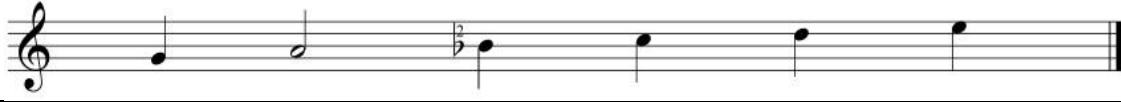
Kalktı havalandı da gönül de kuşları
Uçmayınca gönül dosttan da ayrılmaz
Kuruldu kazanım da ılıdı suyum
Yummayınca gönül yardan ayrılmaz

Ustalar gelsin de tabudum da çaksın
Terziler gelsin de kefenimi de biçsin
Mezerimin üstünde gül çimenler bitsin
Bitmeyince gönül yardan da ayrılır

Bakın şu feleğin de işine de gel baka
Çevirmiş yönünü de yatıyor da hakka
Giydirin gömleğimi de istemem yaka
Giymeyince gönül dosttan da ayrılır

Pir Sultan Abdal'ım da canım da cezada
Canan yârim de kalmadı da yollarımı gözete
Ecel şerbetinden de bir tas da bize de
Vermeyince gönül dosttan mı ayrılır

4.4. Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle Eserinin
Eserin Formu	Uzun Hava
Eserin Benzediği Makam	Hüseyni
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	Serbest Zaman
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	
Eserin Konusu	Tasavvuf

Tablo 11: Kadir Mevlam Noksanımı Affeyle Eserinin Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

KADİR MEVLAM NOKSANIMI AFFEYLE

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

Ka dir mev lam da nok sa nı mı da af ey__ le cen net te bir ko ku da ge lir sa bah tan

2
Nef si ne u yup da yo lun dan az__ ma ku lun kıs me ti ni de ve rir sa bah tan__

3
Sa bah tan__ sa bah tan__ sa bah tan__ sa bah tan__

KADİR MEVLAN
NOKSANIMI AFFEYLE

2

1

Kadir mevlam da noksanımı da affeyle
Cennetten bir koku da gelir sabahtan
Nefsine uyup da yolundan azma
Kulun kısmetini de verir sabahtan

2

Akşam olur da ay günde iner yerine
İhlas talip olan da çağırır pirine
Mümini koydular da cennette evine
Cennetten bir koku gelir sabahtan

3

Cennetin ortasında da iki gül bitti
Onların kokusu da aleme yetti
Hakkın rahmeti de yer göğü tuttu
Siyim siyim de yağmur yağar sabahtan

4

Kul Himmet'in de adını da aldık kaleme
Mayıl da olduk da haktan gelen kelama
Bire beşe değil de cümle aleme
Kulun kısmetini de verir sabahtan

5

Kadir mevlam da noksanımı da affeyle
Cennetten bir koku da gelir sabahtan
Nefsine uyup da yolundan azma
Kulun kısmetini de verir sabahtan

6

Akşam olur da ay günde iner yerine
İhlas talip olan da çağırır pirine
Mümini koydular da cennette evine
Cennetten bir koku gelir sabahtan

7

Cennetin ortasında da iki gül bitti
Onların kokusu da aleme yetti
Hakkın rahmeti de yer göğü tuttu
Siyim siyim de yağmur yağar sabahtan

8

Kul Himmet'in de adını da aldık kaleme
Mayıl da olduk da haktan gelen kelama
Bire beşe değil de cümle aleme
Kulun kısmetini de verir sabahtan

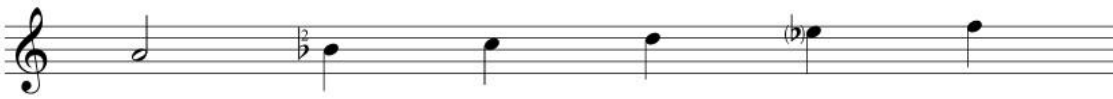
9

Okumuş da akı bilmem karadan
Kaldırılın ikiliği gımanı aradan
Böyle buyurdu bunu yaradan
Dünya kurulup da irfan sürünce

10

Yezidler elini de batırdı kanına
Bu beyit söylendi on yedi hane
Ezeli dokundu böyle bir cana
Şah Hatayi'm bunu böyle bilince

4.5. Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim
Eserin Formu	Uzun Hava
Eserin Benzediği Makam	Hüseyni
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	Serbest Zaman
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	
Eserin Konusu	

Tablo 12: Hey Erenler Ben Bir Fikir Eyledim Eserinin Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

HEY ERENLER BEN BİR FİKİR EYLEDİM

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

Hey e ren ler de ben bir fi kir ey le dim

2
Dağ la ra da du man da ne gü gel uy muş

3
İn dim ya ra da na şü kür ey le dim ey le dim ey le dim

4
Mü mi ne de i man da ne gü zel uy muş ne gü zel uy muş

5
Ne gü zel uy muş ne gü zel uy muş

Hey erenler de ben bir fikir eyledim
Dağlara da duman da ne güzel uymuş
İndim yaradana da şükür eyledim
Mümine de iman ne güzel uymuş

Döner duman döner de dağlar da başında
Hiç hileler de yoktur da hakkın işinde
Alır gezerdi de çölün de başında
Ali'ye de selman da ne güzel uymuş

Bre Yezid de kастeyledin de İsa'ya
Arz eyledin de elindeki de asaya
İncil İsa'ya da Tevrat da Musa'ya
Muhammed'e de Kuran da ne güzel uymuş

Kul Himmet'im de yeşil de giyerdi de eynine
Kurdu kuşu da lütfeyledi de kendine
Dünya senin de değil de gerçeklerin de bendine
Mülküne Süleyman da ne güzel uymuş

4.6. Eğer Tarikattan Bir Haber Sorarsan

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Eğer Tarikattan Bir Haber Sorarsan
Eserin Formu	Uzun Hava
Eserin Benzediği Makam	Hüseyini
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	Serbest Zaman
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	
Eserin Konusu	Tasavvuf

Tablo 13: Eğer Tarikattan Bir Haber Sorarsan Eserinin Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

EĞER TARİKATTAN HABER SORARSAN

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

E ğer ta ri kat tan da ha ber de so rar san

2
Şah mur ta za da A li de bi zim pi ri miz

3
Gö re gel dik de gö re de gi de riz gi de riz gi de riz gi de riz

4
Kırk lar dan ay rıl maz da bi zim de sü rü müz sü rü müz sü rü müz sü rü müz

Eğer tarikattan da haber de sorarsan
Şah Murtaza da Ali de bizim pirimiz
Göre geldik de süre de gideriz
Kırklarda ayrılmaz da bizim de sürümüz

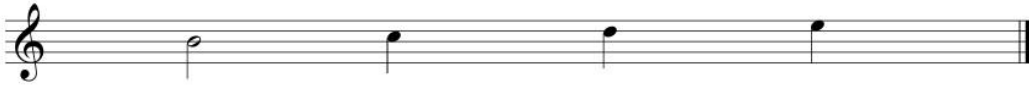
Öyle gizli sırlara da eyri bakmayız
Irza kapısından da dışına da çıkmayız
Cennet Cehennem korkusunu çekmeyiz
Burada sorulur da bizim de sorumuz

Şükür biz bu meydanda gel geçtik
Nurdan doluyu da ezelden içtik
Ne kinden ne gamdan da ne hırstan geçtik
Gerçeklerin dardır da bizim de darımız

Eksiğimiz vardı da meydana getiririz
Noksanlarımızı da orada da yetiririz
Müşayip aşına peşine tutunuruz
Ocaktan da kadımdır bizim yolumuz

Kul Himmet'im de gerçekten erenler
Bin kana bir yudum da su verenler
Orada gerçekte olur da burdaki de yalanlar
Gerçeklerin dardır da bizim darımız

4.7. Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular

Eser Hakkın Bilgiler	
Eserin Adı	Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular
Eserin Formu	Uzun Hava
Eserin Benzediği Makam	Segah
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	Serbest Zaman
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	
Eserin Konusu	Tasavvuf 1.Kurban Nefesi 2.Tüm Kurban Nefesi 3.Tercüman Nefesi

Tablo 14: Dört Kapıyı Tekbir Eden Sofular

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

DÖRT KAPIYI TEKBİR EDEN SOFULAR

(KURBAN ALİYAR NEFESİ - TÜM KURBAN NEFESİ -
TERCÜMAN NEFESİ)

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

1
Dört ka pı yı da tek bi re den de so fu lar so fu lar

2
a çın ka pı yı da öy le o tu run _____ o tu run _____

3
bi ri ni se ki ye de er ken ye ti rin _____ ye ti rin

4
mü hür le yip de ka pı la rı da öy le o tu run _____ o tu run _____

DÖRT KAPIYI
TEKBİR EDEN SOFULAR

2

1
Dört kapıyı da tekbir eden Sofular
Açın kapıyı öyle oturun
Birini sekiye de Erkan getirin
Mühürleyip kapıları da öyle oturun

2
Mürşid rehberinde ceme geldiler
Hak Muhammed'den Ali dediler
Can alıp da can baş verdiler
Dört kapıda tekbir eden gelsin dediler

3
Mürşid rehber ile Erkan'a düştü
Şih sofunun da buyruğunu açtı
Tercüman Tecelli lokmasını da biçti
Hak edin lokmayı da öyle oturun dediler

4
Şah Hatayi'm de öyle zaman
İşte geldi de ahir zaman
Şih sofuyun on iki imam
Bunlara da uyun öyle oturun dediler

5
Dinle Muhamed Ali'min de ününü
Ali Muhammed'e de döndü yönünü
Hak ceminde de kesilen kurbanın kanını
Asla ayak altından dökmen dediler

6
Dinle Muhammed'in fırağını
Ali'ye pay çıkardı da yüreğini
Hak ceminden kesilen de kurbanın yüreğini
Dört kapıda tekbir edende yesin dediler

7
Dinlen Muhammed Ali'min de ürüsünü
Çok yakında eyledi de birisini
Hak ceminde kesilen kurbanın da derisini
Götürün rehberinizde post etsin dediler

8
Şah Hatayi'm de bir gün olur biteriz
Şahın gorusunda kuzuları güderiz
Yarın huzuru mahşerde birbirimize yeteriz
Yetmiyeni de yetirin

9
Yedi iklim dört köşeyi dolaştım
Ben Ali'den başka sultan görmedim
Kullar yaratıcı da kısmet de verici
Ben Ali'den gayrı da sultan görmedim

10
Kendisi çalardı neci kalemi
Nurunlanla doldurdun cümle alemim
Burada çağırın canlar da orada mahrum kalır mı
Ben Ali'den gayrı da sultan görmedim

11
Kul Himmet üstadım böyle olursa
Akan çeşmelerim bir gün kurusa
Bu dualarla bir gün hakka yanarsak
Ben Ali'den de gayrı sultan görmedim

4.8. Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Deryanın Yüzünde Bir Cemal Gördüm
Eserin Formu	Kırık Hava
Eserin Benzediği Makam	Kürdi-Uşşak
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

DERYANIN YÜZÜNDE BİR CEMAL GÖRDÜM

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

Der ya nın yü zün de _____

bir ce mal gör düm _____ bir ce _____ mal gör düm _____

O tur muş üç ki şî _____

bir ma na söy ler _____ bir ma na söy ler _____

DERYANIN YÜZÜNDE
BİR CEMAL GÖRDÜM

2

Me det mür vet de dim de _____ da rı na dur dum _____

da rı na dur dum _____

Kırk la rın sür dü ğü _____ ir fa nı söy ler _____

ir fa nı söy ler _____

Ne gök bent ne dev de ne de pe ri _____ yo ğu kan _____

pe ri _____ yo ğu kan _____

Yu nu su gez di ren de _____ ba lık _____ yo ğu kan _____ ba lık yo ğu kan _____

Yer gök cüm le a lem _____

DERYANIN YÜZÜNDE
BİR CEMAL GÖRDÜM

3

The musical score is written in a single system with eight staves. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 3/4. The melody is written on a treble clef. The lyrics are written below the notes, with some words underlined. The lyrics are: ci han su yu kan ci han su yu kan Der ya yı de ni zi um ma nı söy ler um ma nı söy ler Ge lin şu kırk la rın me yin den i çin Me yin den i çin Kin ki bir ta şı mam da ö zü nü se çin ö zü nü se çin Ö zü nü se çin Ha lil in arş tan in dir di ği kur ban lık

ci han su yu kan ci han su yu kan

Der ya yı de ni zi um ma nı söy ler

um ma nı söy ler

Ge lin şu kırk la rın me yin den i çin

Me yin den i çin

Kin ki bir ta şı mam da ö zü nü se çin

ö zü nü se çin Ö zü nü se çin

Ha lil in arş tan in dir di ği kur ban lık

DERYANIN YÜZÜNDE
BİR CEMAL GÖRDÜM

4

The musical score is written in a single system with eight staves. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 3/4. The melody is written on a treble clef. The lyrics are in Turkish and are placed below the notes. The score includes various musical notations such as eighth notes, quarter notes, half notes, and rests. There are also some decorative elements like slurs and ties. The lyrics are: ko çun is ma i le i nen de kur ba nı söy ler ah yar yar dost şah a lim şah şah Kul him met üs ta dım da feh mi ha lin de O va kit sor du za ma nı söy le ah yar yar dost şah a lim şah şah Sel man oğ la nı ge tir di de

ko çun is ma i le i nen de kur ba nı söy ler ah yar

yar dost şah a lim şah şah

Kul him met üs ta dım da feh mi ha

lin de O va kit sor du za ma nı söy le ah yar

yar dost şah a lim şah şah

Sel man oğ la nı ge tir di de

DERYANIN YÜZÜNDE
BİR CEMAL GÖRDÜM

5

ah yar çiğ nin de Zöh re yi ni şan gös ter di an

lın da

Kul him met o nun da feh mi ha

lın da O va kit sor du za ma nı söy le ah yar

yar dost şah a lim şah şah şah

Deryanın yüzünde bir cemal gördüm bir cemal gördüm
Oturmuş üç kişi bir mana söyler bir mana söyler
Medet mürvet dedimde darına durdum darına durdum
Kırkların sürdüğü ırfanı söyler ırfanı söyler

Ne gök bent ne dev ne de peri yoğukan peri yoğukan
Yunusu gezdirende balık yoğukan balık yoğukan
Yer gök cümle alem cihan suyukan cihan suyukan
Deryayı denizi ummanı söyler ummanı söyler

Gelin şu kırkların meyinden için meyinden için
Kin kibir taşımamda özünü seçin
Halilin arştan indirdiği kurbanlık koçu
İsmaile inen kurbanı söyler ah yar

Kul himmet üstadımda fehmi halinde
O vakit sordu zamanı söyle ah yar yar
Selman oğlanı getirdide ah yar çiğninde
Zöhreyi nişan gösterdi anlında

4.9. Ali Yar Ali Yar

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Ali Yar Ali Yar
Eserin Formu	Kırık Hava
Eserin Benzediği Makam	Uşşak
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	
Eserin Konusu	Tasavvuf

Tablo 16: Ali Yar Ali Yar Eserinin Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

ALİ YAR ALİ YAR

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

O tur muş e ren ler de _____ çe ker ler de ya sı nı _____

ALİ YAR ALİ YAR

2

İ mam hū se yi nin de ya sı nı dur de yi a li yar a li yar a li yar a li yar

a li yar a li yar çe ker ya sı nı

Dur ma yıp a kı yor da ey de şe hit le rin ger da nı İ mam hū se yi nin de

ka nı dur de yi ka nı dur de yi

O gū zel pi rim den de

kal ma dı da gel fer man a li nin du a sı da ey dert le re de gel der man

a li yar a li yar a li yar a li yar ey ler ba na me det ten

Ke şiş ver di kur ba nı da

ALİ YAR ALİ YAR

3

ye doğ lu nun ba şı nı ____ İ mam hū se yi nin de ____ ba şı nı ____ dur de yi ____

bir a man dan mūr ____ vet ____

Hak o nar sın o ke şı şin de

o ke şı şin i şı ni ____ Ke şış kırk yıl e vel de ____ gör dü o nun dü şü nü

a li yar ____ a li yar ____ a li yar ____ a li yar ____ el a man ____ me det ten ____

Ye di bin al tın ver ____ di de ____ al dı o nun ba şı nı ____ İ mam hū se yi nin de ____

ba şı ____ dur de yi ____ ba şı ____ dur de yi ____

Sul tan şah ha ta yım da da ____

ALİ YAR ALİ YAR

4

el et ti ler şa nı na kıy dı lar i mam la rın da i mam la rın so yu na

a li yar a li yar a li yar a li yar el a man me det ten

Gö tür dü ler ba şı nı da sa ra ya k ra la İ mam hü se yi nin de

ba şı nı dur de yi ba şı nı dur de yi

Oturmuş erenlerde çekerlerde yasını
 İmam hüseyininde yasını dur deyi
 Ali yar Ali yar Ali yar Ali yar eder yasını
 Durmayıp akıyorda ey de şehitlerin gerdanı
 İmam hüseyinin de kanını dur deyi kanını dur deyi

O güzel pirimden de kalmadı da gel ferman
 Alinin duasıda dertlerede gel derman
 Ali yar Ali yar Ali yar Ali yar eyler bana medetten
 Keşiş verdi kurbanıda yedoğlunun başını
 İmam hüseyininde başını dur deyi bir amandan mürvet

Hak onarsın o keşişinde o keşişin işini
 Keşiş kırk yıl evvelde gördü onun düşünü
 Ali yar Ali yar Ali yar Ali yar el aman medetten
 Yedi bin altın verdide aldı onun başını
 İmam hüseyininde başını dur deyi başını dur deyi

Sultan şah hatayımda da el ettiler şamına
 Kıydılar imamlarında imamların soyuna
 Ali yar Ali yar Ali yar Ali yar el aman medetten
 Götürdüler başını da saraya kralına
 İmam hüseyininde başını dur deyi başını dur deyi

4.10. Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölürüm

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Çeke Çeke Ben Bu Dertten Ölürüm
Eserin Formu	Kırık Hava
Eserin Benzediği Makam	Uşşak
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

ÇEKE ÇEKE BEN BU DERTTEN ÖLÜRÜM

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

Çe ke çe ke _____ ben bu da yi _____ dert ten ö lür _____

sem şah şah şah _____ dert ten ö lür _____ sem nen ni _____

ÇEKE ÇEKE BEN BU
DERTTEN ÖLÜRÜM

2

The musical score is written on ten staves. The first staff contains the lyrics 'Se ver sen a li yi a li yi a li yi de ğ me ya ra ma'. The second staff contains 'de ğ me ya ra ma'. The third staff is empty. The fourth staff contains 'Ben a li nin yo lu na da ca nım ve ri rim ben a li nin yo lu na'. The fifth staff contains 'ca nım ve ri rim Se ver sen a li yi de de ğ me ya ra ma'. The sixth staff contains 'de ğ me ya ra ma'. The seventh staff is empty. The eighth staff is empty. The ninth staff is empty. The tenth staff contains 'A li nin ya'. The music is in 2/4 time, with a key signature of one flat (B-flat). The melody is written on a treble clef. The lyrics are in Turkish and are written below the notes. The score is a single system, with the lyrics continuing across the staves.

Se ver sen a li yi a li yi a li yi de ğ me ya ra ma

de ğ me ya ra ma

Ben a li nin yo lu na da ca nım ve ri rim ben a li nin yo lu na

ca nım ve ri rim Se ver sen a li yi de de ğ me ya ra ma

de ğ me ya ra ma

A li nin ya

ÇEKE ÇEKE BEN BU
DERTTEN ÖLÜRÜM

3

The musical score is written on eight staves, each with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The lyrics are written below the notes, with some words underlined. The melody is a simple, folk-like tune. The lyrics are: ra sı da ye dil ler ya ra sı şah şah şah dil ler ya ra sı nen ni Bu na mer hem ol ma yan dil ler ya ra sı dil ler ya ra sı A li yi sev me yen de hak kın da ne si a li yi sev me yen de hak kın da ne si se ver sen a li yi de değ me ya ra ma değ me ya ra ma

ÇEKE ÇEKE BEN BU
DERTTEN ÖLÜRÜM

4

The musical score is written on eight staves in a single system. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The melody is written in a treble clef. The lyrics are written below the notes, with some words underlined. The lyrics are: Bu yurt se nin de ğil de ko nar gö çer sin şah şah şah ko nar gö çer sin nen ni E cel şer be ti ni de ah yar yar yar na sıl i çer sin bir gün i çer sin Kõr pe ku zu la rın dan da bir gün ge çer sin kõr pe ku zu la rın dan da na sıl ge çer sin se ver sen a ali yi de değ me ya ra ma

ÇEKE ÇEKE BEN BU
DERTTEN ÖLÜRÜM

5

değ me ya ra ma

Pir sul tan a ab da lım da ye ca nım ce za

da şah şah şah def te re ya zar nen ni ni

Hi le baz ya rı na ah yar yar o lur mu pa

zar o lur mu pa zar

3
o lur mu pa zar

6
Bir mer hem çal maz sam çal maz sam ya re ler

ÇEKE ÇEKE BEN BU
DERTTEN ÖLÜRÜM

6

9
a za__ ar gel a zar__ ya re ler a za__ ar gel a zar__

12
se ver sen a li yi__ a li yi__ ah ya__ ar değ me de

15
ya ra ma__ ya ra__ ma__

18
dost__ şah a lim şah şah__ a li yar__

21

24
Bu yurt se nin__ de ğil de__ ah yar__ ko nar

27
gö çer sin__

30
ko nar__ gö çer sin E cel__

ÇEKE ÇEKE BEN BU
DERTTEN ÖLÜRÜM

7

33 şer be ____ ti ni de ____ bir gün de i çer ____ sin ____ e cel ____

36 şer be ____ ti ni de ____ bir gün de i çer ____ sin ____ Kör pe ____

39 ku zu ____ la rın dan da ____ na sıl ge çer sin kör pe ____

42 ku zu ____ la rın dan da ____ na sıl ge çer sin

45 Yü rü ye lim dos tu nan ____

48 dost ____ Me det Al lah me det ____ şa hı se ven şah ____ de sin ____

51 şah a lim ____ me det ____ şah ____

54 Pir sul tan ab da lım ____ ab da lım ____

ÇEKE ÇEKE BEN BU
DERTTEN ÖLÜRÜM

8

ÇEKE ÇEKE BEN BU
DERTTEN ÖLÜRÜM

9

75

Hön ke rim be yim — mey da nım a hım dō nū ver — fi dan boy lum —

78

ah a lim ah —

Çeke çeke ben budayı dertten ölürsem
Seversen aliyi değme yarama
Ben alinin yolunada canım veririm
Seversen aliyide değme yarama

Alinin yarası da diller yarası
Buna merhem olmayan iller yarası
Aliyi sevmeyende hakkın da nesi
Seversen aliyide değme yarama

Bu yurt senin değilde konar göçersin
Ecel şerbetinide ah yar nasıl içersin
Körpe kuzularından da bir gün geçersin
Seversen aliyi de değme yarama

Pir sultan abdalım da canım cezada şah deftere yazar
Hilebaz yarınan olur mu pazar
Bir merhem çalmazsam yâreler azar gel azar
Seversen aliyi değmede yarama
Dost şah alim şah şah ali yar

Bu yurt senin değilde konar göçersin
Ecel şerbetinide bir gün de içersin
Körpe kuzularından da nasıl geçersin,
Yürüyelim dostunan
Dost, medet allah medet, şahı seven şah desin şah alim

Pir sultan abdalım abdalım defterede gel yazar
Hilebaz yarınan da ey olur mu pazar,
Bir merhem çalmazsam yâreler de gel azar
Seversen aliyi yarama

Hönkerim beyim, meydanım şahım
Dönüver fidan boylum şah alim

4.11. Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle

Eser Hakkında Bilgiler	
Eserin Adı	Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle
Eserin Formu	Kırık Hava
Eserin Benzediği Makam	Kürdi
Eserin İcra Edildiği Ortam	Ev Ortamı
Eserin Usulü	
Eserin Karar Sesi	
Eserin Güçlü Sesi	
Eserin Ses Sahası	
Eserin Dizisi	
Eserin Konusu	Tasavvuf

Tablo 18: Gel Benim Derdime Bir Derman Eyle Eserinin Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

KAYNAK KİŞİ:
İsmail GACAR

YÖRESİ:
İZMİR / Bayındır
Yakapınar Köyü

GEL BENİM DİRDİME BİR DERMAN EYLE

DERLEYEN
NOTAYA ALAN:
Sedat GÜRZ

DERLEME TARİHİ:
26 Kasım 2023

The musical score is written on ten staves. The first seven staves contain instrumental notation in 3/8 time, featuring a mix of eighth and sixteenth notes. The eighth staff begins with the lyrics 'Gel be nim der di me' followed by a long horizontal line. The ninth staff continues with 'bir der man ey le' followed by another long horizontal line. The tenth staff continues the melody with 'bir der man ey le' followed by a final long horizontal line. The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 3/8.

GEL BENİM DİRDİME
BİR DİRDİMAN EYLE

2

A lem le rin ser di ne der man o lan şah der
man oa lan şah Hük
mü nün üs tū ne de bir fer man ey le bir
fer man ey le A
lem le rin hük mü ne fer man o lan şah fer man o lan şah
Sey ran ga him nur da ar
şin yū ce si ar şin yū ce si
Kan ber a ğa sı dir da sel
man ho ca sı sel man ho ca sı Ser

GEL BENİM DİRDİME
BİR DİRDİMAN EYLE

3

ver mu ham me din de____ mi raç ge ce si____ mi

raç ge ce si____ Ye din ci fe lek te de____ as

lan o lan şah____ as lan o lan şah____

____ Bin bir is min var dur da____ bir is min hı zır____

____ bir is min hı zır____ Her

ner de çağ rır sın da____ hak or da na zır____ hak or da na zır____ hak

or da ha zır____

____

GEL BENİM DİRDİME
BİR DİRDİMAN EYLE

4

GEL BENİM DİRDİME
BİR DİRDİMAN EYLE

5

19
A lem ler gö nül de de tes bih o lan şah ah yar yar

22
dost şah a lim şah şa him

25

28
Hön ke rim be yim

31
sul ta nım şa him Dö nü ver fi dan boy lum şah a lim şah şah a

34
lim

Gel benim derdime bir derman eyle bir derman eyle
Âlemlerin serdine derman olan şah derman olan şah
Hükmünün üstüne bir ferman eyle bir ferman eyle
Âlemlerin hükmüne ferman olan şah ferman olan şah

Seyrangahım nurda arşın yücesi arşın yücesi
Kanber ağasıdır da elman hocası selman hocası
Server muhammedin de miraç gecesi miraç gecesi
Yedinci felekte de aslan olan şah aslan olan şah

Bin bir ismin vardır da bir ismin hızır bir ismi hızır
Her yerde çağırırsan da hak orada nazır ah orada hazır

Ah orda hazır...

Ali padişah olmuş muhammet vezir
Onların ulusu ali değil mi ah yar yar
Dost şah alim şah şahım

Kul himmet üstadımda meydan da merdim
Her nere baktıysam da aliği gördüm gördüm
Sabah akşamda dinimde virdim

Âlemler gönlünde de tesbih olan şah ah yar yar
Dost şah alim şah şahım

Hönkerim beyim sultanım şahım
Döntüver fidan boylum şah alim şah şah
Şah alim şah

SONUÇ

İzmir'in Bayındır ilçesinde bulunan Tahtacı köylerinden Yakapınar köyünde yapılan alan araştırması sonucunda toplamda 11 türkü derlenip notaya alınmıştır. Derlenip notaya alınan bu türkülerin incelemeleri; form, ses değiştirici, güçlü ses, usul, karar sesi ve ses genişliği başlıkları altında yapılmıştır. Yörede bulunan Tahtacılar ile ilgili bilgiler edinilmiştir. Fakat yapılan bu çalışma yörede bulunan Tahtacıların tamamını kapsayacak genişlikte yapılmamıştır. Derlenen bu eserler Yakapınar köyünde bulunan Zakir İsmail Gacar'dan kayıt altına alınarak notası yazılmıştır. İsmail Gacar'dan derlenen bu eserler incelenerek çalışmaya aktarılmıştır. İnceleme sonucu elde edilen sonuçlar şu şekildedir.

Form Sınıflandırmasının Sonuçları

Yakapınar köyünden derlenen 11 eseri form yönünden incelediğimizde, 11 eserin 7 tanesi uzun hava olarak kayıtlara geçmiştir. Bu 7 eserin oranı %64 iken kırık havalar %36'dır. Derlenen 11 eserin 4 tanesi ise kırık havadır. Karma havalarda kayıt altına alınan eser bulunmamaktadır.

Ses Değiştirici Özelliklerin Sonuçları

Derlenen 11 eserin ses değiştirici özelliklerini incelediğimizde, 11 eserin 8 tanesinde si bemol 2 sesi kullanılmıştır. Bu 8 eser derlenen 11 eserin %41'ini oluşturmaktadır. Yine derlenen 11 eserin 4'ünde ise si bemol sesi kullanılmıştır. Bu 4 eser, derlenen 11 eserin %18'ini oluşturmaktadır. 11 eserin 4'ünde ise fa diyez 3 sesi kullanılmıştır. Bu 4 eser derlenen 11 eserin yine %18'ini oluşturmaktadır. Derlenen 11 eserin 5 tanesinde mi bemol sesi kullanılmıştır. Bu 5 eser, 11 eserin %23'ünü oluşturmaktadır. Bu eserlerin sese değiştirici özelliklerinin oran sonuçları dışında değinilecek bir diğer konu ise bir eser içinde aynı nota üzerinde ses değiştirici özellik taşıması. Bu 11 eserin 4 tanesi kırık hava formundadır. Kırık hava formunda olan bu 4 eserin ilk bölümünde si bemol sesi başlayıp eserin ortalarına doğru si bemol 2 sesine değiştiği görülmüştür. Kırık havaların 1 eserinde ise tamamen si bemol 2 sesi vardır. 11 eserin büyük bir bölümünde fa diyez 3 perdesi yoğunlukla kullanılmıştır.

Usul İncelemelerinin Sonuçları

Derlenen bu eserleri usul bakımından incelediğimizde 11 eserin 7 tanesi serbest zamanlı usulde olduğu görülmüştür. Bu 7 eser derlenen 11 eserin %64'ünü oluşturmaktadır. 11 eserin 3 tanesi ise 9/8'lik (2+2+2+3) usulde olduğu görülmektedir. Bu 3 eser 11 eserin %27'sini oluşturmaktadır. 11 eserin 1 tanesi ise 9/8'lik (3+2+2+2) usulde olduğu görülmektedir. Bu 1 eser, derlenen 11 eserin %9'unu oluşturmaktadır.

Eserlerin Ses Genişliği Sonuçları

Derlenen 11 eserin ses genişliği incelendiğinde 1 eser 4 ses %9 oranında, 3 eser 6 ses %27 oranında, 2 eser 7 ses %18 oranında 4 eser 9 ses %37 oranında, 1 eser 12 ses %9 oranında karşımıza çıkmaktadır.

Eserlerin Makam Sonuçları

Derlenen 11 eserin 5 eseri Hüseyini makamı %46 oranında, 2 eseri Uşşak makamı %18 oranında, 2 eseri Kürdi makamı %18 oranında, 1 eseri Buselik Makamı %9 oranında, 1 eseri Segâh makamı %9 oranında kullanıldığını görmekteyiz.

Karar Sesi Sonuçları

Derlenen 11 eserin karar sesi incelemesinde 10 eseri la sesi %91 oranında ağırlıkla karşımıza çıkmaktadır. Si ses 1 eser %9 oranla kullanıldığını görmekteyiz.

Güçlü Sesi Sonuçları

Derlenen bu 11 eserin 6 eseri mi güçlü sesi %55 oranında, 5 eseri re güçlü ses %45 oranla kullanıldığını görmekteyiz.

Eserlerin Edebi Açıdan Sonuçları

Derlenen 11 eser incelendiğinde seslendirilen eserlerin tamamının Alevilik inancında “Yedi Ulu Ozan” olarak adlandırılan şairlerin şiirlerinden olduklarına ulaşılmıştır. Bu şiirler, Kul Himmet, Şah Hatayi ve Pir Sultan Abdal şiirleridir. Tahtacılar içeri cemleri olarak isimlendirdikleri Cem evlerinde yapılan ayinlerde Şah Hatayi nefeslerini, dışarı cemleri olarak isimlendirdikleri Cem evlerinin dışında yapılan toplanmalarda ise Kul Himmet ve Pir Sultan Abdal'ın nefeslerini seslendirirler.

Yukarıda sıralanmış olan alt problemlere ilişkin yanıtlar sonucunda, derlenen 11 eserin özelliklerini aktardığımızda şu sonuçlara varmak doğru olacaktır;

- Uzun hava formlarında genellikle si bemol 2, fa diyez 3 sesi ve güçlü ses mi sesi kullanıldığı görülmektedir.
- Uzun hava eserlerinde genellikle Hüseyini makamı kullanıldığı görülmüştür.
- Kırık havalarda si bemol 2, si bemol ve fa diyez 3 seslerinin genelde kullanıldığı görülmüştür.
- Kırık havalarda karşımıza çıkan makamlar Kürdi ve Uşşak makamıdır.
- Kırık havaların tamamı 9/8'lik usulde icra edilmiştir. Fakat 4 kırık havadan biri 3+2+2+2 şeklinde ilerlemektedir.
- Uzun hava ve Kırık hava olmak üzere genelde karar sesi la olarak görülmektedir.

Yapılan bu çalışma ve çalışmanın sonuçları üzerinden öneriler şu şekildedir;

- Halk müziğinin değerlerinden olan Tahtacı müziklerinin araştırmalara ve çalışmalara konu edilerek daha detaylı sonuçlara ulaşılması gerekmektedir.
- Kapalı toplum olan Tahtacıların kültürel değerlerinin unutulmaya müsait olduğu söylenebilir. Buna istinaden devlet kurumları tarafından bir proje ile bilgilerin kulaktan kulağa aktarımından ziyade yazılı kaynak haline getirerek unutulmaması konusunda çalışmalar yapılmalıdır.
- Yapılan araştırmalar neticesinde gerek mahalli sanatçılar gerekse din açısından zakirlik yapan kişi sayısının neredeyse yok denilecek kadar az olduğu söylenebilir. Bu durum göz önünde bulundurularak var olan kişilere ulaşıp bu kültürün eğitimlerinin yapılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. (2011). Alevi müzik uyanışı bağlamında İzmir yamanlar alevi göçmenlerinin müzik pratikleri. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Akdeniz, S. & Ersoy, İ. (2012). İzmir tahtacıları ekseninde kültürel kimliğin ifade aracı olarak semahlar. *Alevilik Araştırma Dergisi*. 2(4) 240-279.
- Aksüt, H. (2012). *Aleviler*. Yurt.
- Altunkaya, S. (2019). *Bir kültür coğrafiyası araştırması: teke yöresi tahtacıları rneği*. Yayınlanmış yüksek lisans, Akdeniz Üniversitesi.
- Arslan, M. (1997). *Bektaşı nefesleri üzerinde incelemeler*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Atıcı Şenol, M. (2021). *Günümüz temsillerinde cem ritüelleri: alevi kültür dernekleri mersin cemevi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, mer Halisdemir Üniversitesi.
- Avunduk, G. (2019). *Alevi-bektaşı kültüründe cem töreni (sivas rneği)*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Baş, M. (2016). Günümüzde Hristiyan Türkler ve Konumları. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1), 13-26.
- Bayat, H. B. (2019). *Tahtacı düğünlerinde semah dönmek: Antalya ili Manavgat ilçesi kalemler köyü rneği*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi.
- Benli, Y. (2019). Alevi-bektaşı öğretisinde hakk’a yürüme erkânında müzik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 91 169-192.
- Bichen, Hüseyin Yüksel (2005). *İnanışları ve Gelenekleriyle Tahtacılar*. Tekağaç.
- Bilge, M. C. (2021). *İnançlar ve gelenekler çerçevesinde anadolu’da yaşıyan alevilik: batı ege tahtacılar*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Şeyh Edebali Üniversitesi.
- Bozkurt, F. (2012). Ocaklara ve “buyruk” kitaplarına göre çeşitli alevi gelenekleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 63 385-410.
- Bulut, K. (2011). *Alevilikte Tanrı Anlayışı*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi.
- Bulut, . (2014). *Sosyolojik ağıdan tahtacı grupların araştırılması (muğla rneği)*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Bulut, . & Bal, H. (2015). Sosyolojik Ağıdan Tahtacı Grupların Araştırılması (Muğla rneği). *Sdı Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 36 81-102.

- Büyükçelebi, H. (2019). *Anadolu Aleviliği ve Bektaşilik ilişkisi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Büyükokutan, A. (2005). *Muğla yöresi alevi Türkmenlerinin halk edebiyatı ve folklor ürünleri üzerine bir araştırma*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi.
- Canbaz, A. (2022). Güney Bulgaristan’da Alevilik-Bektaşilik (Kırcaali-Hasköy Örneği). Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi.
- Ceylan, Y. (2015). *Kültürel çeşitlilik bağlamında Anadolu Aleviliği*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Coşkun Çıblak, N. (2013). Tahtacılar ve tahtacı ocaklarına bağlı oymakların yerleşim alanları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 68 33-54.
- Çakmak, Y.- Gürtaş, İ. (2016). *Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik*. İletişim.
- Çıblak, N. (2003), Mersin tahtacı kültüründeki terimler üzerine bir deneme. *Folklor / Edebiyat*. 33 217-238.
- Çıblak, N. (2005). *Mersin Tahtacıları*. Ürün.
- Çıblak, N. (2005). *Tahtacılar Halk Bilimi Araştırmaları*. Ürün.
- Çılgın, S. (2019). *Kültürel belleğin taşınabilirliğinde rol alan etkenler: Çanakkale tahtacı Türkmenlerinde sazandarlık örneği*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi.
- Çınar, E. (2004). *Aleviliğin gizli tarihi*. Cihivi Yazıları.
- Çınar, E. (2012). *Aleviliğin kökleri abdal musa’nın sırrı*. Kalkedon
- Çınar, S. (2020). Alevi-Bektaşî kültür ortamında müziği temsil eden kadınlar. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 96 185-200.
- Çiftçi, E. (2020). Ulus-devlet inşasının tahtacılar yansımaları: ittihat ve terakki cemiyeti’nin tahtacı Alevileri raporu. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 12(3), 465-489.
- Çoruhlu Y. (2000). *Türk mitolojisinin ana hatları*. Kabalcı.
- Dalkıran, S. (2002). Alevi kimliği ve anadolu aleviliği üzerine bir deneme. *Ekev Akademi Dergisi*. 6(10) 95-117.
- Demirci, Ç. (2019). *Bir kimlik göstergesi olarak alevi müziği ve popülerleşmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi.
- Demir, S. (2013). *Türk Halk Müziğinde Türler*. Usar.

- Dönmez, A. O. (2021). *Muğla ili tahtacı Türkmenlerinin inanç bağlamlı müzik pratikleri*. Yayımlanmış sanatta yeterlilik tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Dönmez, B. M. (2010). Alevi, cem ritüelinde canlandırılan kırklar söylencesinin ‘şiiir-müzik-dans’ ile ilişkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(14) 191-199.
- Dönmez, Mustan, B. (2008). *Alevi müzik uyanışı bağlamında İzmir limontepe alevi göçmenlerinin “müzik pratikleri”*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Dönmezer, S. (1994), *Toplumbilim*. Beta.
- Ekinci M. (2004). *Aleviliğin temel kaynaklarından biri olan buyruk’un iman ve islam esasları açısından bir değerlendirilmesi*. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (13). 7-40.
- El-Bağdadi. (1979) *Mezhepler arasındaki farklar (El-Fark Beyne’l-Fırak)*. (E. R. Fığlalı, Çev.) Kalem.
- Eliade, M. (2018). *Şamanizm*. (İ. Birkan, Çev.) İmge.
- Engin, İ. (1998). *Tahtacı kimliğine ve demografisine giriş*. Ant.
- Engin, İ. (1998). *Tahtacılar*. Ant.
- Erdem, M. (2018). *Alevi-bektaşî menâkıbnamelerine göre Alevilik*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi
- Erdoğan, A. (2019). *Anadolu Aleviliğinde ritüel ve müzik birlikteliği: yukarıemirler köyü müsahiplik cemi örneği*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi.
- Erdoğan, K. (2000). *Alevi-Bektaşî gerçeği*. Alfa.
- Eroz, M. (1990). *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*. KB Yayınları.
- Eroz, M. (2014). *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*. Ötüken.
- Ersoy, İ. (2019). Müzik türleri sınıflandırmasında model uygulaması: bir müzik türü olarak “semah”. *Eurasian Journal of Music and Dance*. (14), 32-62
- Fığlalı, E. R. (2006). *Türkiye’de Alevîlik Bektâşilik*. İzmir İlahiyat Vakfı.
- Genç, Ersin, S. (2017). *Kemalpaşa tahtacı kültürü: çınar köy örneği*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi.
- Gökçen, A. & Altop, Z. & Çayır, B. N. (2020). *Kaz dağları’ndan Toroslara tahtacı Türkmen Alevileri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Gölpınarlı, A.(1997). *Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatları*. İnkılap.

- Görkem, İ. (2000). Alevi ve Bektaşî Geleneğinde Nevruz Törenleri. *Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri*. T. C. Kültür Bakanlığı. 49-56.
- Gülten, S. (2020). Kökler ve Dallar: Tahtacı Alevilerinin Menşei ve Tahtacı Cemaatleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. (95) 143-167.
- Güneş, D. (2013). *Tokat yöresi alevi-bektaşî inancında zakirlik geleneği*. Yayınlanmış doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Güney, M. (2021). *Anadolu Aleviliğindeki Müzik pratiklerinin kimlik inşasındaki yeri*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi.
- Işık, C. (2014). Alevi İnancında Kadın; Ruhsal Kabullerden Gündelik Yaşama. *Alevilik Araştırma Dergisi*. 8 13-33.
- Kaplan, A. (1998). *Balıkesir tahtacı köyleri kongurca ve türkalî’de halk bilimi açısından müzik yapısının araştırılması*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.
- Kaya, A. (2012). *Alevilik ve Dersim Üzerine Seçme Yazılar*. Yazı.
- Kocadayı, A. (2013). *Kaşdışlen tahtacılarının dini ve sosyo-kültürel yapısı*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi.
- Köksal, C. (2006). *Kentleşme sürecinde dinsel kimliklerin dönüşümü; Ankara örneği*. Yayınlanmış master tezi, Gazi Üniversitesi.
- Kuşçi, A. (2018). *Orta Toros tahtacıları: tarih, kültür ve medeniyet*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Küçük, M. (2009). *Horosan’dan İzmir Kıyılarına Alevi Türkmenler Cemaat-ı Tahtacıyan*. Horosan.
- Melikoff, I. (1993). *Uyur İdik Uyardılar*. (T. Alptekin, Çev.) Cem.
- Melikoff, I. (2015). *Uyur İdik Uyardılar*. Demos.
- Mutlu, H. K. (2011). Balıkesir ve Batı Anadolu Yöresi Tahtacı Türkmenleri, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 6(1), 1503-1510.
- Ocak A. Y. (1981). Türk Heterodoksi Tarihinde Zındık, Harici, Râfızî, Mülhid ve Ehl-i Bid’at Terimlerine Dair Bazı Düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*. 12, 507-520.
- Ocak, A.Y. (2016). *Türk Sufiliğine Bakışlar*. İletişim.
- Ocak, Y. A. (2018). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İletişim.

- Odabaşı, G. (2016). *Alevi geleneğinde cem ibadeti*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi.
- Öz, M. (2007). Râfîzîler. *İslam Ansiklopedisi*. C.34, 396.
- Öz, T. (2021). *Türkiye’de Alevi-Bektaşî Grupları ve Sembolizm*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Gümüşhane Üniversitesi.
- Öz, T. (2021). *Türkiye’de alevi-bektaşî grupları ve sembolizm*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Gümüşhane Üniversitesi.
- Öztelli, C. (2016). *Pir Sultan Abdal*. Acar Matbaa.
- Perrın, M. (2021). *Şamanizm*. (B. Arıbaş, Çev.). İletişim.
- Seçer, S. (2009). XVI. asırda Anadolu’da Alevilik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*. 49 249-254.
- Selçuk, A. (2005). *Tahtacılar*. Yeditepe.
- Selçuk, A. (2008). *Ağaçeri türkmenleri tahtacılar*. IQ Kültür Sanat.
- Seyhan, S. (2001). *Silifke yöresinde yaşayan tahtacı oymakları halk türküler*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Seyirci, M. (2007). *Batı Akdeniz Bölgesi Tahtacıları*. Derin.
- Şenyayla, G. (2020). *Tahtacılar üzerine sosyolojik bir araştırma (Antalya ili örneği)*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi.
- Tamay, S. (2002). *İzmir yöresi tahtacı semahları’nın tür ve biçim yönünden incelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi.
- Tamay, S. (2009). *Tahtacı semahları ve mengi*. Yayınlanmış doktora tezi, Ege Üniversitesi.
- Tire, M. (2012). *Tarsus Tahtacılarında halk inançlarının dinler tarihi açısından incelenmesi (Çamalan ve Kaburgediği Köyleri örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Turan, A. & Yıldız, Harun. (2008) Tarihten günümüze anadolu aleviliği. *Ondokuz Mayıs İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 26 11-24
- Türkdoğan, O. (2006). *Alevi Bektaşî Kimliği: Sosyo - Antropolojik Araştırma*. Timaş.
- Uçar, R. (2004). Bir Fenomen Olarak Ayin-i Cem (Sosyolojik Bir Yaklaşım). *Dini Araştırmalar Dergisi*. 7(19), 73-81.
- Uçar, R. (2012). *Alevilik-Bektaşilik: Abdal Musa Tekkesi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Berkan.

- Üzüm, İ. (2002). Kızılbaz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C.25. 546-557.
- Yakar, S. (2011). *Alevilikte hak, mumammed, ali inancı*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi.
- Yalnızoğlu, T. (2018). *Dört kapı kırk makam öğretisi ve Alevilik*. Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı.
- Yıldız, D. (2020). *Sosyo-kültürel ve dini yönleriyle tahtacılar elmalı-akçaenış örneği*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi.
- Yılmaz, E. (2021). Alevi tarih yazımı üzerine. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 99 245-266.
- Yöre, S. (2011). Alevi bektâşi kültürünün müziksel kodları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. (60) 2019-244.
- Yörükan, Z. Y. (2022). *Müslümanlıktan evvel türk dinleri şamanizm*. (Yayıma hazırlayan, T. Yörükan). Ötüken.
- Yörükan, Z. Y. (2015). *Anadolu'da aleviler ve tahtacılar* (eklerle ve notlarla yayıma hazırlayan: T. Yörükan). Ötüken.
- Yörükan, Z. Y. (2017). Alevi bektâş tahtacı nefesleri. (Yayıma hazırlayan, T. Yörükan). Ötüken.
- Zelyurt, R. (2011). *Anadolu Aleviliğinin Kültürel Kökeni Türk Kültürü*. Kripto.
- Zelyut, R. (1992). *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*. Yön.

İnternet Kaynakları

- <https://sozluk.gov.tr/> E.T. 29/12/2022
- <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/tarikat/> E.T. 25/12/2023.
- <http://www.akm-troisdorf.de/> E.T. 24/12/2023
- <http://erzincan.gov.tr/alevi-vatandaslar-cem-torende-bir-araya-geldi/> E.T. 21/11/2023
- <http://www.alevitakvimi.com/alevilik/alevilik-nedir-alevi-islam-din-hizmetleri-cem-vakfi/> E.T. 23/11/2023
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/alevi/> E.T. 21/11/2023
- (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Alevilik> E.T. 24/10/2023
- <https://turkcenedemek.com/> E.T. 15/01/2023

EK

Ek 1: Zakir İsmail Gacar ile Yapılan Görüşme

Sedat Gürz: Ben Sedat Gürz, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, müzik bilimleri yüksek lisans öğrencisiyim. Şuanda İzmir'in Bayındır ilçesi, Yakapınar köyündeyiz. 26 Kasım 2023 tarihinde... Adınızı öğrenebilir miyim?

İsmail Gacar: İsmail Gacar, soyadımdan anlaşıldığı gibi Şah İsmail'e ilk biat eden Gacarogullarından gelmekteyiz.

S.G.: Ne zaman doğdunuz?

İ.G.: Anam biber dikim zamanı der her zaman. Biberler nisan ayında dikilir. Nisan ayı diye söyler. Ama kimliğimde 01.07.1967 yazmakta.

S.G.: Hangi il, hangi ilçede doğdunuz?

İ.G.: İzmir Bayındır, Yakapınar köyünde doğdum.

S.G.: Kaç kardeşiniz var?

İ.G.: Evin en küçük çocuğuyum. 3 kardeşiz.

S.G.: Evli misiniz?

İ.G.: Evliyim.

S.G.: Çocuklarınız var mı? Kaç çocuğunuz var?

İ.G.: Evet, iki çocuğum var.

S.G.: Eğitim durumunuz nedir ?

İ.G.: Üniversite mezunuyum.

S.G.: Mesleğiniz nedir?

İ.G.: Emekli polis memuruyum. Çok uzun zamandan beri Zakirlik yapmaktayım.

S.G.: Ne icra ediyorsunuz?

İ.G.: Bağlama ve Keman.

S.G.: Bağlamayı ve Kemanı kendiniz mi öğrendiniz, eğitim mi aldınız?

İ.G.: Müziğe merakım vardı. Çocukken küçük bir saz aldılar. O zamanlar birazcık elime alıp bırakıyordum. Çok ilgilenmiyordum. Sonraları kemana merak saldım. Babam ud ve keman çalıyordu. Halam ud çalıyordu. Sanırım ondan kaynaklı hevesim oldu. İlk babam kabak kemane yaptı onunla öğrenmeye başladım, sonraları keman öğrenmeye başladım. Çok heveslenmeye başladığımdan sürekli rüyalarımda keman çalıyordum. Kendi kendime öğrendim. Aklımda hiç eğitim almak gelmedi. Bağlama için ise

Aydında bir hocaya gittim ve orada eğitim aldım sonraları içeri cemlerinde bağlama çalmaya başladım.

S.G.: Bağlama, Keman ya da Zakirlik konusunda eğitim verdiğiniz kişiler oldu mu?

İ.G.: Hayır eğitim verdiğim kimse olmadı. Sadece okuduğum nefesleri isteyenler oluyordu onları yazdırdığım, verdiğim kişiler oldu.

S.G.: Zakirlik konusunda eğitim aldınız mı? Kimlerden aldınız?

İ.G.: Zakirlik konusunda birçok kişiden eğitim aldım. Koçarlı, Atatürk mahallesinde Ahmet Uçar Avcı, Hasan Özdemir, Ali Özdemir ile çalışmalarımız oldu. Ayrıca Yatağanda Hasan Sert vardı. Bu isimlerden eğitim aldım. Hasan Sert cümbüş ile zakirlik yapıyordu. Diğerleri ise bağlama ile icra yapıyordu.

S.G.: Kardeşlerinizde Zakirlik yapan var mı?

İ.G.: Hayır yok. Sadece bağlama çalışıyorlar. Babamda bağlama çalışıyordu ama musahiplik olmadığı için zakirlik yapmamış. Bizlerde Zakirlik yapacak kişi muhakkak musahiplik olmak zorunda. Yoksa bu hizmeti yürütemez.

S.G.: Bağlama ve Keman çalgısını cem törenleri dışında başka yerlerde çalışıyor musunuz?

İ.G.: Derneklerimizin etkinliklerinde çaldığım oluyor. Hatta Murat Bal bağlama, İbrahim Tutkaç ud, ben keman çalışıyorum. Muhabbetlerde üçümüzün çaldığını gördükçe bize “Tahtacı üçlüsü” adını verdiler. Ayrıca düğün bitimlerinde oturak muhabbetlerinde çalışıyorum. İcra ettiğim çalgılarımı çok seviyorum, çocuklarıma vasiyet ettim, öldüğümde kemanımı tabutumun içine koysunlar diye.

S.G.: Cem ayinlerinde çalmış olduğunuz çalgıların özellikleri nelerdir?

İ.G.: Şuanda icra ettiğim Keman ve Bağlama modern olanlardan.. Ama eskilerde, tahtacı obalarında buldukları güzel ağaçlardan saz oylarlanmış. Ağaç ne olursa olsun güzel tomruk bulmaları yeterli olurdu. Bazı yerlerde gördüm çam ağacından yapılmış sazlar vardı. Dut ağacından yapılanı gördüm. Yapıştırıcı maddelerini bile kendileri yapıyorlar.

S.G.: Çaldığınız bağlamanın özellikleri nelerdir?

İ.G.: Dediğim gibi şuanda çaldığım bağlama modern bağlama. Kısa sap dediğimiz bağlamalardan. Ama eskiden Türkmen sazı dediğimiz 9 ya da 10 perdeli 5 telli sazlar vardı. Biz Türkmen sazı deriz. Şimdilerde günümüzdeki bağlamalar kullanılıyor. Teknesi oldukça büyük sazlardı. Divan ve meydan sazlarındandı.

S.G: İcra ettiğiniz eserler nelerdir?

İ.G.: Biz Tahtacılar içeri cemlerinde, yani cem evinin içinde yapılan cemlerde sadece Şah Hatayi nefesleri icra ederiz. Dışarı cemlerinde ise, yani muharrem toplanmaları, kurban toplanmaları, cenaze olduğunda ölen kişide başında okuduğumuz nefesler ise Pir Sultan Abdal ve Kul Himmet'ten olur. Onları içeri cemlerine almayız.

S.G.: İcra ettiğiniz eserleri kimlerden öğrendiniz?

İ.G.: Ahmet Uçar Avcı, Hasan Özdemir, Ali Özdemir ve Hasan Sert hocalarımdan öğrendim.

S.G: Vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Ek 2: Tahtacı Dedesi Mehmet Ateş ile Yapılan Görüşme

Sedat Gürz: Ben Sedat Gürz, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, müzik bilimleri yüksek lisans öğrencisiyim. Şuanda Manisa Merkezdeyiz. 26 Kasım 2023 tarihinde... Adınızı öğrenebilir miyim?

Mehmet Ateş: Mehmet Ateş.

S.G.: Ne zaman doğdunuz?

M.A.: 1965 yılında doğdum.

S.G.: Hangi il, hangi ilçede doğdunuz?

M.A.: Balıkesir Merkez, Türkali köyünde doğdum. Soyumuz Manisa Akhisar'a dayanır. Babam 9-10 yaşlarındayken Türkali köyüne göçmüşler.

S.G.: Evli misiniz? Ne zaman evlendiniz?

M.A.: Evet. 27 Mart 1977 yılında.

S.G.: Çocuklarınız var mı? Kaç çocuğunuz var?

M.A.: Evet var. 3 kızım var.

S.G.: Kaç kardeşiniz var?

M.A.: 5 kardeşim var.

S.G.: Kardeşlerinizden Zakirlik ya da Dedelik yapan var mı?

M.A.: En büyük abim Zakirlik ve Dedelik yapardı. Rahmetli olunca bu yolu ben sürmeye devam ettim. Rahmetli babamda Zakirlik ve Dedelik yapardı.

S.G.: Eğitim durumunuz nedir?

M.A.: İlkokul mezunuyum.

S.G.: Hangi ocaktan geliyorsunuz?

M.A.: Yanyatır ocağında gelmeyiz. Dur Hasan dedeye bağlıyız. Normalde Yanyatır ocağına bağlı olan dedeler diğer bir Tahtacı ocağı olan Hacı Emir ocağının cemlerini yürütmez. Ama son zamanlarda Dede olmadığı için beni davet ettiklerinde gidiyorum.

S.G.: Tahtacılar dedelik kavramı nasıldır?

M.A.: Tahtacılar biraz daha kapalı kaldıkları için bu yolu daha dikkatli sürüyorlar. Doğuda yaşayan Alevilerden daha bağlı ve daha ıkrarlı bu yolu sürüyoruz. Dedelik kanaat önderidir. Dede bu yolda önemli rol oynamaktadır. Birlik beraberliği sağlamak zorundadır.

S.G.: Hangi cem evinin dedeliğini yapmaktasınız?

M.A.: Bağlı olduğum bir cem evi yok. Çağırılan her yere gitmekteyim. Marmara, Ege, Akdeniz bölgesine giderim.

S.G.: Bağlama icra ediyor musunuz?

M.A.: Çok az icra etmekteyim. İyi çalamam ama nefes seslendiririm.

S.G.: Ailenizde bağlama çalan veya Zakirlik yapan kişiler var mı?

M.A.: Bağlama çalan var ama Zakirlik yapan yok. Abimin oğlu yeğenim çalar.

S.G.: Dedelik dışında başka bir işle meşgul müsünüz?

M.A.: Yok hayır yapmıyorum.

S.G.: Cem törenlerinin çeşitleri nelerdir?

M.A.: İkrām cemi vardır. İkrām cemi Aliye bağlanmaktır. Meydan cemleri vardır. Yani görgü cemidir. Kūsler barıştırılır. Musahiplik cemi vardır. Musahiplik cemlerinde mürebbi vardır. Musahip olacak kişilere yol gösterir. Yol gösteren kişidir. Bir köprü gibidir. Bütün cem törenleri yürütebilirim.

S.G.: Cem törenlerinde hangi nefesler okunur?

M.A.: Cemin çeşidine uygun nefesler okunur.

S.G.: Tahtacılar da analık kavramı var mıdır?

M.A.: Evet vardır, eşim anadır.

S.G.: Tahtacılar Türkmen midir?

M.A.: Kesinlikle Türkmen'dir. Irk olarak Türkmen, din olarak Alevilik, yaşayış biçimi olarak Tahtacı diyebiliriz.

S.G.: Neden Tahtacı denir?

M.A.: Gerçek anlamda Ağaç işleri uğraştıkları içindir. Hatta babamın tez dediğimiz bir aleti vardı. Hızır gibi. Dağlara gidip ağaç biçerlerdi. Ağaç işlerinde iyi olur Tahtacılar. Bu sebepten kaynaklı Tahtacı ismini almışlardır. Hatta ağaç keserken dualarımız vardır. Rızkım için kesiyorum anlamında dualar okunur. Hatta kurban kesilir.

S.G.: Cenaze erkanları nasıldır?

M.A.: Tabut ile gömeriz. Sevdiği kıyafetlerle gömeriz. Bu kültür ise Fatma anadan kalmıştır. Ben öldüğümde güzel kıyafetlerimle gömün beni Ya Ali demiştir. Erkek öldüğünde sarığını takıp, kemendini kuşatıp gömerler. Kadınlarda üç etek dediğimiz kıyafet vardır onunla gömeriz. Cenaze evinde eğer ölen kişi musahiplik ise delil yakarız ve ölüm nefesi okuruz. Eğer musahiplik değilse sadece ölüm nefesi okunur.

S.G.: Düğünler ve gelin çıkartmalar nasıl olur?

M.A.: Gelin evinde ağıtlar okur. Baba kuşağını bağlar dua okur. Oğlan kardeşi varsa ayakkabısını giyindirir ve para koyar içine. Dualarla evinden çıkartılır. Babası ve kardeşi çıkarır ve dünürüne emanet ederler.

S.G.: Çok teşekkür ederim.

Ek 3: Tahtacı Kùltür Dernekleri Federasyonu Başkanı Yolcu Bilginç ile Görüşme

Sedat Gürz: Ben Sedat Gürz, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, müzik bilimleri yüksek lisans öğrencisiyim. Şuanda İzmir Güzelbahçe Yaka mahallesindeyiz. 25 Kasım 2023 tarihinde Tahtacı Kùltür Merkezi ve Cem evinde... Adınızı öğrenebilir miyim?

Yolcu Bilginç: Yolcu Bilginç.

S.G.: Ne zaman doğdunuz?

Y.B.: 1966 doğumluyum.

S.G.: Hangi il, hangi ilçede doğdunuz?

Y.B.: İzmir Urla, Bademler köyü doğumluyum.

S.G.: Evli misiniz?

Y.B.: Evliyim.

S.G.: Çocuklarınız var mı? Kaç Çocuğunuz var?

Y.B.: Yok

S.G.: Eğitim durumunuz nedir?

Y.B.: İstanbul Teknik Üniversitesi Konservatuvarı mezunuyum. Yüksek lisansımı da aynı okulda yaptım.

S.G.: Tahtacı kelimesi nereden gelmekte?

Y.B.: Adana Ceyhan da Dur hasan dede zamanında yapılan katliam zamanından sonra göç oluyor. Göçten sonra Tahtacı ismini alıyorlar. Öncesinde yaylalarda hayvan besleyen bir toplum olarak yaşamlarını sürüyorlardı. Sonraları hızar hane ile karşılaşıyorlar. Bolkar dağlarında Hızar haneyi işleten kişiler Rumlar ve Tahtacılarla iş teklif ediyorlar ve sonraları tahta işleri ile ilgileniyorlar. Aslında bir şifreleme gibi bu Tahtacı ismi.

S.G.: Tahtacılar ile Aleviler aynı kişiler midir?

Y.B.: Tahtacıların hepsi Alevidir. Alevilerin hepsi tahtacı değildir. 48 ocak olduğu söylenir. Bu 48 ocağın 2 tanesi Tahtacı ocağıdır.

S.G.: Tahtacılardaki din olgusu nasıldır?

Y.B.: Dede geleneği elbette Tahtacılarda da vardır. On iki hizmet aynı şekilde uygulanmaktadır. Semahlar nefesler seslendirilir. İkrar törenleri vardır. Alevilik inancıyla ana hatlar aynıdır.

S.G.: Tahtacılarda müzik nasıldır?

Y.B.: Bildiğimiz, alışageldiğimiz Alevi müziklerinden farklıdır. Semahlarda dans figürleri farklıdır. Nefesleri müzikal açıdan farklıdır. Ege’de nefesler gurbet havası gibidir. Akdeniz’de farklıdır, Gaziantep tarafında farklıdır. Coğrafya Tahtacıların müziklerini etkilemiştir.

S.G.: Tahtacılar neden kapalı toplum olarak kalmışlardır?

Y.B.: Bu işe gönül gözü açık olan kişilerle yapmak hedeflenmiştir. Hz. Ali neden dört binleri, kırk binleri kurmadı da kırkları kurdu? Çünkü her yerde bu yola tam anlamıyla bağlı herkes olmayabiliyor. Bu sebepten kaynaklı herkesi almıyorlar içlerine. Öyle bir mertebeye ulaşmak gerekiyor ki dini törenlere öyle katılabiliyorsun.

S.G.: Bu bölgede icra edilen nefeslerin hepsi aynı mıdır? Köylere göre değişkenlik gösterir mi?

Y.B.: Tahtacılarda cem uygulamalarında şöyle bir durum vardır. Dedeler tek bir cem evine bağlı değillerdir. Ocak kültürü yaygın olduğu içi dedeler birden çok köylere cem yürütmek için gider. Eğer gittiği yerde Zakir yoksa kendi Zakir’ini yanında götürür. Bu yüzden köyler arası müzik farkı ortadan kalkmış oluyor. Benzer icralara dönüşüyor. Ama bazı köyler kendi dedelerinden öğrenerek bu günlere taşımışlar nefeslerini onlarda çok farklı nefesler karşımıza çıkıyor.

S.G.: Zakirlerin icra ettiği çalgılar nelerdir? Fiziksel özellikleri nedir?

Y.B.: İzmir, özellikle Narlıdere Yanyatır ocağının merkezi olduğundan Bektaşiliğin merkezi olarak görülür. Şehir merkezinden olan Tahtacı köylerine Bektaşi babalarının gidip gelmişliği olmuş. Birbirlerine gidip geldikçe görüyorlar ki Bektaşilerde Ud çalan var, keman çalan var, ritim sazları çalanlar var. Bu sebepten kaynaklı benzeşmeler başlamış. İkinci olarak ise bağlamayla bir yere giden bir dede ya da zakir, acaba bu Alevi mi diye karşı tarafın şüphesiyle karşı karşıya kalıyor. Bu sebepten kaynaklı bir gizlenme olarak çalgı aleti değişikliği yapıyorlar. Eski nesilden bahsedecek olursak cemlerde çok iyi bağlama çalana rastlayamayız ama iyi ud çalana rastlarız.

S.G.: Teşekkür ederim.

Ek 4: Araştırma Sırasında Ulaşılan ve Çekilen Fotoğraflar

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Sedat GÜRZ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Düzce Üniversitesi
Fakülte	Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Bölümü	Türk Müziği
Makale ve Bildiriler	
1. Gürz, S. & Demir, S. (2022). Türk Halk Müziğinde Semah ve Halay Havalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi. <i>Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies</i> . 14 144-161.	